

Børns opvækst og trivsel ved Den Danske Skole i Tanzania

En dokumentationsrapport og undersøgelse af børns erfaringer og oplevelser
fra skoletid ved Den Danske Skole i Tanzania i perioden 1987-2009.

Aut. Klinisk Psykolog

Maria Techow

Jørgen Due Madsen

Center for Psykiatri og Fksistens

Side	Indhold
4	Forord
5	SAMMENDRAG
14	1. INDLEDNING
	1.1. Historik
	1.2. Forhold der ønskes kortlagt i undersøgelsen
18	2. METODE
	2.1. Materiale
	2.2. Kvalitative interviews
	2.3. Udarbejdelse af spørgeskema
	2.4. Anonymitet
	2.5. Udsendelse og besvarelse af spørgeskema
	2.6. Svarprocent
	2.7. Analytiske overvejelser og etik
24	3. BAGGRUNDSINFORMATION OG FAKTAOPLYSNINGER OM DELTAGERNE
	3.1. Køn
	3.2. Aldersfordeling
	3.3. Alder da deltagerne kom til Tanzania første gang
	3.4. Søskende på internatskolen
	3.5. Skoleform
	3.6. Alder ved opstart på DDS, internatskole og efterskole
	3.7. Forældrenes daværende arbejdsgivere
	Opsummering
28	4. TREKULTURELLE BØRN
	4.1. Indledning
	4.2. Flytning og oplevelse af stabilitet
	4.3. Flytning og manglende tilhørsforhold til gruppe som barn og voksen
	4.4. Tilhørsforhold til gruppe
	4.5. Relationer til nationale børn og voksne i Tanzania
	4.6. Tilpasning til forskellige kulturer
	4.7. Tilhørsforhold til land
	4.8. Ressourcer og kompetencer
	4.8.1. Faglighed
	4.8.2. Erfaringer fra opvækst i udlandet
	4.8.3. Opvækst udrustet til nutidige problemer
44	5. ADSKILLELSE OG TILKNYTNING
	5.1. Indledning
	5.2. Adskillelse og kontakt til forældre
	5.3. Følelsesmæssige reaktioner på adskillelsen
	5.4. Trivsel på skolen
	5.4.1. Trivsel
	5.4.2. Vanskelige følelser
	5.4.3. Følelser når der tænkes tilbage på skolen
	5.4.4. Ville du have valgt det samme for dine børn i dag?
	5.5. Tilknytning dengang til primær voksne og lærere

67

- 5.5.1. Nære relationer til primære voksne og lærere
- 5.5.2. Hvem trøstede?
- 5.5.3. Relation til lærerne
- 5.6. Relation til jævnaldrende
 - 5.6.1. Tilknytning til jævnaldrende
 - 5.6.2. Relation til medelever
- 5.7. Relation til forældre
 - 5.7.1. Relation til forældre
 - 5.7.2. Vrede, savn og tristhed
- 5.8. Vanskelige følelser i dag
- 5.9. Tilknytning i dag
- Opsamling

78

- 6. TRAUMATISKE ELLER KRÆNKENDE OPLEVELSER – PASSIVT OMSORGSSVIGT, MOBNING, SEKSUELLE ELLER FYSISKE OVERGREB
 - 6.1. Indledning
 - 6.2. Omsorg/passivt omsorgssvigt
 - 6.3. Mobning
 - 6.4. Seksuelle overgreb
 - 6.5. Negative sanktioner
 - Opsamling

89

- 7. OPLEVELSE AF GUDSBILLEDE OG KALD
 - 7.1. Indledning
 - 7.2. Guds billede dannet gennem opvæksten i Tanzania
 - 7.3. Guds billede og selvbillede
 - 7.4. Oplevelse af forældres kald og prioriteringer
 - 7.5. Forhold til tro
 - 7.6. Engagement i missionsforening, nødhjælpsorganisation
 - 7.6.1. Engagement i missionsforening
 - 7.6.2. Engagement i nødhjælpsorganisation
 - 7.6.3. Forhold til LM i dag
 - Opsamling

107

- 8. LIVSSITUATION I DAG
 - 8.1. Uddannelse
 - 8.2. Beskæftigelse
 - 8.3. Civilstand
 - 8.4. Fysisk sundhed
 - 8.5. Psykisk sundhed
 - 8.5.1. Ensomhed
 - 8.5.2. Selvværd
 - 8.5.3. Angst
 - 8.5.4. Depression
 - 8.5.5. Søgt hjælp pga. psykiske problemer
 - 8.5.6. Arbejdsevne
 - 8.5.7. Skyldes problemer opvækst i udlandet?
 - 8.6. Socialt liv og nære relationer
 - 8.6.1. Oplevelse af at tilhøre en gruppe
 - 8.6.2. Forholdet til forældrene i dag
 - 8.6.3. Relation til mor, far og søskende
 - 8.6.4. En god ven eller veninde
 - 8.7. Tilfredshed
 - Opsamling
 - Bibliografi og bilag

Børns opvækst og trivsel ved Den Danske Skole i Tanzania

Forord

Center for Psykiatri og Eksistens blev af Luthersk Mission anmodet om at lave en uafhængig spørgeskemaundersøgelse af alle som var skolebørn i Tanzania, mens forældrene var udsendt af Luthersk Mission i perioden 1987-2009. Derudover blev skolebørn på den danske skole i Iringa, hvis forældre var udsendt fra andre organisationer end Luthersk Mission, også inkluderet i undersøgelsen.

Det Norske Misjonsselskap, Norsk Luthersk Misjonssamband Norge og det svenske Pingst Internationellt gennemførte spørgeskemaundersøgelser af missionærbørns opvækst og trivsel i 2008 og 2009, og fandt, at børnene i nogle tilfælde var udsat for overgreb og trivselsproblemer. I 2010 besluttede Luthersk Mission sig for at få lavet en tilsvarende undersøgelse af missionærbørns opvækst vilkår i Tanzania og en referencegruppe bestående af ansatte i LM og ansatte på Center for Psykiatri og Eksistens blev dannet for at planlægge undersøgelsen. Selve undersøgelsen blev udført af ansatte på Center for Psykiatri og Eksistens.

Spørgeskemaundersøgelsen har haft en lang planlægningsfase og gennemførelsesfase. Det har været en høj prioritering fra begyndelsen af projektet at have mulighed for at sammenligne resultatet dels med de norske og svenske undersøgelser dels med en dansk kontrolgruppe. Det har derfor været vanskeligt at konstruere spørgeskemaer, der så vidt muligt kunne sammenlignes med de foregående nordiske spørgeskemaer og samtidig kunne besvares af danske efterskoleelever.

En anden vanskelighed ved undersøgelsen har været, at det har været ganske svært at få kontrolgruppen til at svare på spørgeskemaet, sandsynligvis pga. spørgeskemaets længde, det tidskrævende aspekt, samt at kontrolgruppen ikke har haft nogen umiddelbar interesse i undersøgelsen.

Hovedformålet med undersøgelsen har været at kortlægge børnenes opvækstvilkår i udlandet, og undersøge hvilke konsekvenser det kan have for den enkelte. Særligt fokus er lagt på tilknytning og adskillelse fra forældre og pårørende, samt hvorvidt børnene har været udsat for forskellige traumatiske overgreb, og hvilken påvirkning de mange skift i relationer og flytninger har haft på den enkelte. Sammenhæng mellem de ovenstående fokusområder og respondenternes aktuelle situation belyses. Endelig belyses de muligheder, kompetencer og ressourcer en opvækst i udlandet kan give børnene.

Der er mange, der har bidraget på forskellig vis til denne undersøgelse. En referencegruppe bestående af ansatte i Luthersk Mission, overlæge Jørgen Due Madsen, der er leder af Center for Psykiatri og Eksistens og en gruppe tidligere elever ved den danske skole har hjulpet i planlægningsfasen af undersøgelsen og i udformning af spørgeskemaet. Tak til tidligere elever fra Iringa, der har stillet op til længere kvalitative interviews, og til de, der har testet spørgeskemaerne. Fra Århus universitet har psykologerne Rikke Holm Bramsen, Mattias Lasgaard og Tea Trillingsgaard givet råd og vejledning. Ph.d. Ulla Toft har været behjælpelig med statistiske analyser af materialet. Ansatte på en efterskole med tilknytning til Luthersk Mission har været behjælpelige med at skaffe mailkontakter til tidligere elever, der udgør kontrolgruppen. Undervejs har vi modtaget flere henvendelser med nyttige kommentarer til spørgeskemaerne. Sidst, men ikke mindst tak til alle, der har taget sig tid til at svare på de omfattende spørgeskemaer.

Sept. 2011

Maria Techow

Sammendrag

Det følgende sammendrag er en sammenfatning af hele undersøgelsen fra s. 14 – 106. Baggrunden for sammendragets hovedkonklusioner findes i de enkelte kapitler i selve rapporten.

1. Baggrund for undersøgelsen

Center for Psykiatri og Eksistens blev af Luthersk Mission (LM) anmodet om at lave en spørgeskemaundersøgelse af alle som var skolebørn i Tanzania (Børn opvokset i Tanzania – herefter: BOT), mens forældrene var udsendt af Luthersk Mission i perioden 1987-2009. Alle deltagere er over 18 år.

Perioden dækker over de år (1987-2009) Luthersk Mission har drevet internatskole i Iringa, Tanzania (Den Danske Skole i Iringa – fremover DDS).

Hovedformålet med undersøgelsen har været at kortlægge og dokumentere børnenes opvækstvilkår og trivsel i udlandet, og undersøge hvilke konsekvenser det kan have for den enkelte ved at belyse deres opvækstvilkår fra forskellige vinkler med hovedvægt på:

- Trekulturelle børn
- Ressourcer og kompetencer
- Adskillelse og tilknytning
- Omsorgssvigt, seksuelle eller fysiske overgreb, mobning
- Oplevelse af Guds billede og kald
- Livssituation i dag

2. Metode

Undersøgelsen er udført som en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, lavet på baggrund af flere kvalitative interviews samt inspiration fra de nordiske undersøgelser, så der er muligheder for sammenligninger. Spørgeskemaet var internetbaseret, så spørgeskemaet kunne besvares af respondenterne via internet, og besvarelserne kunne hentes via internettet. Besvarelserne var anonymiserede og projektet anmeldt og godkendt af datatilsynet.

Spørgeskemaet blev udsendt til i alt 70 personer, der har gået i skole i Tanzania. I alt 58 besvarede hele spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 83.

Kontrolspørgeskemaet blev udsendt til i alt 228 personer, der har gået på efterskole i Danmark. I alt besvarede 40 spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 17 %. Da svarprocenten er så lille kan besvarelsen fra kontrolgruppen ikke regnes for repræsentativ. Derfor er der i analysedelen lavet sammenligninger med andre større danske undersøgelser.

Analytiske overvejelser.

I læsningen af rapporten og i analysen af data er der fire vigtige analytiske overvejelser:

1. Antallet af deltagere i BOT-gruppen er forholdsvist lille (og kontrolgruppen endnu mindre). Det siger sig selv, at jo mindre deltagerantallet er i en gruppe, jo mindre sikre er resultaterne trods statistisk signifikans, og jo mere udsatte er data for tilfældigheder. I rapporten er der flere gange taget højde for det i konklusionerne, men denne overvejelse er værd at have in mente ved gennemlæsning.

2. Som beskrevet ovenfor er denne rapport udelukkende en dokumentationsrapport til LM, det vil sige en rapport, der registrerer og beskriver opvækstvilkårene. Der er dog lavet nogle statistiske analyser af signifikans (chi-square-test, hvor P skal være mindre end 0,05, for at der er tale om signifikans), men ellers er der ikke i denne rapport lavet yderligere statistiske analyser eller fortolkninger. Der kan være andre forskelle i rapporten, hvor der ikke er beskrevet, hvorvidt der er statistisk signifikant forskel. Det betyder dog ikke, at der er signifikant forskel. Nogle steder er forskellene så små, at det giver sig selv. Andre steder er forskellene mindre relevante eller tydeligt tilfældige. Endelig kan der være udregnet signifikans, hvor resultatet har været, at der ikke var nogen signifikans, og det derfor ikke er noteret. Der arbejdes videre med statistiske analyser i efterfølgende forskningsartikler og de vil være at finde i disse artikler og ikke i denne rapport.
3. Metodemæssigt er deltagerne gennem det meste af undersøgelsen blevet spurgt om forhold, som de genkalder sig retrospektivt, hvilket i sig selv kan være en fejlkilde i forhold til de sidste dele af spørgeskemaet, hvor de skal forholde sig til, hvordan de har det her og nu.
4. Endelig er undersøgelsen og rapporten lavet på baggrund af viden vi har i dag, om forhold der er foregået for op til 23 år siden, hvor man ikke havde den viden tilgængelig. Samtidig kan fokusområder i dag skygge for andre dele af børnenes opvækst, som ikke bliver beskrevet. Drønnen og Tjelle udtrykker denne udfordring ganske klart:

"Hvordan kan vi forklare de valg som missionærerne (og organisationerne red) tog for at organisere familielivet og give børnene den nødvendige uddannelse? Et så ømtåleligt tema som missionærbørns opvækst maner til ekstra forsigtighed fra historikernes side. Vi har alle en tendens til at analysere og vurdere det som skete i fortiden med kundskab som vi har tilegnet os i eftertiden. Hver tidsepoke, også vores egen, har sin diskurs, sin måde at begrunde sine standpunkter på, sin måde at omtale begivenheder på, som genspejler epokens fremherskende tænkemåde"¹.

3. Baggrundsinformationer og faktaoplysninger om deltagerne.

Langt den største del af deltagerne (64 %) kom til Tanzania som helt små 0-2 år. De fleste var før-skolebørn ved ankomsten (80 %).

De fleste (79 %) af børnene på internatskolen gik der samtidig med deres søskende. Kun 15 % har haft søskende, der boede hos forældrene, mens de selv boede på internatskole.

De fleste (67 %) gik på lilleskole (mindre lokal skole, hvor en til et par enkelte udsendte lærere underviser en mindre gruppe missionærbørn, der alle bor i nærheden), men skiftede senere over til DDS (86 %).

57 % af deltagerne boede på internatskolen, mens de gik på DDS.

Flest deltagere har gået på DDS og boet på internatskolen mellem 3-6. klasse.

Næsten halvdelen (48 %) gik på skolen 1-3 år, 24 % gik på skolen i 4-6 år og 10 % gik på skolen 6 år eller over. Internatskolen har de fleste (49 %) boet på i 2-4 år. 39 % har boet på skolen i 1-2 år, 9 % har boet der mindre end et år, mens kun 3 % har boet der 5-7 år.

I forhold til norske missionærbørn, har hovedparten af de danske missionærbørn boet kortere tid på internatskole.

¹ Drønnen og Tjelle i Med hjertet på flere steder, s. 25

Halvdelen af børnene begyndte på internatskolen, da de var 10 år, mens opstart på DDS var mere spredt. I kontrolgruppen begyndte 60 % på efterskole, da de var 15 år.

50 af deltagernes forældre var ansat af LM, da de boede i Tanzania, mens 3 af deltagernes forældre var ansat i Brødrevenighedens Danske Mission, 1 af deltagernes forældre var ansat af Wildlife Conservation Society, en af deltagernes forældre var ansat af både Dansk Luthersk Mission og Norsk Luthersk Mission og en af deltagernes forældre var ansat af Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS). To er uoplyste.

4. Trekulturelle børn.

Et trekulturelt barn er en person, som har tilbragt en væsentlig del af udviklingsårene uden for forældrenes kultur. Det trekulturelle barn har oparbejdet et forhold til alle kulturerne uden at have fuldstændig ejerskab i nogen af dem. Selv om dele af hver kultur bliver gjort til en del af det trekulturelle barns livserfaring, vil følelsen af tilhørsforhold ligge i forhold til andre mennesker med lignende baggrund. I undersøgelsen berøres de opvækstbetingelser, der har at gøre med opbrud og flytning til et andet land, oplevelse af stabilitet og af tilhørsforhold til andre grupper, relationer til nationale og voksne i Tanzania og deltagernes tilpasning til flere kulturer. Derudover også ressourcer og kompetencer som resultat af opvækst som trekulturelt barn.

Følge af mange flytninger.

Mange missionærbørn har oplevet talrige flytninger. I denne undersøgelse har halvdelen af deltagerne flyttet over 8 gange. De mange flytninger kan tænkes at påvirke børnene på forskellige måder, blandt andet i forhold til at føle sig som en del af en gruppe. Det viser sig i denne undersøgelse, at en fjerdedel af deltagerne i dag sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, og af denne fjerdedel har hovedparten oplevet mere end 6 flytninger. Samtidig svarer halvdelen af de, der har flyttet mere end 8 gange, at de som voksne for det meste oplever at føle sig hjemme i en gruppe.

Det kan derfor ikke konkluderes, at fordi man flytter mange gange, vil man have sværere ved at knytte sig til en gruppe som barn eller som voksen. Der er flere faktorer, der gør sig gældende i forhold til, om man oplever tilhørsforhold til en gruppe end mange eller få flytninger alene. Omvendt er der noget, der tyder på, at for de, der har svært at knytte sig til en gruppe, kan mange flytninger være en af årsagerne.

Lavt selvværd kan være en af følgevirkningerne for dem, der har flyttet mange gange, og som har svært ved at føle sig hjemme i en gruppe. Det kan dog ikke ræsonneres den modsatte vej, at mange flytninger giver dårligt selvværd og lav grad af tilpasning i gruppe.

Tilpasning til nye grupper og tilhørsforhold til grupper.

Resultater i undersøgelsen tyder på, at det at forholde sig til nye grupper hele tiden, netop er en ressource, som de trekulturelle børn får opbygget, fordi de er trænet i at skulle tilpasse sig nye fællesskaber. Problemet er ikke at skulle forholde sig til forskellige grupper, men snarere om barnet og senere den voksne selv føler et tilhørsforhold og oplever sig forstået med den bagage, som barnet har med sig fra opvæksten i udlandet.

De fleste deltagere har oplevet at høre til i en gruppe, mens de boede hos forældrene. Hos de børn, der boede på internatskole, var der betydeligt færre, der oplevede at høre til i en gruppe end blandt kontrolgruppen.

Som voksne oplever over halvdelen af BOT-gruppen det meste af tiden at høre til i en gruppe, mens over en fjerdedel oplever kun ind i mellem, sjældent eller aldrig at høre til i en gruppe

Det vil altså sige, at denne undersøgelse viser, at flere af deltagerne, der er opvokset i Tanzania i mindre grad end andre oplever at høre til i en gruppe.

Tilpasning til nyt land/hjemland.

Børnene havde lettere ved at tilpasse sig livet i Tanzania, mens det for næsten halvdelen af børnene oplevedes, som om det tog tid for forældrene at falde til. Omvendt ved hjemkosten har næsten en fjerdedel af børnene haft meget vanskeligt ved at falde til. Der er ingen sammenhæng mellem børnenes oplevelse af forældrenes tilpasningsgrad og børnenes egen tilpasningsgrad.

Næsten halvdelen af børnene kom godt ud af det med klassekammerater ved hjemkost til Danmark, og 70 % fik nære venner senere hen. Flere (69 %) beskriver imidlertid et savn efter at snakke med andre, der havde oplevet det samme, et savn efter Tanzania (69 %), at opleve sig fremmed i deres hjemland (67 %), ikke være på bølgelængde med de andre (60 %) og kunne snakke med om det samme, som de snakkede om (81 %). Der efterlyses råd og vejledning til børnene, så de i højere grad bliver forberedt på, hvad der vil møde dem i Danmark.

De, der har et svagt tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag, havde et tæt tilhørsforhold til Tanzania som barn, og omvendt har de, der havde et svagt tilhørsforhold til Tanzania som barn, et tættere tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag. Over halvdelen har dog i dag et stærkt tilhørsforhold til både hjemland og Tanzania. Der viser sig, ved gennemgang af deltagerne kommentarer, at være to særlige udfordringer for børn med opvækst i udlandet ved hjemkomsten:

1. de, der har store sociale udfordringer
2. de, der har tilhørsforhold til udlandet.

Ressourcer og kompetencer.

Der er høj grad af tilfredshed med det faglige niveau både på DDS (63 %) og på lilleskolen (75 %) også sammenlignet med kontrolgruppen (55 %). Udover faglige ressourcer, giver 93 % af deltagerne udtryk for, at deres opvækst i udlandet har beriget deres liv. Bla. ved at give dem flg. kompetencer og ressourcer:

- Viden om andre kulturer
- øget selvstændighed
- tolerance
- god tilpasningsevne til nye omgivelser
- evne til at navigere i mange kulturer
- forståelse og tolerance for 2-sprogsproblematikker og nydanskere
- syn for at hjælpe i verden
- øget empati for andre.

5. Adskillelse og Tilknytning

Følelsesmæssige reaktioner på at skulle bo på internat.

Hovedkonklusionen er, at et flertal af deltagerne ikke havde oplevet negative reaktioner i forhold til at flytte og bo på internat, men tværtimod regnede det som en selvfølge og glædede sig til at skulle bo på internat.

De fleste viste deres følelser til forældrene, når de skulle rejse, og oplevede, at personalet viste forståelse for længsel og savn.

Lidt mere end en tredjedel af børnene på internat savnede forældrene i langt højere grad end kontrolgruppen. En mindre gruppe (mellem 14-33 %) havde negative reaktioner over for at skulle bo på internat. Det omhandlede manglende glæde, protest over for at skulle bo på internat, dårlig samvittighed over protesten, ikke at turde vise de svære følelser og vrede over at blive sendt på internat. De følte at forældrenes arbejdsgiver havde taget forældrene fra dem. 33 % følte tungt ansvar for søskende, mens de boede på internat. 36,1 % af deltagerne svarede, at forældrene gav udtryk for, at det var svært for dem at sende deres børn på internat.

Trivsel på internatskolen

90 % trivedes rigtig godt eller godt på skolen sammenlignet med 95 % i kontrolgruppen.

Ganske få (4 deltagere) har oplevet mistrivsel på internatskolen.

Svære følelser som utryghed, ensomhed, angst eller svigtfølelser har den største gruppe af deltagerne oplevet forholdsvis sjældent under skoleopholdet. Dog har 17 % oplevet tristhed ofte eller det meste af tiden.

Sammenlignet med danske skolebørn, er det færre børn, opvokset i Tanzania, der oplever tristhed jævnligt end danske børn.

Lidt mere end hver tiende barn i BOT-gruppen har altid, det meste af tiden eller ofte oplevet ensomhed, hvorimod ca. hvert 20. skolebarn i Danmark oplever ensomhed.

74 % har overvejende positive følelser, når de tænker tilbage på tiden på skolen. Der er en signifikant større andel af internatboende i forhold til hjemmeboende, der har blandede følelser eller negative følelser, når de tænker tilbage på tiden på skolen.

Der er stor spredning på besvarelsenerne af spørgsmålet, om de ville sende deres egne børn på internatskole i dag. Kun 16 % af de hjemmeboende svarer ja til at ville sende egne børn af sted, mens næsten halvdelen af de, der selv har boet på internat, svarer ja. 18 % af internatboende og en tredjedel af hjemmeboende svarer nej, og mellem en femtedel og en fjerdedel er usikker.

Tilknytning til primære voksne og jævnaldrende på internatskolen.

De fleste, der gik på internatskolen, havde en primær voksen at knytte sig til, der vidste, hvordan de havde det.

En femtedel svarer, at de havde voksne tilknyttet, der tog sig af de praktiske ting, men som ikke var så tæt på, at de kunne se, når de var kede af det. De allerfleste, 91 % havde et godt forhold til de voksne på skolen, flere beskriver relationerne på skolen som familiære. Nogle giver udtryk for, at det var hårdt, at der så ofte var udskiftning af volontører. De allerfleste børn havde gode relationer til jævnaldrende danske børn, over en fjerdedel har haft venner blandt andre nationaliteter. 3,5 % giver udtryk for ikke at have haft nogen venner.

Tilknytning til forældre og vanskelige følelser.

De fleste børn har oplevet forældrerelationen, som præget af kærlighed, omsorg og fortrolighed. Alligevel har en tredjedel af de børn, der blev sendt på internat, følt sig svigtet og oplevet at forældrene var fraværende, mens halvdelen af de hjemmeboende børn har oplevet, at det var vanskeligt at tage en konflikt derhjemme pga. konfliktskyhed. Børn opvokset i Tanzania og børn opvokset i Danmark har haft tilsvarende muligheder for at vise svære følelser som savn, tristhed og vrede over for forældrene.

Forvaltning af vanskelige følelser i dag.

I dag som voksne svarer over halvdelen af BOT-gruppen, at de aldrig, sjældent eller kun ind imellem, har vanskeligheder med konflikthåndtering, aggressionsforvaltning, følelser af ensomhed, manglende tilknytning eller angst for at miste.

En mindre del (9-28 %) af deltagerne gav udtryk for det meste af tiden at have vanskeligt ved at tackle konflikter, følelser af ensomhed og tilhørsforhold, angst for at miste, problemer med tilknytning og adskillelse. Af de deltagere, der svarer det meste af tiden til ovenstående vanskelige relationelle temaer, har over halvdelen af dem svaret, at de som børn kun ind i mellem/sjældent/aldrig havde mulighed for at vise vanskelige følelser som vrede, savn og tristhed, når de var sammen med deres forældre.

Tilknytningsstil i dag.

Der er en højere andel af deltagere med sikker tilknytning i gruppen, der er opvokset i Tanzania, end der skønnes at være i normalbefolkningen. Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,5$) mellem internatboende og hjemmeboendes tilknytningsstil.

6. Traumatiske eller krænkende oplevelser – passivt omsorgssvigt, mobning, seksuelle eller fysiske overgreb.

Psykisk og fysisk omsorg

Generelt har der været en god emotionel og fysisk omsorg på alle områder på skolen. Særligt i forhold til omsorg, støtte, opmuntring, blive set og hørt, når man havde det svært og at blive forstået. 74 - 83 % svarer, at de ofte, det meste af tiden og altid oplevede at få omsorg inden for de nævnte områder. Dog er der stadig enkelte deltagere, særligt elever på internat, der beskriver, at de sjældent eller aldrig blev set og hørt, når de havde det svært, forstået, havde mulighed for at vise sorg og vrede, havde fysisk kontakt med voksne, blev støttet og opmuntret. Enkelte elever beskriver, at de gemte deres følelser af vrede og tristhed væk, og at ingen omkring dem opdagede det. En enkelt af deltagerne svarer, at vedkommende aldrig blev mødt på en række af ovenstående områder med omsorg, og det afspejler for denne enkelte elev en oplevelse af omsorgssvigt.

Mobning

Der er en langt højere frekvens af mobning blandt børn opvokset i Danmark, end danske børn opvokset i Tanzania på DDS. Af de få børn, opvokset i Tanzania, der blev mobbet, oplevede en femtedel at blive trøstet af voksne, derudover oplevede næsten halvdelen, at voksne greb ind, den anden halvdel oplevede, at voksne ikke greb ind. Voksnes indgriben kan i høj grad hænge sammen med, om børnene har fortalt det til de voksne. Der er langt flere i BOT-gruppen, der var tavse om mobning, og tavsheden begrundes med, at de ikke ville gøre forældrene kede af det, at de tænkte, de skulle være stærke, og at de ikke havde nogen at betro sig til. En større andel i kontrolgruppen fortalte det til forældre, lærere, primær voksne eller venner.

Seksuelle overgreb

93 % har ikke været vidende om elever på DDS, der har været seksuelt krænket og er heller ikke selv blevet seksuelt krænket.

3 deltagere (5,2 %) svarer ja til selv at have været udsat for seksuelle krænkelser. Den ene af de tre svarer ikke på efterfølgende uddybende spørgsmål, men skriver selv, at vedkommende aldrig har været udsat for nogen form for seksuel krænkelse på skolen. De to andre beskriver krænkelser dels i 10-13 års alderen, dels i 7-9 års alderen. Krænkerne var en medelev samt en national lidt ældre dreng.

Den ene af de to krænkede fortalte det ikke til nogen, og der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det. Den pågældende fik heller ingen hjælp, da ingen vidste om det.

Den anden krænkede fortalte det til forældrene, men svarer: " Der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det". Og "Nej jeg fik ingen hjælp". To andre vigtige faktorer, der bør tages hensyn til, er, om den seksuelle handling er sket mod barnets vilje, deraf ordet krænkelse, og om der efterfølgende er blevet talt med/taget hånd om barnet. Det sidste kan opleves som et svigt, at barnet måske har taget mod til at fortælle en voksen om det, men at "sagen" hurtigt er lukket ned, og at barnet dernæst har været alene med krænkelsen og ikke fået tilstrækkelig hjælp.

Selvom tallene er mindre end i de andre nordiske undersøgelser, mindre end i kontrolgruppen (7,5 %) og den samme som forekomsten i den danske befolkning (5 %), der tillige rummer grovere krænkelser, er det stadig en krænkelse af de 3 personer, der er tale om, og en af dem giver udtryk for, at det har fået negative konsekvenser for vedkommende senere hen.

Fysiske sanktioner

Deltagere i BOT gruppen har oplevet fysiske sanktioner betydeligt sjældnere end deltagere i den norske gruppe og kontrolgruppen. Det har omhandlet at blive låst inde på værelset. Derudover har nogle oplevet at blive ydmyget af ansatte. To har oplevet sjældent at blive truet og blive fysisk afstraffet eller slået.

Selvom det er ganske få, der har oplevet dette, kan det for de to personer muligvis være en oplevelse af fysisk omsorgssvigt.

7. Oplevelse af gudsbillede og kald.

Stort set alle børn med skolegang på DDS har oplevet de kristne indslag på skolen positivt.

Gudsbilleder

Deltagernes gudsbillede er for de flestes vedkommende præget af et gudsbillede af Gud som omsorgsfuld, og en, der elsker dem. Der er ingen statistisk signifikant forskel, hverken på BOT-gruppen og kontrolgruppens gudsbillede eller internatboende og hjemmeboendes gudsbillede.

Derimod ses en sammenhæng (der dog ikke er statistisk undersøgt, da det omhandler små tal) mellem gudsbillede og relation til faderen. Dem, der har svaret enige til de mere problematiske gudsbillede, har også svaret enig til at relationen til faderen var præget af enten fravær, konflikt, svigt, konfliktskyhed, eller at relationen i det hele taget var problematisk.

Gudsbillede og selvbillede

Der er høj enighed i, at den kristne påvirkning har haft en indvirkning i deres selvbillede, så de har følt sig værdifulde, trygge. En mindre del mener ikke, at den kristne påvirkning har ført til et selvbillede, hvor de har følt sig værdifulde. 5 % følte sig mere ængstelige og utrygge på grund af kristen påvirkning. 15 % følte, at de ikke var gode nok på baggrund af kristen påvirkning. 17 % følte altid dårlig samvittighed pga. af kristen påvirkning. Der er forskel mellem internat og hjemmeboende i forhold til, om den kristne påvirkning har givet dem øget tryghed. Måske har den kristne påvirkning givet børnene på internat en øget tryghed, når de var adskilt fra forældrene i forhold til de børn, der boede hos forældrene. Modsat har en større del af børnene på internat (24 %) svaret, at de altid følte dårlig samvittighed, mens kun 8 % i kontrolgruppen følte dårlig samvittighed på baggrund af kristen påvirkning.

Oplevelse af forældrenes kald.

48 % har oplevet forældrenes kald som helt uproblematisk. Samtidig viser undersøgelsen med statistisk signifikans, at en større andel af børn opvokset i Tanzania har oplevet forældrenes kald som en tidvis eller overvejende nedprioritering af familien i forhold til børn opvokset i Danmark.

Forhold til tro i dag.

81 % betragter sig som troende og aktive i en menighed/kirke i dag. 9 % er troende, men har taget afstand fra menighed og kirke. 7 % har et uafklaret forhold til tro, og 2 % har taget afstand fra den kristne tro.

I undersøgelsen ses en tendens (der dog ikke er statistisk undersøgt, da det omhandler små tal) til sammenhæng mellem deltagerens forhold til tro og engagement i menighed/kirke, og deres oplevelse af forældrenes kald og engagement. Jo mere positivt børnene har oplevet forældrenes kald og engagement, jo mere engagerede i kirke og tro, mens de, der har taget afstand fra menighed, kirke og tro har en overvægt af negative oplevelser af forældrenes kald og engagement.

Deltagelse i missionsorganisation, nødhjælp og LM i dag

Lidt over halvdelen af deltagerne i BOT-gruppen er i dag aktive i en missionsorganisation. 17 % er engageret i nødhjælpsarbejde. Der ses ikke nogen forskel på senere engagement i nødhjælp på børn opvokset i Tanzania eller børn opvokset i Danmark. For nogen er missionsarbejde dog et integreret nødhjælpsarbejde, og denne integration er der ikke taget højde for i ovenstående skellen.

60 %, har overvejende positive følelser over for LM i dag. 25 % har blandede følelser over for LM, 10 % har overvejende negative følelser. Der er ca. 4 gange så mange fra BOT-gruppen, der har et negativt forhold til LM i forhold til kontrolgruppen, dog med den bias for øje, at kontrolgruppen ikke er repræsentativ og de, der har besvaret kontrolgruppens spørgeskema muligvis er dem, der har en tilknytning til LM.

8. Livssituation i dag.

Uddannelse og beskæftigelse

Ud fra undersøgelsen viser det sig, at deltagerne i projektet, der er opvokset i Tanzania har et højere uddannelsesniveau end resten af befolkningen. Besvarelserne viser, at andelen af BOT, der har gennemført en videregående uddannelse er på 45 %. Til sammenligning har 26 % af de 20-34-årige i den danske befolkning gennemført en videregående uddannelse. I BOT gruppen har 16 % gennemført en lang videregående uddannelse, hvorimod kun 7 % af de 20-34-årige i den generelle danske befolkning har en lang videregående uddannelse. I forhold til beskæftigelse er over en tredjedel studerende, mens knap en tredjedel arbejder med det, de er uddannet til. Ledighed er det samme som den generelle danske befolkning.

Civilstand

Sammenlignet med Danmarks statistik er der i gruppen med BOT en større del (16 %), der er gift end i den generelle danske befolkning, og skilsmisseraten er også lavere, der er 2,3 % færre i BOT gruppen end i den generelle danske befolkning (aldersopdelt som BOT-gruppen), der er skilt.

Selvurderet helbredstilstand.

I BOT-gruppen vurderer 90 %, at de kun har få fysiske problemer eller ingen fysiske problemer. Den selvvurderede fysiske tilstand er noget bedre i BOT-gruppen end i den generelle danske befolkning (78 %).

Psykisk sundhed.

Ensomhed.

Voksne, der er opvokset i Tanzania oplever i denne undersøgelse ikke ensomhed oftere end de, der er opvokset i Danmark.

Selvværd.

Der er ingen statistisk signifikant forskel mellem BOT-gruppen og kontrolgruppen i forhold til lavt selvværd. Dog er der statistisk signifikant forskel mellem hjemmeboende og internatboende, hvor internatboende scorer højere i lavt selvværd end hjemmeboende. Der er dog tale om små tal.

Angst.

Der er i denne undersøgelse fundet en signifikant højere forekomst af angst hos deltagere, der er opvokset i Tanzania end hos deltagere, der er opvokset i Danmark. Der er ingen forskel på internatboende og hjemmeboende. Dette svarer til den norske undersøgelse, hvor der er større forekomst af angst hos gruppen af voksne missionærbørn end i den generelle norske befolkning. Dog skal der tages forbehold for, at der i denne undersøgelse er en forholdsvis lille undersøgelsesgruppe (N=58), hvorfor det stadig kan være tilfældigt, at der i BOT-gruppen er en større forekomst af angst.

Depression.

Der er flere i BOT-gruppen, der har symptomer på depression end i den generelle danske befolkning. I den danske befolkning skønnes det, at 2-3 % har moderat eller svær depression. I denne undersøgelse er tallet på 10 %. Der er dog tale om små tal, og derfor kan det være tilfældigt. Sammenlignet med kontrolgruppen er der ingen statistisk signifikant forskel på de to grupper i forhold til, hvor mange der har depression. Der er heller ingen forskel på internatboende og hjemmeboende i forhold til forekomst af depression.

Lidt over en tredjedel af BOT-gruppen har søgt hjælp til psykiske problemer, fx angst og depression, i kontrolgruppen har en femtedel søgt hjælp til psykiske problemer.

Der er flere, næsten 38 % der enten periodevis eller permanent har reducere i arbejdsevne, mens det er 11 % hos kontrolgruppen.

Undersøgelsen viser, at der er signifikant flere i BOT-gruppen, der mener, at deres nuværende problemer i nogen grad eller i høj grad skyldes opvækst i udlandet end i gruppen, der er opvokset i Danmark.

Socialt liv og nære relationer

Som tidligere beskrevet viser denne undersøgelse, at flere af dem, der er opvokset i Tanzania sjældnere end andre oplever at høre til i en gruppe.

Forholdet til forældrene er derimod styrket. Undersøgelsen viser, at flere fra gruppen af børn med opvækst i udlandet har et stærkt og fortroligt forhold til forældrene end børn opvokset i Danmark, hvorimod størstedelen af kontrolgruppen har et forhold på det jævne til forældrene.

I forholdet til søskende i dag tegner der sig et billede af, at der i BOT-gruppen er tættere relationer til søskende, end der er i kontrolgruppen.

93 % i BOT-gruppen har i dag en god ven/veninde, mens 7 % svarer, at de ikke har en god ven/veninde. Til sammenligning svarer 98 % af kontrolgruppen, at de har en god ven/veninde.

Tilfredshed med livet

88 % er enige eller delvist enige i, at deres livsbetingelser er rigtig gode. 70-80 % er helt enige eller delvist enige i flg. udsagn: *"På de fleste områder er mit liv tæt på det ideelle for mig". "Jeg er tilfreds med mit liv". "Indtil nu har jeg opnået det, der er vigtigt for mig"*. Der er størst spredning på udsagnet: *"Hvis jeg kunne have levet livet en gang til, ville jeg næsten ikke have ændret noget"*. 55 % er helt eller delvist enige, 24 % er hverken enige eller uenige, 17 % er delvist uenige og 3,5 % er helt uenige.

1. Indledning

Center for Psykiatri og Eksistens blev af Luthersk Mission (LM) anmodet om at lave en uafhængig spørgeskemaundersøgelse af alle som var skolebørn i Tanzania (Børn opvokset i Tanzania – herefter: BOT), mens forældrene var udsendt af Luthersk Mission i perioden 1987-2009.

Perioden dækker over de år Luthersk Mission har drevet internatskole i Iringa, Tanzania (Den Danske Skole i Iringa – fremover DDS).

Undersøgelsen har omfattet alle, der på undersøgelsestidspunktet var 18 år eller ældre, og deltagerne kan opdeles i 6 forskellige grupper:

33 internatskoleelever på DDS, der har gået i skole og boet på internatskolen.

17 Dagelever, der har boet hos forældrene men gået i skole på internatskolen.

39 Missionærbørn, der har gået på lilleskole i det område, hvor de og forældrene boede.

32 Missionærbørn, der først har gået på lilleskole og dernæst på DDS.

8 Børn af ikke LM-ansatte, der har gået på og/eller boet på DDS.

Kontrolgruppe med 40 respondenter fra efterskole i Danmark

1.1. Historik

Den danske skole i Iringa blev i 1987 startet ud fra et behov for at varetage missionærbørnenes uddannelse på linje med lignende internatskoler i udlandet fra andre nordiske lande. For de familier der boede langt fra skolen, stod valget mellem undervisning på lilleskole eller at sende børnene på internat på den noget større skole i Iringa.

Internatskolen har eksisteret i 22 år, men i 2008 valgte LM at lukke skolen, fordi der ikke længere var elever nok til skolen.

Sideløbende med dette begyndte missionærbørnsdebatten fra 80'erne frem til i dag i Norge. Begyndende med at tre tidligere missionærbørn stod frem i interviews, artikler, billedkunst m.m. og berettede om opvækst på internatskole i udlandet som missionærbarn med stærke oplevelser af svigt og traumatiske oplevelser så som seksuelle og fysiske overgreb. Der blev afholdt seminarer med fokus på dette og flere missionærbørn stod frem i Norge og fortalte om overgreb og svigt og ønskede en uvildig undersøgelse af deres opvækst vilkår. Det Norske Misjonsselskap, Norsk Luthersk Misjonssamband Norge og det svenske Pingst Internationellt gennemførte derfor spørgeskemaundersøgelser af missionærbørns opvækst og trivsel i 2008 og 2009, og fandt her, at børnene i nogle tilfælde var udsat for overgreb og trivselsproblemer. Debatten førte til at de norske missionselskaber lukkede alle deres internatskoler, men beholdt skolefunktionen på flere af skolerne.

I dec. 2009 skrev LM i deres nyhedsbrev om undersøgelsen i Norge:

Som det er fremgået af nogle medier, har der i Norge været foretaget en stor undersøgelse om missionærbørns opvækst.

I undersøgelsen har 1481 børn af missionærer svaret på spørgsmål om deres opvækst.

Det drejer sig om børn, der har gået på norske skoler i udlandet i en periode på mere end 60 år. 33 børn af LM-missionærer - som nu er over 18 år og har gået på norske skoler over de sidste cirka 30 år - er også blevet inviteret til at deltage. Det vides ikke, hvor mange af dem, der faktisk har svaret.

"Vi tager i LM undersøgelsen meget alvorligt. Selvom et flertal siger, at de har haft en god opvækst, så har et stort mindretal oplevet belastninger, mobninger og svigt i forskellig grad. Syv procent fortæller, at de har været udsat for seksuelle krænkelser i forskellig grad, hvilket er et chokerende højt tal," siger LM's generalsekretær Jens Ole Christensen.

"Vi har tilbudt de af de pågældende missionærbørn, der har behov for det, at kunne henvende sig til LM's ledelse - måske alene for at fortælle deres historier, måske for at få anden hjælp," fortæller han.

"Vi har dog ikke kendskab til, at danske børn skulle være involveret i de mere alvorlige sager. Undersøgelsen er naturligvis en anledning for os til at se vores egen praksis efter i sømmene, men vi vil gerne have tid til at drøfte det med folk, der har indsigt i forholdene, inden vi lægger os fast på det videre forløb," siger generalsekretæren.

I 2010 besluttede Luthersk Mission sig for at få lavet en tilsvarende undersøgelse af missionærbørns opvækst vilkår i Tanzania og anmodede Center for Psykiatri og Eksistens om at lave en uvildig undersøgelse.

LM informerede om undersøgelsen ved at sende brev ud til forældre til missionærbørnene, hvor de forklarede om baggrunden for at deres børn om kort tid ville blive inviteret til at deltage i undersøgelsen. Derudover kunne man læse flg. i deres nyhedsbrev sept. 2010.

LM - Har vi gjort det godt nok?

Luthersk Mission har sat en undersøgelse i gang af missionærbørns opvækst og skolegang. Det skulle gerne resultere i en rapport, der kan give redskaber til at gøre forholdene for børnene endnu bedre. Fokus i undersøgelsen bliver trivsel for elever, der har gået på eller haft tilknytning til Den danske Skole i Iringa, Tanzania, fra dens start i 1987.

Det er en tilsvarende norsk rapport fra 2009, der er den konkrete anledning. Der er danske missionærbørn, udsendt af LM til Etiopien og Peru, nemlig også inkluderet, hvis de gik i norske skoler. "LM's landsstyrelse har også ønsket en evaluering af vores egen internatskole i Tanzania. Man vil fx gerne høre om elevernes positive og negative oplevelser ved at være opvokset i udlandet", siger Bent Olsen, som er leder af LM's internationale missionsarbejde.

Bent Olsen uddyber:

"Det vil også være interessant at vide, hvad skolen har betydet for elevernes kompetencer, og hvad det har betydet for deres fremtidsmuligheder i DK eller internationalt."

LM har bedt konsulentfirmaet Center for Psykiatri og Eksistens om at gennemføre undersøgelsen. Det bliver ved hjælp af en anonym spørgeundersøgelse rettet til de tidligere elever, der i dag er myndige. Det er dels elever af LM's udsendte missionærer og dels børn fra andre organisationer, der også har været tilknyttet skolen i kortere eller længere tid. Rapporten forventes færdig i løbet af 2011.

1.2. Forhold der ønskes kortlagt i undersøgelsen

Denne rapport er udelukkende en dokumentationsrapport til LM, det vil sige en rapport, der registrerer og beskriver opvækstvilkårene. Der er lavet enkelte statistiske analyser af signifikans, men ellers er der ikke i denne rapport lavet yderligere statistiske analyser eller fortolkninger. Dette arbejdes der videre med i efterfølgende forskningsartikler og nærmere analyser vil være at finde i disse artikler og ikke i denne rapport.

Hovedformålet med undersøgelsen har været at kortlægge børnenes opvækstvilkår og trivsel i udlandet, og undersøge hvilke konsekvenser det kan have for den enkelte.

Trivsel defineres i tråd med WHO's² og Sundhedsstyrelsens³ forståelse af trivsel og mentale sundhed, som "en tilstand af trivsel, hvor individet kan udfolde sine evner, kan håndtere dagligdags udfordringer og stress samt indgå i menneskelige fællesskaber". Begrebet omfatter både en oplevelse af trivsel med livsglæde og selvværd og en funktion, dvs. hvordan man fungerer i relation til sig selv og sine omgivelser.

Trekulturelle børn

Med trekulturelle børn menes børn, der er vokset op i et andet land, end der, hvor dets forældre hører til. Blandingen mellem forældrenes kultur og kulturen i det land, hvor de bor, giver børnene deres helt egen kultur. En såkaldt tredje kultur.

Børnene har skullet tackle mange flytninger, og dermed skullet tilpasse sig og integreres i forskellige kulturer og grupper, som kan påvirke deres oplevelse af tilhørsforhold. Samtidig har de unikke forhold, som trekulturelle børn er opvokset med, muligvis også givet dem særlige ressourcer og kompetencer. Det har givet flg. fokusområder i undersøgelsen:

- Der undersøges, hvorvidt de mange skift i forhold til bopæl, skole og land har påvirket børnene i forhold til manglende stabilitet og at føle manglende tilhørsforhold til andre/en gruppe som voksne.
- Børnene har skullet navigere i mange forskellige grupper, og der undersøges, hvorvidt det har påvirket deres selvværd og tilhørsforhold som voksne.
- Endvidere undersøges, hvordan udrejse og hjemrejse har påvirket børnene. Der undersøges om børnenes grad af tilpasning har sammenhæng mellem børnenes oplevelse af forældrenes tilpasning.
- Der undersøges, hvorvidt der er en sammenhæng mellem børnenes oplevelse af voksnes tilgang til tanzaniere og deres egen oplevelse af integration i Tanzania og i Danmark.

Ressourcer og kompetencer

- Der undersøges om børnene fagligt har været klædt på til at fortsætte uddannelse i Danmark.
- Der undersøges, hvilke kompetencer og ressourcer børnene har tilegnet sig som trekulturelle:
- om der er øget egen oplevelse af selvstændighed og ansvarlighed
- øget evne til at navigere i mange kulturer
- øget tolerance og forståelse af 2-sprogsproblematikker
- øget tolerance og forståelse over for fremmede

Adskillelse og tilknytning

I afsnittet om adskillelse og tilknytning benyttes viden fra Bowlby's teorier om børns behov for en sikker base, om sund tilknytningsadfærd med naturlig sorgproces, protest, fortvivelse og resignation, og om behovet for at nære voksne anerkender, respekterer og hjælper til at italesætte denne proces.

Ud fra disse tilknytningsteorier undersøges nedenstående aspekter, der kan forebygge senfølger af adskillelse fra den sikre base, og det undersøges, hvorvidt børnene med opvækst i udlandet har andre tilknytningsmønstre i dag end børn med opvækst i Danmark.

- Der undersøges, hvorvidt missionærbørnene har haft nære relationer til primære voksne i opvæksten med forældrene og på internatskolen.
- Der undersøges, hvordan børnene har oplevet livet på internatskolen. Der undersøges børnenes oplevelse af tryk, ensomhed, omsorg.

² WHO 2001; 2005

³ Eplov & Lauridsen 2008.

- Der undersøges, om børnene har haft oplevelse af at blive set, hørt og forstået af nære voksne i deres opvækst, samt om der er sammenhæng med deres selvbillede i dag.
- Der undersøges, hvordan missionærbørnene har oplevet forældrekontakten under ophold på internatskole, samt hvordan den konkret udformede sig.
- Der undersøges hvorvidt børnenes oplevelse af adskillelse har været påvirket af deres oplevelse af forældrenes oplevelse af adskillelse. Om adskillelsen har været præget af savn eller vrede.
- Der undersøges, om missionærbørnene i dag er præget af problematikker knyttet til tilknytning og adskillelse
- Der undersøges, hvorvidt der i relationen til forældrene har været mulighed for konflikthåndtering og aggressionsforvaltning, og om det har sammenhæng mellem konflikthåndtering og aggressionsforvaltning i dag.
- Der undersøges, hvordan relationerne til jævnaldrende var på internatskolen, og om de oplevede tilhørsforhold til jævnaldrende både før internatskoletiden, under internatskoletiden og efter. Der skelnes her også mellem danske børn og tanzaniere.

Omsorgssvigt, seksuelle eller fysiske overgreb, mobning

Der ønskes dokumenteret i rapporten, hvorvidt der har været omsorgssvigt og særligt krænkende hændelser for børnene under deres opvækst i Tanzania.

- Der undersøges, om der har været omsorgssvigt på internatskolen i Tanzania
- Der undersøges, om der har været seksuelle overgreb på internatskolen i Tanzania
- Der undersøges, om der har været fysiske overgreb på internatskolen i Tanzania
- Der undersøges, om der har været mobning på internatskolen i Tanzania

Oplevelse af Guds billede og kald

- Der undersøges, hvordan børnene har oplevet forældrenes kald og prioriteringer i forhold til arbejde og familie
- Der undersøges, hvilket forhold missionærbørnene har i dag til kristne aktiviteter
- Der undersøges, om missionærbørnenes guds billede indeholder elementer, der er påvirket af egen relation til oplevelse af forældrene. Det kan være fravær eller nærvær, én man ikke er fortrolig med, eller en man fortæller alt, vrede eller skuffelse.

Livssituation i dag

- Der undersøges, om uddannelsesniveau og job adskiller sig hos missionærbørn frem for hos børn opvokset i Danmark.
- Der undersøges, om der er forskel på fysisk sundhed hos missionærbørn frem for børn opvokset i Danmark
- Der undersøges, om der er forskel på psykisk sundhed hos missionærbørn frem for børn opvokset i Danmark
- Der undersøges, om der er forskel på familiesituation hos missionærbørn frem for børn opvokset i Danmark
- Der undersøges, om der er forskel på socialt liv og nære relationer hos missionærbørn frem for børn opvokset i Danmark

2. Metode

En referencegruppe bestående af ansatte fra Luthersk Mission og ansatte fra Center for Psykiatri og Eksistens foretog den overordnede planlægning af undersøgelsen.

Undersøgelsen skulle udføres som kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, der blev internetbaseret, så spørgeskemaet kunne besvares af respondenterne via internet, og besvarelserne blev hentet via internettet.

2.1. Materiale

Luthersk Mission skaffede aktuelle navne og adresser på 70 tidligere elever, hvoraf de fleste er børn af forældre udsendt af LM, men en mindre del er børn af forældre udsendt af andre organisationer. Derudover skaffede LM navne på yderligere 35 børn, der har gået på DDS, men hvor forældrene var udsendt fra andre organisationer.

Efterfølgende forsøgte Center for Psykiatri og Eksistens at skaffe kontaktoplysninger på de 35 børn fra blandt andre Danida, COWI, Danagro, Norsk Fredskorps, CCKK og Moremco, dog uden held. Flere organisationer måtte ikke selv udlevere kontaktoplysninger på de pågældende, og henviste til det danske udenrigsministerium og ambassader i de pågældende lande, der afviste at udlevere kontaktoplysninger.

”Ambassaden må ikke videregive opholds oplysninger eller andet, hverken om nuværende eller tidligere ansatte, hvorfor Ambassaden ikke er i stand til at hjælpe i forbindelse med nedenstående anmodning”.

Så selvom det var været tilstræbt at inddrage disse børn i undersøgelsen, har det ikke været muligt.

En dansk LM-ejet efterskole blev kontaktet og indvilligede i at skaffe kontaktoplysninger på i første omgang en årgang som kontrolgruppe. Da det viste sig, at årgangen var for lille (N=36) i forhold til undersøgelsesgruppen (N=70), blev der indhentet kontaktoplysninger på 3 tidligere årgange i samme aldersinterval som undersøgelsesgruppen havde i årene 1987-2009, og udsendt til i alt 228 efterskoleelever.

2.2. Kvalitative interviews

Fokusområderne for undersøgelsen blev fundet dels ud fra drøftelser i referencegruppe, dels ud fra de foregående nordiske undersøgelser, men i høj grad også gennem individuelle kvalitative interviews (lavet på baggrund af litteraturgennemlæsning) med en gruppe tidligere elever fra DDS, både elever der har boet på skolen og elever, der har boet hjemme og gået i skole på DDS.

2.3. Udarbejdelse af spørgeskema

Ud fra de kvalitative interviews og med inspiration fra de nordiske spørgeskemaundersøgelser blev spørgeskemaerne udformet i 2 forskellige eksemplarer. Et hovedspørgeskema til personer med opvækst i Tanzania, og et lidt mindre spørgeskema til kontrolgruppen, da flere af spørgsmålene fra hovedspørgeskemaet var specifikt rettet mod opvækst i Tanzania.

Spørgeskemaet er udformet som afkrydsningsskema med forskellige variable samt med mulighed for at tilføje kommentarer. Mange af kommentarerne er tilføjet rapporten, som de er angivet i spørgeskemaet. Andre kommentarer er sløret, da de ellers ville bryde anonymiteten.

De udarbejdede spørgsmål lægger sig tæt op af spørgsmål fra de nordiske undersøgelser, så det er muligt at sammenligne resultaterne. De nordiske undersøgelser har endvidere modificeret spørgsmålene forsigtigt, så de så vidt muligt lægger sig op ad andre norske undersøgelser⁴ og dermed giver øget sammenligningsgrundlag.

Et vigtigt parameter for denne undersøgelse er, at det i modsætning til tidligere nordiske undersøgelser skulle indeholde 2 allerede validerede ratingscales til at måle depressionsgrad og tilknytningsvanskeligheder. Derfor er der indbygget i spørgeskemaet et fuld BDI-II spørgeskema (Beck Depression Inventory) og et fuldt RAAS spørgeskema (Revised Adult Attachment Scale). Baggrunden for dette valg er, at de udarbejdede spørgsmål i spørgeskemaet ikke er validerede, og derfor måske kan misforstås eller dække over noget andet, end det, der reelt bliver spurgt til. Derfor er der behov for gennemprøvede validerede spørgsmål, der kan afdække hovedområder i undersøgelsen.

Endvidere giver brugen af BDI og RAAS mulighed for forskningsmæssigt at sammenligne resultaterne med andre normgrupper og anvende dem som kontrolgrupper. Fx vil procentdelen af deltagere med depression kunne sammenlignes med procentdelen i den danske befolkning, og derfor give et mere kvalificeret bud på om, opvækstbetingelserne i Tanzania har medvirket til en øget forekomst af depression.

Hovedspørgeskemaet blev afprøvet på en gruppe testpersoner ad to omgange. I første omgang med skriftlig besvarelse, hvor hovedvægten var på forståelse/misforståelse af spørgsmålene, og om spørgsmålene dækkede de udarbejdede fokusområder. Her blev der tilføjet rettelser og fundet mulige fejltolkninger og mangler ved spørgsmålene. Dernæst blev hovedspørgeskemaet overført til elektronisk udgave ved hjælp af et internetbaseret spørgeskemaprogram, desktopsurvey. En større testgruppe testede dernæst spørgeskemaet igennem over internettet og lavede de sidste korrektioner. Da kontrolgruppens spørgeskema blot var en forkortelse af hovedspørgeskemaet med enkelte ændringer blev det ikke testet særskilt. Efterfølgende har der været enkelte tilbagemeldinger om mulige misforståelser, der kunne have berettiget til samme procedure for kontrolspørgeskemaet.

Et par tilbagemeldinger gik på, at nogle spørgsmål vil kunne misforstås, hvis man er gravid ved besvarelsen af spørgeskemaet, og at nogle symptomer som er typiske graviditetssymptomer (træthed, appetitændringer, vægtændringer, manglende sexlyst) i besvarelsen vil vægte som depressive symptomer. I begge tilfælde er der taget højde for dette ved tolkningen af svarene, da begge har angivet graviditet som årsag i et kommentarfelt.

En anden tilbagemelding gik på, at der ikke gennem hele spørgeskemaet er skelnet mellem at være dagelev og internatelev. I begyndelsen skelnes der ved hjælp af et afklarende spørgsmål, og for elever, der både har været dagelev og internatelev, blev der i spørgeskemaet angivet flg. instruktion:

"I de næste spørgsmål skal du svare ud fra dine erfaringer på internatskolen, hvis du har gået på internatskole. Hvis du ikke har gået på internatskole skal du svare ud fra dine erfaringer fra den danske skole i Iringa eller en lokal lilleskole".

⁴Spørgsmål om seksuelle overgreb er modificeret i forhold til Folkehelsa undersøgelse om seksuelle overgreb, (Tambs, 1994).

Spørgsmål om psykisk helse er en modificeret version af SCL-spørgsmål fra Folkehelsas undersøgelse 1994.

Spørgsmål om tilfredshed med livet er fra Levekårsundersøgelsen 2005 (Statistisk Sentralbyrå, 2005).

Spørgsmål om seksuelle krænkelser lægger tæt på formuleringer i SINTEFs undersøgelse af døde/synshæmmede, (Kvam 2003).

Det betyder dog, at der for enkelte elever, der har prøvet flere forskellige skoleformer, kan være store forskelle i oplevelser af at have været dagelev, lilleskoleelev og internatelev, og at de nuancer ikke kan ses i undersøgelsen. Jf. nedenstående kommentar:

"Ved ikke om de tre sidste spørgsmål kun henvender sig til internatskole elever? jeg var dagelev. Til spørgsmål 31 (Hvis du blev ked af det, hvem trøstede dig da?) har jeg sat kryds ved forældre over telefon, men det var jo ikke over telefon for mig for jeg boede hjemme".

"Jeg var internatskoleelev et år, og herefter dagelev. Der blev ikke rigtig skelnet alle steder imellem om jeg oplevede noget som det ene eller det andet. Og det gør stor forskel for mig, da mit internatskole år var en stor personlig tragedie, men da mine forældre boede i Iringa, var jeg glad for skolen".

2.4. Anonymitet

Alle oplysninger om den enkelte er behandlet uden navn, fødsels- eller CPR-nr. eller andre direkte genkendelige oplysninger. I formuleringen af spørgsmålene er der endvidere søgt at anonymisere yderligere, da den undersøgte gruppe er så lille.

Derfor er der ikke spurgt til nøjagtig alder, men kun angivet alderskategorier.

Der blev ikke spurgt til specifik uddannelse, men kun varighed af uddannelse.

Deltagerne er sikret anonymitet ved at benytte individuelle passwords til at logge ind på undersøgelsen. Et computergeneret password knytter den enkeltes oplysninger til en navneliste, og det er kun en enkelt ansat på Center for Psykiatri og Eksistens, der er tilknyttet projektet, som har adgang til listen med passwords og navnelister. Navnelisten vil blive slettet ved afslutningen af projektet. Data er anonymiseret for indirekte identificerende oplysninger (som fx oplysning om alder og køn) inden for 3 år. Projektet er godkendt af datatilsynet og Videnskabsetisk komité.

Resultaterne for undersøgelsen offentliggøres gennem en rapport til Luthersk Mission og artikler udgivet i internationalt anerkendte tidsskrifter. Det vil ikke være muligt at identificere den enkelte i resultaterne, når disse publiceres.

2.5. Udsendelse og besvarelse af spørgeskema

Undersøgelsen blev udsendt første gang d. 21.12.10 med deadline for besvarelse d. 10.1.2011. Da svarprocenten ikke var høj nok, blev der efterfølgende udsendt breve pr. post og pr. mail med reminder om deltagelse i undersøgelsen. Flere steder skyldtes den manglende deltagelse i undersøgelse forældede postadresser og mailadresser, hvilket forlængede svar tiden.

Kontrolgruppens svarprocent har gennem hele forløbet været meget lav og der er udsendt reminderbrev pr. mail mange gange i løbet af det halve år. Til sidst blev der tilbudt 100,- som betaling for deltagelse i projektet, hvilket gjorde at svarprocent blev hævet til det dobbelte, men stadig ikke tilsvarende svarprocent som i LM-undersøgelsen. Til sidst måtte undersøgelsen afsluttes, da det ikke var forventeligt, at der komme flere besvarelser fra kontrolgruppen.

Alle har besvaret spørgeskemaet over internettet, ingen har ønsket papirudgaven.

2.6. Svarprocent

Spørgeskemaet blev udsendt til i alt 70 personer, der har gået i skole i Tanzania. I alt 58 besvarede hele spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 83.

Kontrolspørgeskemaet blev udsendt til i alt 228 personer, der har gået på efterskole i Danmark. I alt besvarede 40 spørgeskemaet, hvilket giver en svarprocent på 17 %. Da svarprocenten er så lille kan besvarelsen fra kontrolgruppen ikke regnes for repræsentativ. Derfor er der i analysedelen lavet sammenligninger med andre større danske undersøgelser så som **Skolebørnsundersøgelsen (2010)**, **Psykisk mistrivsel blandt 11-15-årige – bidrag til belysning af skolebørns mentale sundhed (2011)**, **Seksuelle overgreb mod børn i Danmark (2000)**, **Sundheds og sygelighedsundersøgelserne 1987-2005**, og endelig er tal fra **Danmarks Statistikbank** brugt til sammenligning.

Det har ikke været muligt inden udsendelse af spørgeskemaerne, at undersøge om der har været gengangere af deltagere. Det vil sige, der kan være missionærbørn, der efterfølgende har gået på den danske efterskole og derfor modtaget spørgeskemaet to gange. Det er der dog taget højde for i følgebrevet til kontrolgruppen:

"Hvis du er opvokset i Tanzania eller har gået på skole i Tanzania og allerede har fået tilsendt spørgeskema om dette, skal du se bort fra dette spørgeskema".

Det computerbaserede spørgeskemaprogram har frasorteret halve besvarelser og der er ikke registreret frafald, men højst sandsynligt har der været et antal påbegyndte men ikke fuldførte besvarelser, der ikke tæller med i den færdige undersøgelse.

	Population	Antal besvarelser		Differens i %
BOT-undersøgelse	70	58	83 %	
<i>Mænd</i>	31	23	74 %	- 9
<i>Kvinder</i>	39	35	90 %	+ 7
Kontrolgruppe	228	40	18 %	
<i>Mænd</i>	109	23	21 %	+3
<i>Kvinder</i>	119	17	14 %	-4

Gennem hele undersøgelsen er resultaterne angivet i procent, hvor der er undtagelser er dette angivet tydeligt. Enkelte har udeladt at svare på enkeltspørgsmål, derfor giver det ikke samlet 100 % i de enkelte tabeller. I nogle tabeller er angivet antal ubesvarede, men ikke i alle.

Fig. samlede antal indgår ved figurerne, men nævnes ikke ved hver enkelt figur:

BOT-gruppe N=58

Internatboende N=33

Hjemmeboende N=25

Kontrolgruppe N=40

2.7. Analytiske overvejelser og etik

I læsningen af rapporten og i analysen af data er der fire vigtige analytiske overvejelser:

1. Antallet af deltagere i BOT-gruppen er forholdsvist lille (og kontrolgruppen endnu mindre). Det siger sig selv, at jo mindre deltagerantallet er i en gruppe, jo mindre sikre er resultaterne trods statistisk signifikans, og jo mere udsatte er data for tilfældigheder. I rapporten er der flere gange taget højde for det i konklusionerne, men denne overvejelse er værd at have in mente ved gennemlæsning.
2. Som beskrevet ovenfor er denne rapport udelukkende en dokumentationsrapport til LM, det vil sige en rapport, der registrerer og beskriver opvækstvilkårene. Der er dog lavet nogle statistiske analyser af signifikans (chi-square-test, hvor P skal være mindre end 0,05, for at der er tale om signifikans), men ellers er der ikke i denne rapport lavet yderligere statistiske analyser eller fortolkninger. Der kan være andre forskelle i rapporten, hvor der ikke er beskrevet, hvorvidt der er statistisk signifikant forskel. Det betyder dog ikke, at der er signifikant forskel. Nogle steder er forskellene så små, at det giver sig selv. Andre steder er forskellene mindre relevante eller tydeligt tilfældige. Endelig kan der være udregnet signifikans, hvor resultatet har været, at der ikke var nogen signifikans, og det derfor ikke er noteret. Der arbejdes videre med statistiske analyser i efterfølgende forskningsartikler og de vil være at finde i disse artikler og ikke i denne rapport.
3. Metodemæssigt er deltagerne gennem det meste af undersøgelsen blevet spurgt om forhold, som de genkalder sig retrospektivt, hvilket i sig selv kan være en fejlkilde i forhold til de sidste dele af spørgeskemaet, hvor de skal forholde sig til, hvordan de har det her og nu.
4. Endelig er undersøgelsen og rapporten lavet på baggrund af viden vi har i dag, om forhold der er foregået for op til 23 år siden, hvor man ikke havde den viden tilgængelig. Samtidig kan fokusområder i dag skygge for andre dele af børnenes opvækst, som ikke bliver beskrevet. Drønnen og Tjelle udtrykker denne udfordring ganske klart:

"Hvordan kan vi forklare de valg som missionærerne (og organisationerne red) tog for at organisere familielivet og give børnene den nødvendige uddannelse? Et så ømtåleligt tema som missionærbørns opvækst maner til ekstra forsigtighed fra historikernes side. Vi har alle en tendens til at analysere og vurdere det som skete i fortiden med kundskab som vi har tilegnet os i eftertiden. Hver tidsepoke, også vores egen, har sin diskurs, sin måde at begrunde sine standpunkter på, sin måde at omtale begivenheder på, som genspejler epokens fremherskende tænkemåde"⁵.

Etik

Projektet er godkendt af datatilsynet¹. Videnskabsetisk Komité er kontaktet med forespørgsel om anmeldelsespligt, med svar fra Den Videnskabsetiske Komite A for Region Hovedstaden, at projektet ikke er anmeldelsespligtigt.

⁵ Drønnen og Tjelle i Med hjertet på flere steder, s. 25

Resultater

3. Baggrundsinformation og faktaoplysninger om deltagerne

I dette afsnit gives baggrundsinformation om deltagerne i form af oplysninger om køn, alder, søskende, forældres daværende arbejdsgivere og skoleform i Tanzania og evt. efterskole i Danmark.

3.1. Køn

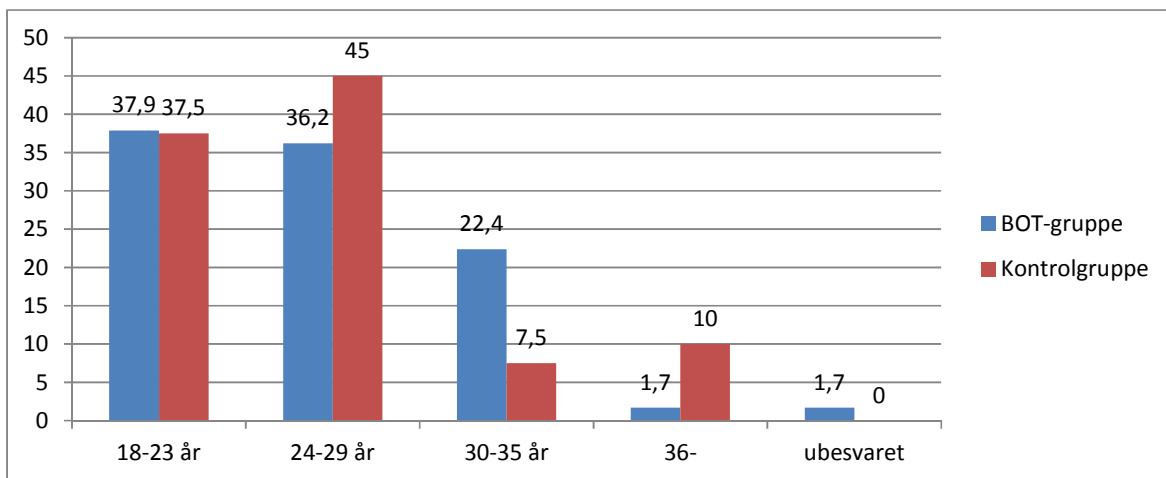
I undersøgelsen af børns opvækst i Tanzania (BOT) er kønsfordelingen af besvarelserne:

60 % kvinder og 40 % mænd.

I kontrolgruppen er kønsfordelingen:

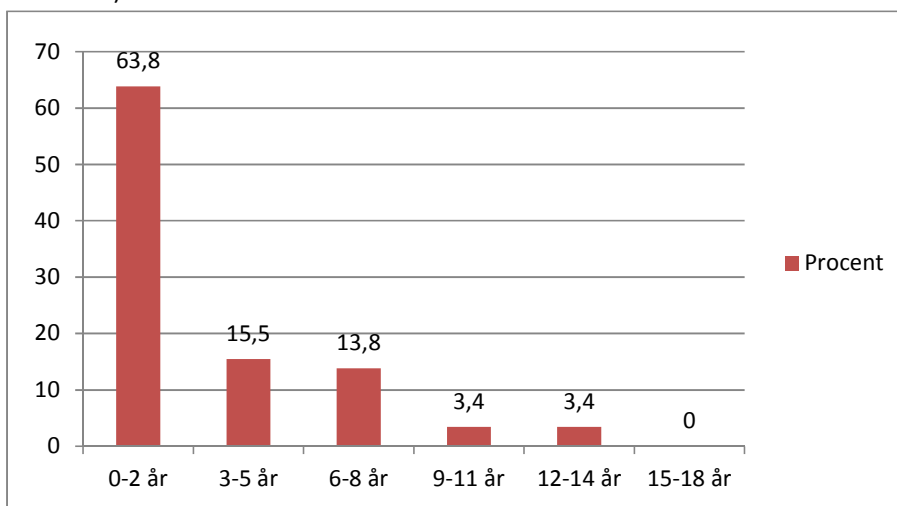
57,5 % kvinder og 42,5 % mænd.

3.2. Aldersfordeling (BT N=58), (Kontrol N= 40)

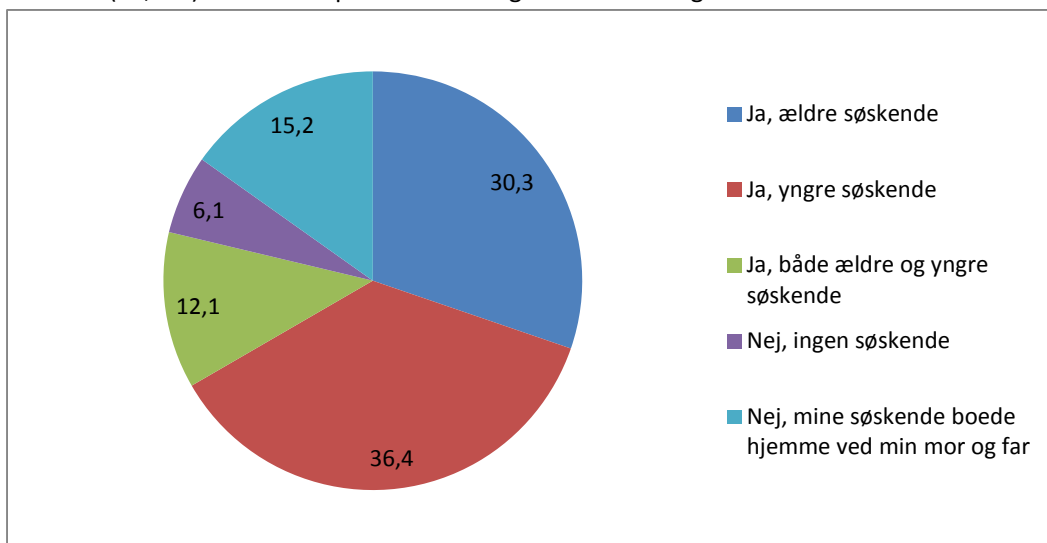
3.3. Alder da deltagerne kom til Tanzania første gang.

Langt den største del af deltagerne (63,8 %) er kommet til Tanzania som helt små 0-2 år. De fleste har været før skolebørn ved ankomsten 79,5 %. Mellem 6,8 % og 20,6 (alt efter hvor gammel det enkelte barn har været ved skolestart) har skiftet fra skole i Danmark til skole i Tanzania.

3.4. Søskende på internat.

De fleste (78,8 %) af børnene på internat har gået der samtidig med deres søskende.

3.5. Skoleform

	Lilleskole	%	DDS	%	Boet på internatskole	%
ja	39	67,2	50	86,2	33	56,9
Nej	18	31,0	8	13,8	17	29,3
ubesvaret					8	13,8
1.-3. Klasse			12	20,7	4	6,9
3.-6. Klasse			44	75,9	31	53,4
7.-9. klasse			26	44,8	11	19

Da deltagerne har kunnet svare ja til flere af kategorierne vil procenttallet ikke give 100 i det ovenstående.

De fleste (67,2 %) har gået på lilleskole, men er senere skiftet over til DDS 86,2 %.

56,9 % af deltagerne har boet på internatskolen, mens de har gået på DDS.

Flest deltagere har gået på DDS og boet på internatskolen mellem 3-6. klasse.

De fleste (48,3 %) har gået på skolen 1-3 år, 24,1 % har gået på skolen i 4-6 år og 10,3 % har gået på skolen 6 år eller over. De resterende har ikke gået på skolen.

Internatskolen har de fleste (48,5 %) boet på i 2-4 år. 39,4 % har boet på skolen i 1-2 år, 9,1 % har boet der mindre end et år, mens kun 3 % har boet der 5-7 år.

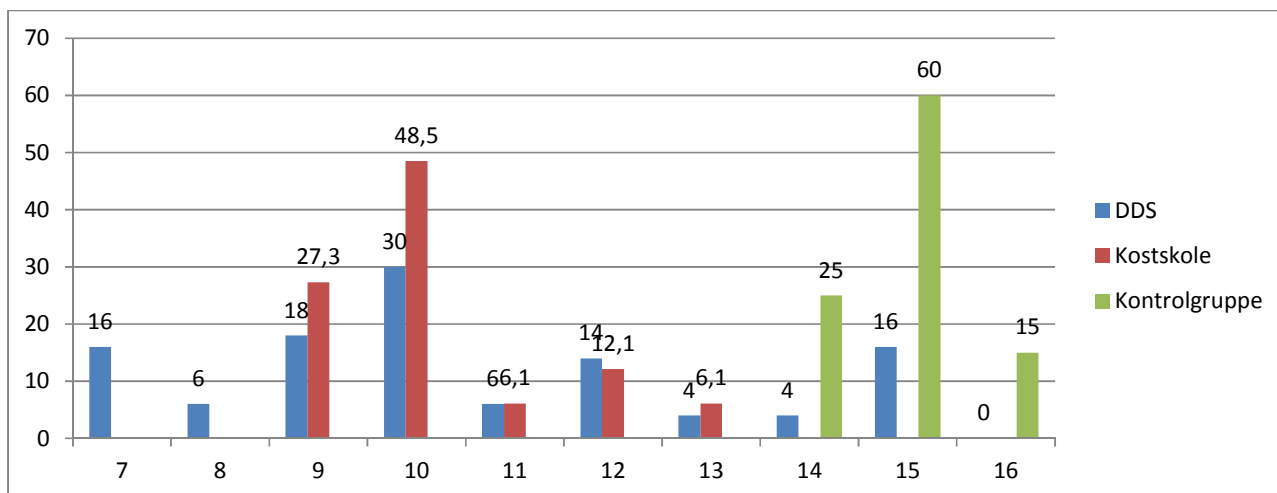
I den norske undersøgelse har kun 26,6 % boet på skolen i 2-4 år, og 22,6 % mere end 4 år. I forhold til norske missionærbørn, har hovedparten af de danske missionærbørn boet kortere tid på internatskolen.

Efterfølgende har nedenstående procent af gruppen gået på efterskole i Danmark:

	%
Ja, mens mine forældre har boet i DK	81
Ja, mens mine forældre har boet i Tanzania	10,3
Nej	8,6

3.6. Alder ved opstart på DDS, internatskole og efterskole.

Som det ses af nedenstående figur, så er der her en stor forskel på det tidspunkt deltagerne i BOT-gruppen og i kontrolgruppen er rejst fra forældrene for at bo på internatskole. Aldersforskellen er en vigtig faktor at tage med, når deltagerne eksempelvis bliver spurgt til følelsesmæssige reaktioner, da et barn på 9 vil reagere på en anden måde end et barn på 16. På nogle spørgsmål er der kompenseret for aldersforskellen ved at kontrolgruppen er spurgt ind til hele deres skoletid, bl.a. i spørgsmål, der omhandler seksuelt misbrug. I andre spørgsmål er der brugt yderligere aldersvarende kontrolgruppe fra skolebørnsundersøgelsen. Det er dog vigtigt at pointere, at BOT-gruppen har boet på skolen i flere år, så de også har erfaringer fra skoleliv på internatskolen i samme aldersgruppe som kontrolgruppen har.

3.7. Forældres daværende arbejdsgivere

50 af deltagernes forældre var ansat af LM, mens 3 af deltagernes forældre var ansat i Brødremenighedens Danske Mission, 1 af deltagernes forældre var ansat af Wildlife Conservation Society, en af deltagernes forældre var ansat af både Dansk Luthersk Mission og Norsk Luthersk Mission og en af deltagernes forældre var ansat af Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen i Sverige (EFS). To er uoplyste.

Opsummering

Langt den største del af deltagerne (63,8 %) er kommet til Tanzania som helt små 0-2 år. De fleste har været før skolebørn ved ankomsten 79,5 %.

De fleste (78,8 %) af børnene på internatskolen har gået der samtidig med deres søskende. Kun 15,2 % har haft søskende, der har boet hos forældrene, mens de selv har boet på internatskole.

De fleste (67,2 %) har gået på lilleskole, men er senere skiftet over til DDS (86,2 %).

56,9 % af deltagerne har boet på internatskolen, mens de har gået på DDS.

Flest deltagere har gået på DDS og boet på internatskolen mellem 3-6. klasse.

Næsten halvdelen (48,5 %) har gået på skolen 1-3 år, 24,1 % har gået på skolen i 4-6 år og 10,3 % har gået på skolen 6 år eller over.

Internatskolen har de fleste (48,5 %) boet på i 2-4 år. 39,4 % har boet på skolen i 1-2 år, 9,1 % har boet der mindre end et år, mens kun 3 % har boet der 5-7 år.

I den norske undersøgelse har kun 26,6 % boet på skolen i 2-4 år, og 22,6 % mere end 4 år. I forhold til norske missionærbørn, har hovedparten af de danske missionærbørn boet kortere tid på internatskole.

Halvdelen af børnene begyndte på internatskolen, da de var 10 år, mens opstart på DDS var mere spredt. I kontrolgruppen begyndte 60 % på efterskole, da de var 15 år.

50 af deltagernes forældre var ansat af LM, da de boede i Tanzania. mens 3 af deltagernes forældre var ansat i Brødrementigheds Danske Mission, 1 af deltagernes forældre var ansat af Wildlife Conservation Society, en af deltagernes forældre var ansat af både Dansk Luthersk Mission og Norsk Luthersk Mission og en af deltagernes forældre var ansat af EFS. To er uoplyste.

4. Trekulturelle børn.

4.1. Indledning

Denne undersøgelse er rettet mod voksne, der har haft deres opvækst i et andet land end forældrenes hjemland. Mange der er opvokset i et andet land end forældrenes hjemland, kan have vanskeligt ved at føle sig hjemme både i det land, de er opvokset i (fx Tanzania) eller forældrenes hjemland (Danmark). De er blevet udfordret til flere gange i deres opvækst at bryde op og forholde sig til nye grupper, og derfor kan de have en udfordring i forhold til at finde ud af, hvor de egentlig hører hjemme, og en udfordring i forhold til at finde deres identitet, tryghed og tilhørsforhold.

Det er bl.a. nogle af disse forhold det engelske udtryk: Third Culture Kids dækker over.

Pollack & van Reken⁶ definerer Third Culture Kids på denne måde:

”Et trekulturelt barn er en person, som har tilbragt en væsentlig del af udviklingsårene uden for forældrenes kultur. Det trekulturelle barn har oparbejdet et forhold til alle kulturerne uden at have fuldstændig ejerskab i nogen af dem. Selv om dele af hver kultur bliver gjort til en del af det trekulturelle barns livserfaring, vil følelsen af tilhørsforhold ligge i forhold til andre mennesker med lignende baggrund”.

At være et trekulturelt barn kan opleves på mange forskellige måder, da mange faktorer indgår, familiære forhold, internat eller hjemmeboende, personlige forudsætninger m.m. Det er ønsket med denne undersøgelse ikke kun at fokusere på risikofaktorerne, og sidst i dette afsnit er der et kapitel med ressourcer og kompetencer (fx viden, indsigt, social kompetence, kultursensitivitet, tilpasningsdygtighed, sproglige og kommunikationsmæssige færdigheder, empati og forståelse) som resultat af en opvækst som trekulturelt barn.

I dette afsnit berøres de opvækstbetingelser, der har at gøre med opbrud og flytning til et andet land, oplevelse af stabilitet og af tilhørsforhold til andre grupper, relationer til nationale og voksne i Tanzania og deltageres tilpasning til flere kulturer. Derudover også ressourcer og kompetencer som resultat af opvækst som trekulturelt barn.

4.2. Flytning og oplevelse af stabilitet.

Der undersøges, hvorvidt de mange skift i forhold til bopæl, skole og land har påvirket børnene i forhold til manglende stabilitet.

I det følgende er lavet en krydstabel over antal flytninger kombineret med deltageres oplevelse af stabilitet i opvæksten.

Hvor mange gange har du måtte flytte bopæl under din opvækst?		Har du oplevet din opvækst som stabil?		Nej, den har været ustabil
		Ja i høj grad	Ja i nogen grad	
2-3	5,2	100		
4-5	20,7	50	50	
6-7	24,1	35,7	64,3	
Over 8	48,3	46,4	39,3	14,3

48,3 % i BOT-gruppen har flyttet over 8 gange. Af de 48,3 % oplever 46,4 i høj grad at deres opvækst har været stabil, 39,3 % svarer ja, i nogen grad og 14,3 % giver udtryk for at opvæksten har været ustabil.

⁶ 2003

4.3. Flytning og manglende tilhørsforhold til gruppe som børn og som voksne

Her undersøges om deltagere med mange flytninger har haft vanskeligere ved at have tilhørsforhold til en gruppe som barn og som voksen.

På spørgsmålet om deltagerne som barn i Tanzania havde oplevelsen af at høre til i en gruppe, eller at være del af en gruppe, har kun 3,4 % svaret sjældent eller aldrig. Af de 3,4 % har alle flyttet 6 gange eller derover.

Omvendt har 69 % flyttet over 6 gange og svaret at de ind i mellem – det meste af tiden har følt sig hjemme i en gruppe. Det kan derfor ikke i denne undersøgelse konkluderes, at fordi man flytter mange gange, vil man have sværere ved at knytte til en gruppe som barn. Der er flere faktorer, der gør sig gældende i forhold til, om man oplever tilhørsforhold til en gruppe end mange eller få flytninger alene. Der er derimod noget, der tyder på, at for de, der har svært at knytte til en gruppe, kan mange flytninger være en af risikofaktorerne.

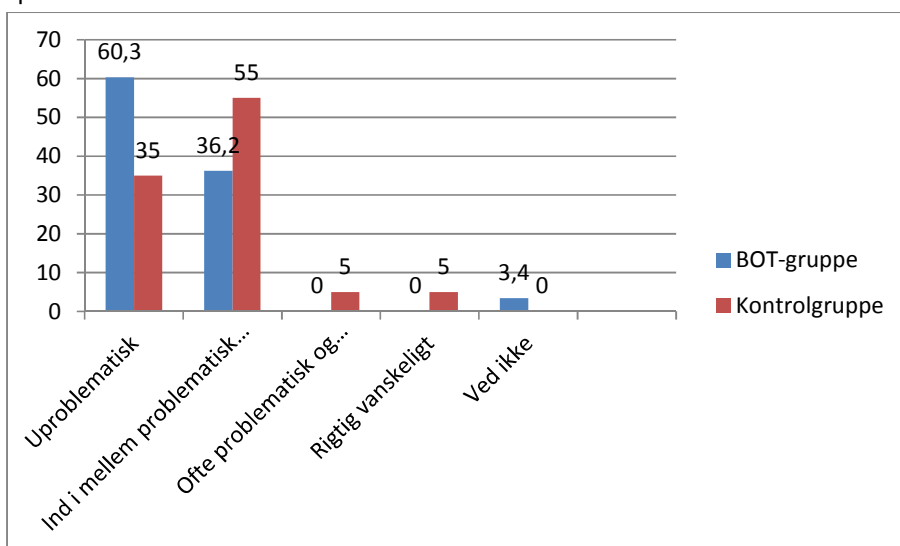
Samme tendens om end noget tydeligere ses, når deltagerne svarer på, om de efter hjemkomsten har oplevelsen af at høre til i en gruppe. Af de 25,9 % der har svaret, at de sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, har 80 % flyttet mere end 4 gange, og 60 % har flyttet mere end 6 gange.

Næsten halvdelen af BOT-gruppen (48,3 %) har flyttet mere end 8 gange, og halvdelen af denne gruppe svarer, at de for det meste oplever at føle sig hjemme i en gruppe som voksne.

Der er derudover lavet en krydstabel med spørgsmålet om lavt selvværd. Her svarer 10,3 % af BOT-gruppen, at de føler sig mindre værd end andre, og alle 10,3 % har flyttet over 6 gange, og halvdelen af dem har svaret ja til sjældent at føle sig hjemme i en gruppe som voksne. Det lave selvværd kan derfor være en af følgevirkningerne for de, der har flyttet mange gange, og som har svært ved at føle sig hjemme i en gruppe. Det kan dog ikke ræsonneres den modsatte vej, at mange flytninger giver dårligt selvværd og lav grad af tilpasning i gruppe.

4.4. Tilhørsforhold til gruppe.

Børnene med opvækst i Tanzania har skullet forholde sig til mange forskellige grupper (nationale legekammerater, medelever, internatelever, pige/drengegrupper), og der spørges ind til, hvordan de har oplevet dette.

60,3 % af BOT-gruppen har oplevet det uproblematisk at skulle forholde sig til forskellige grupper som barn, mens bare 35 % af kontrolgruppen har oplevet det uproblematisk.

Mere end 1/3 af BOT-gruppen har ind i mellem oplevet det problematisk, mens over halvdelen af kontrolgruppe oplevede det problematisk.

Det viser sig i det ovenstående, at det i højere grad er børn med opvækst i Danmark, der ofte og ind imellem oplever det problematisk og kompliceret at skulle forholde sig til forskellige grupper end børnene med opvækst i Tanzania.

En af deltagerne har et bud på, hvad der gør denne forskel:

"Jeg forstår ikke rigtig hvorfor I stiller spørgsmål mht. det at være en del af en gruppe"? Jeg tror en af de største fordomme om børn der opvokser i forskellige kulturer er, at de skulle have sværere ved at føle sig som en del af en gruppe og tilpasse sig nye fællesskaber - der er jo den omstilling de har allermest erfaring med, og der er dermed vel nærmest ikke noget de er bedre til end netop det... problematikken er til gengæld at "gruppen" ikke altid værdsætter/forstår historien som det tværkulturelle barn har med i bagagen, og derfor bliver barnet tvunget til at opbygge en ny historie og langt hen af vejen glemme den gamle.. hvilket jo vel også er ganske logisk og ikke noget man kan klandre gruppen for".

Ovenstående citat fra deltager forklarer forskellen med, at det netop er en ressource de trekulturelle børn får opbygget, fordi de er trænede i at skulle tilpasse sig nye fællesskaber. Problemet er ikke at skulle forholde sig forskellige grupper, men snarere om barnet selv føler tilhørsforhold og oplever forståelse for den bagage barnet har med fra sin opvækst i udlandet.

Her spørges deltagerne om hvorvidt de har haft/har oplevelsen af at høre til i en gruppe, eller at være del af en gruppe.

BOT-gruppen er med sort skrift, kontrolgruppen med rød.

	Som barn i Tanzania		Som voksen i DK	
Ja for det meste af tiden (hjemme hos min mor og far ⁷)	44,8	0	-	-
Ja for det meste af tiden (på internatskolen ⁸)	25,9	70	50	75
Ind i mellem	8,6	20	22,4	7,5
Sjældent	1,7	5	17,2	7,5
Aldrig	1,7	2,5	6,9	7,5
Ved ikke	17,2	2,5	3,5	2,5

Hvis tiden hos forældrene kombineres med tiden på internatskole, så er der ingen forskel på BOT-gruppe og kontrolgruppe som børn blandt de, der for det meste af tiden oplevede at høre til i en gruppe.

Dog er der stor forskel på oplevelsen på internatskolen, hvor kun 26 % svarer, at de det meste af tiden oplevede at høre til i en gruppe, mens 70 % fra kontrolgruppen svarer det meste af tiden. Forskellen ses også, når de er voksne i hjemlandet, hvor halvdelen af BOT-gruppen svarer, at de for det meste af tiden oplever at høre til i en gruppe, mens 75 % af kontrolgruppen svarer ja til det samme.

Næsten halvdelen (46,5 %) af BOT-gruppen svarer, at de som voksne kun ind i mellem, sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, mens kun 22,5 % i kontrolgruppen svarer tilsvarende. Forskellen på hvor mange i BOT-gruppen sammenlignet med kontrolgruppen, der som voksne det meste af tiden oplever at høre til i en

⁷ Nævnes kun i det første spg. som barn i TZ.

⁸ ---

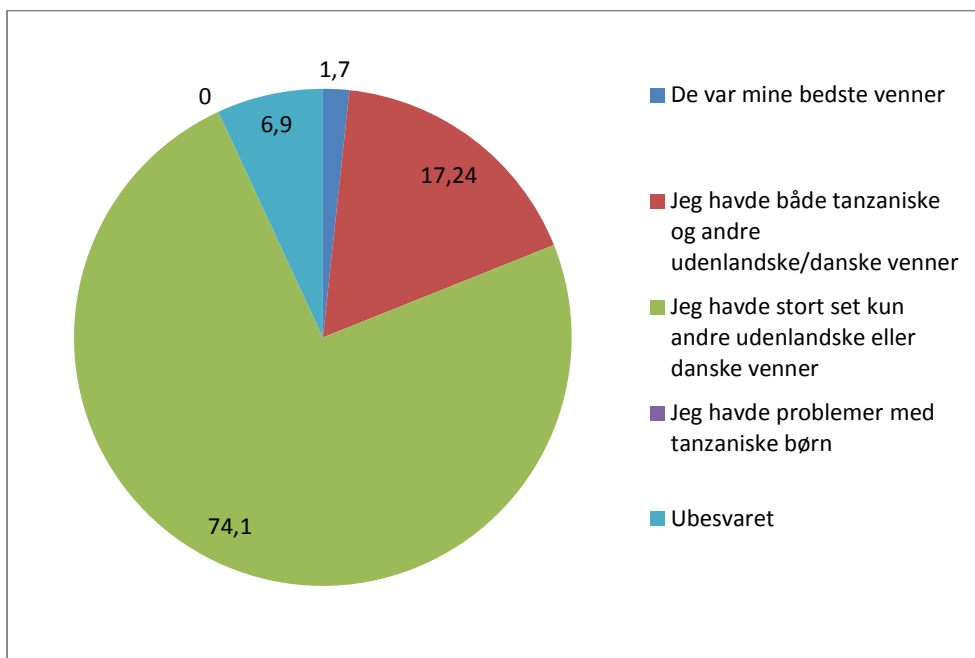
gruppe (i forhold til kun ind i mellem, sjældent eller aldrig at opleve at høre til i en gruppe), er statistisk signifikant ($P=0,01$).

Det vil altså sige, at denne undersøgelse viser, at flere af deltagerne, der er opvokset i Tanzania i mindre grad end andre oplever at høre til i en gruppe.

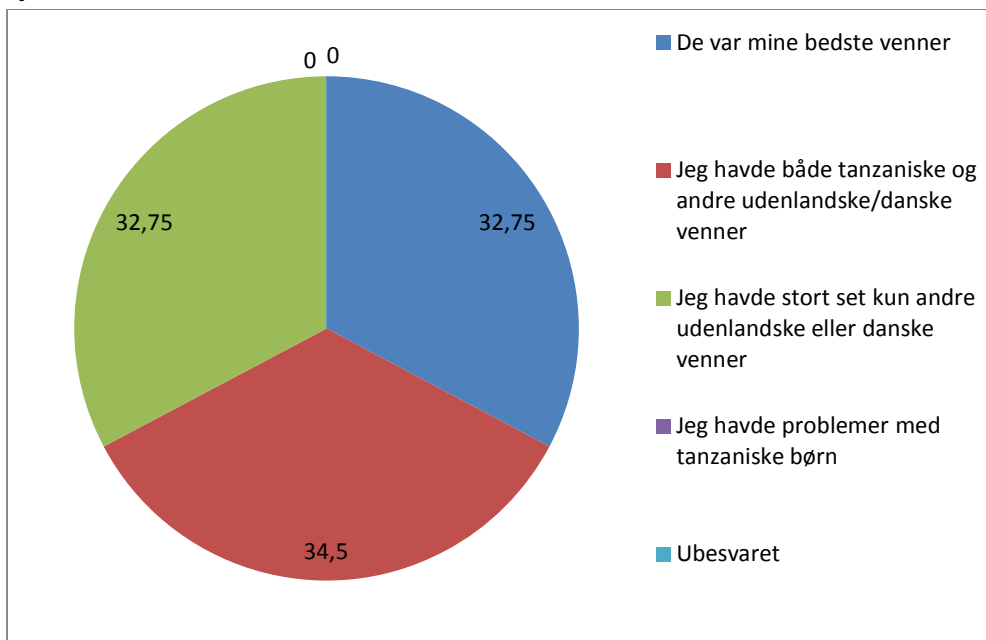
4.5. Relationer til nationale børn og voksne i Tanzania

Der undersøges her hvilke relationer deltagerne havde til jævnaldrende tanzaniere i Iringa på internatskolen, og der hvor forældrene boede.

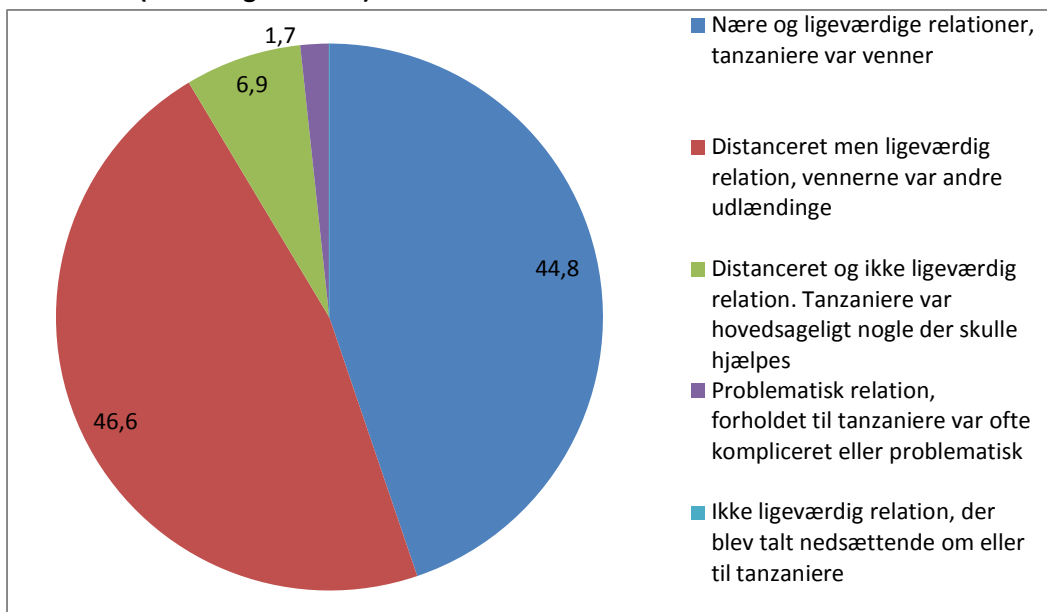
I Iringa på internatskolen

Hjemme ved forældrene

De voksnes (lærere og forældre) relationer til tanzaniere.

Af de 8,6 % der har oplevet ikke ligeværdig eller problematisk relation fra voksnes side, har knap halvdelen alligevel haft nære og ligeværdige relationer som børn hjemme hos forældrene, mens ingen af den lille gruppe på 8,6 % har haft relationer til tanzaniske børn i Iringa på internatskolen. Relationerne til tanzaniske børn har sandsynligvis ikke noget med de voksnes relationer til tanzanierne at gøre. Det tyder snarere på også ud fra figurerne oven for, at relationerne til tanzaniske børn primært var, mens børnene boede hos forældrene og ikke gik på DDS, mens tiden på DDS i højere grad blev præget af leg med de andre danske og udenlandske børn. I deltageres kommentarer nævner nogle af deltagerne (8,6 %) dog ikke ligeværdige relationer blandt de voksne, som deltagerne har lagt mærke til. Af de samme 8,6 % har 20 % ingen problemer haft med at falde til i hjemlandet, 60 % gav udtryk for at det tog tid at falde til, og 20 % at de aldrig var faldet til. Da der er tale om meget lille antal som udgangspunkt (8,6 %) kan man ikke drage nogen konklusioner ud fra dette.

Deltageres kommentarer:

- *Mine forældre havde nære og ligeværdige forhold til tanzanierne. Men det oplevede jeg IKKE blandt lærerne!*
- *Mens vi boede i og jeg gik i lille skole var forholdet til tanzanierne tættere. Vores havemand var bl.a. næsten familie. Der boede heller ikke andre hvide. I Iringa var forholdet mere distanceret. Tanzanierne var ikke så meget venner som gode og nære kollegaer. Mine forældre har altid behandlet tanzanierne med respekt og som ligeværdige, men vi har aldrig haft tradition for at invitere dem hjem, kun ved særlige lejligheder. Uden at jeg kan huske at der er blevet talt nedsættende om tanzaniere der hjemme, kan jeg mærke, at jeg som voksen har følt meget, at jeg skulle være på vagt: passe på at de ikke tager hele armen når man rækker en hånd, være opmærksom på, at det ikke er alle man kan stole på, og så en fornemmelse af at de er mindre kloge. Kan måske komme af at mange er mindre uddannede. Men synes at jeg senere hen har fået et rigtig godt forhold til de tanzaniere, jeg omgås.*
- *De fleste tanzaniere jeg oplevede, var dem der arbejde for os, eller på grunden.*
- *Mange af mine forældres tanzaniske relationer var hovedsageligt gennem arbejde, så de var både deres venner, men samtidig nogen de skulle have et professionelt forhold til. Der var også en del andre danske missionærer, som de var/er nære venner med.*
- *Det oplevede jeg mest da jeg boede hjemme.. i Iringa lagde jeg ikke mærke til forholdet mellem lærere og tanzaniere..*

- *Det er et svært spørgsmål at besvare. Svaret varierer meget fra person til person, men generelt kan man sige at ingen så ned på tanzanierne, og relationerne var ligeværdige. Dog var det meget forskelligt hvor stor en kontaktflade nogle missionærer havde med de lokale, for nogen begrænsede det sig til de ansatte i hjemmet, mens nogle arbejdede meget ude i felten. Iringa bar som helhed præg af at være et hvidt samfund", hvilket jeg umiddelbart betragter som en negativ faktor. For mit eget vedkommende havde jeg i min tid i Iringa ingen afrikanske venner, hvilket adskiller sig fra de andre steder jeg har boet. Det samme gør sig nok gældende for en del af de voksne, kontakten til de lokale var der primært når det var nødvendigt (arbejdsrelationer etc.), og ikke socialt på samme måde som hvis der ikke var så mange missionærer samlet et sted. "*
- *Mine forældre var nærmest ligeså meget tanzanier, som jeg var. Først da jeg kom på DDS var forholdene mere distancerede, da skolen fungerede som en lille dansk boble".*
- *Dog kun til en vis grad. På grund af korrupsion og nepotisme oplevede jeg at danskerne ikke rigtig stolede på tanzanierne, selvom de behandlede dem ligeværdigt.*
- *I Iringa boede vi jo inde på en aflukket grund, og jeg så kun de voksne danskere sammen med tanzaniere, når de var sammen med de tanzaniske medarbejdere, der arbejdede der, så jeg har ikke så meget erfaring fra Iringa. Dog er der en enkelt undtagelse: vores internatforældre" tog os nogle gange med ud til en søndagsskole, hvor de hjalp til, og det var en god oplevelse. Derhjemme havde mine forældre nærmest konstant med tanzaniere at gøre, og det var jo ikke alle, de havde det lige godt med - ligesom det ikke er alle danskere, vi er lige gode venner med. Men forholdet til vores medarbejdere i huset og deres kolleger i kirken og andre steder var for det meste nært og godt. Og tanzanierne blev ikke omtalt negativt. Det er klart, at de nærmeste venner var de andre danske missionærer, der var der, men tanzanierne var det også. "*
- *der var gode venner men også folk som modarbejdede mine forældre*
- *det er lidt svært at svare på, da jeg syntes der var forskel på hvordan mine forældre og de andre var overfor tanzaniere*

4.6. Tilpasning til forskellige kulturer

	Hvordan tilpassede du dig livet i Tanzania?	Hvordan oplevede du, at dine forældre tilpassede sig livet i Tanzania?	Hvordan har du tilpasset dig livet i DK efter hjemkosten?	Hvordan har dine forældre tilpasset sig livet i DK efter hjemkosten?
Det var helt uproblematisk at falde til	81	50	15,5	17,24
Det tog tid at falde til	17,2	44,8	37,9	56,9
Det har været vanskeligt at falde til	0	3,5	19	15,5
Det har været meget vanskeligt at falde til	0	0	22,4	3,5
Jeg er aldrig faldet til	1,7	0	1,7	1,7

Ud fra ovenstående tabel tegner der sig et billede af, at børnene havde lettere ved at tilpasse sig livet i Tanzania, mens det for 44,8 % af forældrene tog tid at falde til. Omvendt ved hjemkosten har 22,4 % af børnene haft meget vanskeligt ved at falde til. Der er ingen sammenhæng mellem børnenes oplevelse af forældrenes tilpasningsgrad og børnenes egen tilpasningsgrad.

Deltagerne er blevet bedt om at tage stilling til forskellige udsagn om tiden efter de flyttede tilbage til Danmark.

	Helt enig	Delvist enig	Hverken enig eller uenig	Delvist uenig	Helt uenig	Ved ikke
Jeg kom godt ud af det med mine klassekammerater	17,2	25,8	24,1	20,7	5,2	1,7
Jeg havde svært ved at få venner i den første tid	19	32,8	12	20,7	12	0
Jeg fik nære venner efterhånden	37,9	31	6,9	17,2	1,7	1,7
Jeg savnede at snakke med andre, der havde oplevet det samme	32,75	36,2	10,3	8,6	6,9	1,7
Jeg fortalte ofte i min klasse om mine oplevelser	5,2	19	20,7	25,9	25,9	0
Jeg følte mig fremmed	31	36,2	19	3,5	5,2	1,7
Der var mange ting, jeg ikke kendte til/kunne snakke med om	62,1	19	8,6	6,9	0	0
Jeg følte mig splittet mellem to kulturer	36,2	31	13,8	8,6	6,9	0
Jeg havde svært ved at komme på bølgelængde med de andre	22,4	34,5	15,5	20,7	3,5	0
Jeg blev mere kritisk over for udlandsdanskere eller udlændinge	1,7	3,5	5,2	5,2	74,1	6,9
Jeg savnede Tanzania	55,2	13,8	17,2	6,9	1,7	1,7
Det var en lettelse at komme tilbage til DK	5,2	1,7	25,9	20,7	39,6	3,5
Jeg kunne ikke tænke mig at flytte tilbage til Tanzania	8,6	6,9	19	19	37,9	5,2

Udsagn hvor et flertal af deltagerne viser tendens til **enighed** er:

- Jeg havde svært ved at få venner i den første tid
- Jeg fik nære venner efterhånden
- Jeg savnede at snakke med andre, der havde oplevet det samme
- Jeg følte mig fremmed
- Der var mange ting, jeg ikke kendte til/kunne snakke med om
- Jeg følte mig splittet mellem to kulturer
- Jeg havde svært ved at komme på bølgelængde med de andre
- Jeg savnede Tanzania

Udsagn et flertal af deltagerne er **uenige** i:

- Jeg fortalte ofte i min klasse om mine oplevelser
- Jeg blev mere kritisk over for udlandsdanskere eller udlændinge
- Det var en lettelse at komme tilbage til Danmark
- Jeg kunne ikke tænke mig at flytte tilbage til Tanzania

Svarene viser, at 43 % kom godt ud af det med klassekammerater ved hjemkomsten (i den norske undersøgelse var det 66 %), 45 % svarer delvis uenig eller hverken enig eller uenig til om de kom godt ud af det med klassekammerater, og 5,2 % svarer uenig.

70,7 % fik nære venner senere hen (samme tal som i norsk undersøgelse).

Flere (69 %) beskriver imidlertid et savn efter at snakke med andre, der havde oplevet det samme, et savn efter Tanzania (69 %) og at opleve sig fremmed i deres hjemland (67 %) og ikke være på bølgelængde med de andre (60 %) og kunne snakke med om det samme, som de snakkede om (81 %).

I den norske undersøgelse er det ved faktoranalyse på ovenstående udsagn fundet 2 svarmønstre ved at koble udsagnene sammen:

1. svarmønster: **De, der har store sociale udfordringer ved hjemkomsten.**
2. svarmønster: **De, der har stærkt tilhørsforhold til udlandet og svagt tilhørsforhold til hjemlandet.**

Den samme faktoranalyse er ikke lavet i denne undersøgelse, men her viser deltagernes egne kommentarer nedenfor i det følgende de to mønstre som to særlige udfordringer børn med opvækst i udlandet står over for ved hjemkomsten.

Deltagernes kommentarer:

- *Det tog mig 9 mdr. at være sikker på at klassekammerater og venner kunne lide mig oprigtigt*
- *Jeg var kommet godt ud af det med alle mine klassekammerater med mere, men har/havde svært ved at få nære venner. Efter et stykke tid begyndte jeg at føle mig anderledes, manglede et sted, hvor jeg var helt normal, hvor der var andre der havde haft samme opvækst som mig. Havde kontakt til et par andre gamle missionær børn, men de havde alligevel ikke oplevet helt det samme som mig. Det plagede mig en del at jeg aldrig følte at jeg hørte 100 % til. Har snakket meget med min mor om det efterhånden og har fået et rigtig godt forhold til hende der igennem.*
- *Jeg havde gået i den samme klasse de gange vi var i Danmark, og havde holdt lidt kontakt til den ene pige. Der gik ikke så lang tid før vi fandt sammen og blev gode venner. Der gik dog nogle år, inden jeg fik andre venner.*
- *Det tog 3-4 år inden jeg rigtig var glad og mig selv igen. Kom hjem i 7 klasse, selvom jeg havde boet hos mine forældre og gået på den danske skole, var der alligevel mange ting, jeg ikke kunne snakke med om. Min mor siger i dag at jeg blev stille, da vi kom hjem til Danmark.*
- *Jeg kom ind i en meget dysfunktionel klasse, så det var først på efterskole jeg fik nogle venner jeg følte mig på bølgelængde med.*
- *Jeg havde MEGET svært ved at falde til i Danmark. Jeg var meget trist og indelukket de første 2 år. Jeg følte mig alene, udenfor og anderledes.*
- *Umiddelbart efter hjemkomsten var det ekstremt svært at falde til. At der pludselig er et helt nyt samfund, der omgiver en, med vidt forskellige værdier og normer ifht. det man er vant til i Iringa var en udfordring uden lige. I Iringa var man selvfølgelig vænnet til danske værdier osv., men der er stadig en kæmpe forskel fra det lille isolerede minisamfund i Iringa, og til at begynde i en stor dansk skole. Det ville ikke være forkert at betragte omstillingen som et decideret kulturchok. Personligt hørte jeg historier om druk, fester og piger på min anden skoledag - en realitet som jeg slet ikke havde forholdt mig til indtil da. Man er utrolig naiv og sårbar i starten, når man kommer tilbage, føler sig som den alle kigger på og den der er anderledes. Jeg var klar til umiddelbart at returnere til TZ efter min oplevelse i skolen, og havde ikke lyst til at vende tilbage dagen efter. Med tiden er det naturligvis bedret, men det har taget mig meget lang tid for alvor at føle mig accepteret og før, at jeg selv har følt at jeg var en del af fællesskabet. Selv efter lang tid er man stadig den person, der lige er lidt anderledes, lige stikker lidt udenfor normerne, uden at man præcist kan sætte fingeren på hvor. Jeg mener, at både forældre og lærere i TZ burde have gjort en større indsats for at forberede os børn på, hvad vi ville møde i Danmark - eller måske kunne man få tidligere missionærbørn, der selv var vendt tilbage og havde været igennem processen til at forberede børnene på det. Vi ville måske kunne give gode råd og vejledning, idet vi selv kan relatere til situationen og kender alle processerne, man går igennem. Dog er der nok også en enormt stor forskel på*

vilkårene, når man vender tilbage, kender barnet klassen, er lærerne på skolen gode til at få nye elever integreret i fællesskabet og nok vigtigst af alt: barnets alder. Teenageårene er per definition sværere at vende tilbage i, pga. alle de ændringer, der sker i løbet af de år, man har været væk, følelsen af usikkerhed, af at passe ind, være som de andre og trangen til at blive accepteret. Den historie som jeg ofte hører fra andre missionærbørn og selv kan nikke genkendende til, er at man i starten knytter sig meget til en enkelt person, som så er en hjælp på vejen mod at blive integreret i det danske samfund igen. Generelt tror jeg, at mange tidligere missionærbørn har lidt sværere ved at knytte sig nært til andre og skabe virkelig tætte relationer, og derfor ofte begrænser det til en enkelt, som så til gengæld kommer til at stå vedkommende særligt nært. Det er nok af stor vigtighed, at man får en rigtig god ven, der kan være en hjælp på alle tænkelige måder, og hjælpe en med at dechifrere det sociale kodeks.

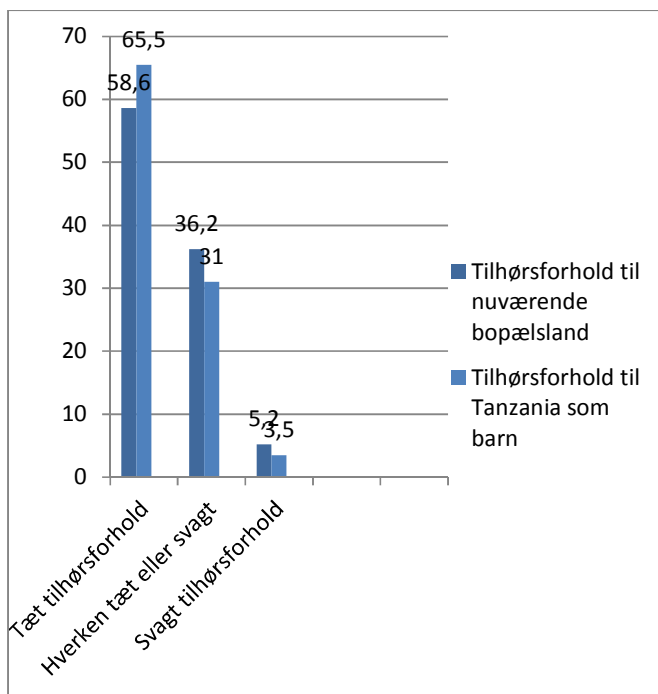
- Det var svært at komme til Danmark. I begyndelsen syntes klassekammeraterne, at jeg var spændende og anderledes, så her fik jeg meget opmærksomhed, hvilket føltes både godt og lidt for meget nogle gange. Men efterhånden blev det hverdag, og jeg skulle gøre noget for at være med socialt, hvilket var svært, da jeg ikke havde den samme baggrund som de. Der var en del ord, TV-serier og film, kendte personligheder, måder at opføre sig på som jeg ikke vidste noget om. Og selv efter en del år her, så vil jeg altid være anderledes.
- De første to år efter hjemkomsten var lidt svære i forhold til det med at få venner. Det var ikke sådan, så jeg følte mig fuldstændig udenfor, for jeg følte mig accepteret i klassen, og jeg kunne godt snakke med alle. Men jeg fik ingen dybe venskaber. Der var dog en pige i klassen jeg snakkede en del med, og der var også en anden af mine veninder fra et tidligere ophold i Danmark, som jeg snakkede meget med, og som jeg stadig har kontakt til. Ellers har jeg haft gode venskaber, de steder, jeg har været, som har varet den tid, jeg har været dagligt sammen med dem. De eneste venner, jeg har haft gennem hele min tid i Danmark er faktisk dem, jeg har været i Tanzania med, og så hende, jeg har mødt, da vi var på orlov.

4.7. Tilhørsforhold til land

Her er BOT-gruppen blevet stillet flg. to spørgsmål:

Hvilket tilhørsforhold har du i dag til det land, du bor i nu?

Og hvilket tilhørsforhold havde du til Tanzania, dengang du boede der?

Der er her en helt klar sammenhæng mellem de to spørgsmål, hvad angår de 5,2 % og 3,5 %, der har/havde et svagt tilhørsforhold til et af landene. De, der svarer svagt tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag havde et tæt tilhørsforhold til Tanzania som barn, og de, der svarer svagt tilhørsforhold til Tanzania som barn, har et tæt tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag. Over halvdelen har dog i dag et stærkt tilhørsforhold til nuværende hjemland og til Tanzania.

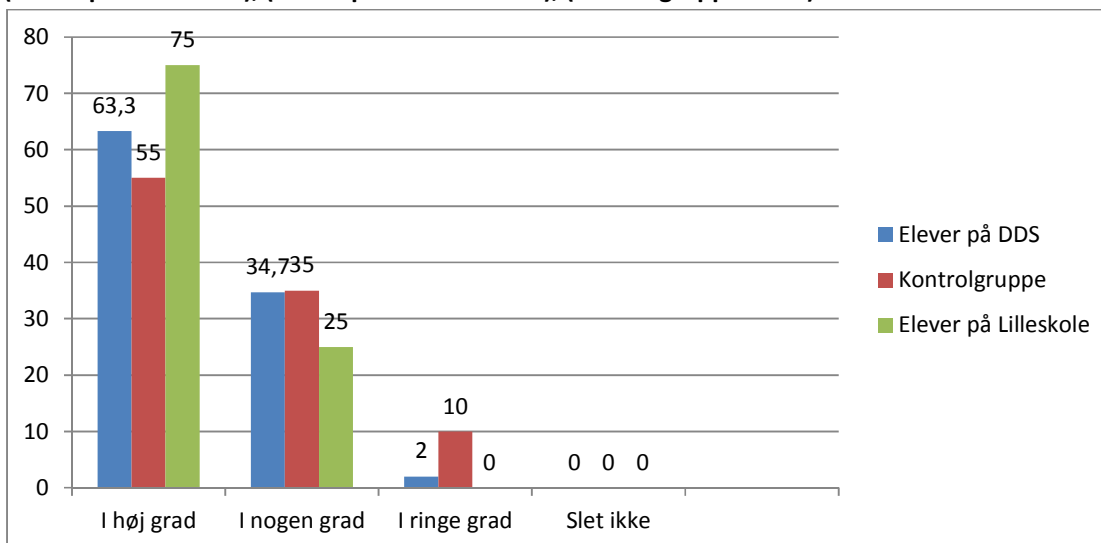
69 % har været tilbage i Tanzania efter forældrenes hjemkost, 25,8 % planlægger at rejse tilbage, mens 24,1 % ikke har været og heller ikke planlægger at komme til Tanzania igen.

Deltagernes kommentarer:

- *angående det sidste spørgsmål så ved jeg ikke, om jeg ville vælge at flytte tilbage og bo der i længere tid. Vil gerne der ned og se hvordan mit barndomsland er. Men ved hvilke ofre jeg skal give i forhold til mine niecer og nevøer. Kan ikke i nuværende situation tilgive mig selv for at være så fraværende over for dem, som jeg ville være, hvis jeg flyttede tilbage til Tanzania.*
- *Jeg vil gerne tilbage for at bo og arbejde, har boet og arbejdet i andre afrikanske lande siden og er ikke færdig med det. Hvis jeg får børn, vil jeg gerne give dem, den opvækst, jeg selv har fået, og som jeg er meget taknemlig for.*
- *Jeg bor endnu i Tanzania*
- *Jeg bor nu i Tanzania og arbejder som volontør. Det er anden gang jeg er tilbage og hver gang har jeg haft en helt speciel følelse af at komme hjem, selvom jeg kom til et mere eller mindre fremmed land. Når jeg er i Tanzania trives jeg og der falder ligesom nogle brikker på plads inden i mig.*
- *Mine forældre bor stadig i Tanzania. Efter universitetsuddannelse er jeg flyttet tilbage til Tanzania igen og er meget glad for at være her.*
-

4.8. Ressourcer og kompetencer

4.8.1. Deltagerne er spurgt om de har oplevet sig fagligt klædt på til at fortsætte uddannelse i Danmark. (Elevener på DDS N= 49), (Elevener på Lilleskole N=8), (Kontrolgruppe N=40)

63,3 % af eleverne på DDS, 75 % af de, der har gået på lilleskole svarer, at de i høj grad oplevede sig fagligt klædt på fra undervisning i Tanzania til at fortsætte uddannelse i Danmark. Til sammenligning svarer lidt over halvdelen i kontrolgruppen, at de i høj grad oplevede sig klædt på til videre uddannelse. En tredjedel af DDS-eleverne og en fjerdedel af de, der har gået på lilleskole, svarer i nogen grad og kun 2 % svarer i ringe grad.

Kommentarer fra BOT-gruppen:

- *Skolen i Iringa, gjorde meget ud af, at vi fik kontakt til den klasselærer vi skulle have i Danmark, så vi kunne følge med i hvor langt den nye klasse var i forhold til den klasse jeg gik i på DDS. Dette for at vi kunne være godt foran den nye klasse i Danmark, og dermed have overskud til at klare den nye tilværelse og nye klasse. (Det tog tid at få noget ud af læringen i starten, da klassen i Danmark var stor, larmen og jeg skulle lige finde mig selv...).*
- *Jeg har altid haft nemt ved at lære og forstå, så jeg har ikke følt, jeg var bagud. Havde lidt svært ved at følge med i engelsk i starten på DDS, fordi jeg kom i klasse med en englænder og amerikaner, og de var et år foran pensum. Vi havde dog lidt problemer i 7 el. 8 kl. med at vi havde en volontør til at undervise i matematik, og han var ikke altid så god til at forklare, hvor en rigtig lærer måske ville have været bedre udrustet. Men generelt syntes jeg det var godt, og vi havde nogle gode lærere.*
- *Jeg lå fagligt på et noget højere niveau end mine jævnaldrende i Danmark, sikkert pga. at der ikke var så mange i hver klasse i Iringa, og man derfor fik mere opmærksomhed som elev*
- *Nogle volontører var dårlige til at formidle stoffet på en forståelig måde*
- *Jeg var foran i idræt, krea, musik og sløjd, men bagud i engelsk og dansk*
- *Det faglige niveau var på mange måder højt. Dette skyldtes, at vi var få i klassen, og at der var tid til den enkelte elev. Jeg kunne dog mærke, at jeg var bagud ift. den viden som man får gennem medier, såsom aviser, nyheder m.m. det gælder emner som politik, samfund m.m.*
- *Det er de bedste lærere, jeg har haft. Totalt dedikeret til opgaven!*
- *Det faglige niveau fejlede intet, men grundet det lave elevantal kunne man godt mærke, man manglede erfaring med gruppearbejde, da man kom tilbage til Danmark.*
- *Det faglige indhold fejlede ikke noget. Vi fik jo nærmest ene-undervisning. På nær seksualundervisningen - den var meget meget mangelfuld, hvilket ikke er heldigt når der samtidig ikke er nogen voksne/forældre man kan betro sig til!*
- *Det var rigtig godt og tog mange individuelle hensyn. Man følte sig set og hørt af lærerne*

- *Jeg var fagligt foran mine jævnaldrende i de fleste fag, hvilket var rigtig godt, da jeg så i stedet kunne bruge mit krudt på at finde ud af hvad det vil sige at være dansk teenager!*
- *Som jeg husker, var mit eneste faglige problem matematik. Men ved ikke om det kan have noget at gøre med, at jeg ikke havde lært det samme og de samme metoder som min klasse.*
- *Generelt var niveauet godt, og jeg lærte meget. Men i engelsk fik jeg en dårlig start, idet der ikke var nogen til at tage faget, som kunne det. Dette medførte, at jeg fik en dårlig start, og stadig ikke har så let ved sproget engelsk.*
- *Jeg oplevede, at der er i skolen var tid til at blive hørt og set. Dette var med til at skabe en sikkerhed og viden om egne evner og kompetencer, og derigennem følte jeg mig godt rustet da jeg startede i folkeskolen i Danmark.*
- *Jeg husker det som godt*
- *Vi fik jo meget hjælp i undervisningen, fordi vi var så få elever. Det var ikke vanskeligt at komme ind i en dansk klasse pga. det faglige niveau, men pga. størrelsesforskellen på klassen.*
- *Det faglige niveau på DDS var rigtig højt. Der var meget god tid til den enkelte elev som en naturlig følge af den lavere klassekvotient ifht. skoler i Danmark. At man var færre elever gør også, at alle lærere kender de enkelte elever rigtig godt, og ved hvor meget man kan forvente af den enkelte, hvor meget man kan opmuntre og presse eleverne til at gøre det bedre, uden at det bliver for meget, og en forståelse for, hvorfor børnene agerer som de gør. Der var god mulighed for at undervise på den individuelle elevs specifikke præmisser. De negative konsekvenser var naturligvis, at der af og til kunne mangle lidt modspil i klasserne (på trods af samlæsning, der til dels tog hånd om dette problem). Bedre muligheder for at lære at arbejde i grupper havde været at foretrække, idet der i det danske undervisningssystem bliver lagt stor vægt herpå. Det bliver dermed også et at de steder hvor man har en ulempe i forhold til at reintegreres i en dansk skoleklasse, idet undervisningen på DDS var mere individuelt orienteret. Dog er der også store fordele i at have et lille fællesskab, hvor alle føler sig sikre på hinanden, hvor der bliver taget hånd om problemer fra lærernes side, og hvor alle er inkluderet - også i kraft af et godt sammenspil mellem yngre og ældre elever. Som en helhed skal der dog ikke herske tvivl om, at jeg betragter den undervisning jeg har modtaget i TZ som værende af høj kvalitet - bedre end i langt de fleste danske skoler.*
- *Lærerne var for det meste meget dygtige til at undervise og hjælpe. Jeg havde ingen store faglige vanskeligheder ved at komme til Danmark. Dog havde jeg lidt svært ved fysik/kemi, da jeg kom til Danmark, for der var ingen lærere på DDS, som kunne specielt meget inden for de fag..*
- *Jeg synes det var for dårligt, at man i de ældste klasser blev undervist af volontører, der kun lige havde en studentereksamen, og ikke var meget ældre end en selv. Det var problematisk, specielt i engelsk og tysk, at jeg var alene i min klasse.*
- *Generelt var det faglige niveau fint. I forhold til den enkeltes faglige niveau oplevede jeg det som en styrke, at vi var meget få i klassen, så der var meget tid til den enkelte. Jeg var foran klassekammeraterne i flere fag, da jeg kom hjem til Danmark. Men jeg har altid haft let ved at klare mig fagligt i skolen både før vi tog til TZ, mens vi var der, og da vi kom hjem.*
- *Jeg havde ingen problemer med at følge med i skolen, da jeg kom til Danmark. Det faglige niveau var højt - nok affødt af, at vi var så få i klassen, og lærerne havde øje for os. Vi kunne ikke bare" forsvinde i mængden. "*
- *I de fleste tilfælde var fagene behandlet meget grundigt af velkvalificerede lærere. Var velforberedt til videre uddannelse i USA.*
- *lavere niveau end i Danmark*
- *Meget godt med nyt materiale og bøger til undervisningen*
- *super engagerede og fagligt dygtige lærere (ingen fare for at blive glemt i mængden) gode materialer og bøger ok bibliotek gode rammer*
- *Godt fagligt niveau inden for de fleste fag. Syntes ind imellem der kunne være en ung volontør, som måske ikke havde de bedste lærerevner, men generelt godt.*

4.8.2. Erfaringer fra opvækst i udlandet.

Erfaringer og ressourcer BOT-gruppen har med sig fra deres opvækst i Tanzania.

	Helt enig	Delvist enig	Hverken enig eller uenig	Delvist uenig	Helt uenig	Ved ikke
Erfaringerne har givet mig en øget selvstændighed.	34,5	34,5	17,2	6,9	1,7	5,2
Erfaringerne har givet mig øget selvstændighed	39,6	37,9	15,5	1,7	1,7	3,5
Viden om andre kulturer er blevet vigtig for mig	62,1	25,86	5,2	1,7	1,7	3,5
Mine erfaringer har gjort mig mere tolerant	53,4	34,5	3,5	3,5	0	5,2
Erfaringerne har haft en positiv indvirkning på min rolle som far eller mor	8,6	13,8	8,6	0	1,7	56,9
Erfaringerne har gjort det lettere for mig at tilpasse mig nye omgivelser	53,4	19	13,8	8,6	3,5	1,7
Jeg føler tilhørsforhold til andre med lignende baggrund	53,4	27,6	5,2	8,6	0	5,2
Erfaringerne har gjort det lettere for mig at tilpasse mig nye omgivelser	58,6	29,3	5,2	3,5	1,7	1,7
Mine internationale venner er vigtige for mig	20,7	12	27,6	15,5	10,3	10,3
Min opvækst i udlandet har beriget mit liv	72,4	20,7	5,2	0	0	1,7
Erfaringerne har givet mig en evne til at navigere i mange kulturer	44,8	32,75	13,8	1,7	0	6,9
Erfaringerne har givet mig en øget tolerance og forståelse af 2-sprogsproblematikker	41,4	39,6	8,6	8,6	1,7	0
Erfaringerne har givet mig en øget tolerance og forståelse over for nydanskere	48,3	34,5	5,2	6,9	0	5,2
Erfaringerne har givet mig et syn for at hjælpe i verden	48,3	25,86	12	1,7	3,5	6,9
Erfaringerne har givet mig en øget empati for andre	41,4 30	32,75 25	8,6 25	5,2 2,1	1,7 5	6,9 12,5

Udsagn de fleste er enige i:

Erfaringerne har givet mig en øget selvstændighed.

Viden om andre kulturer er blevet vigtig for mig

Mine erfaringer har gjort mig mere tolerant

Erfaringerne har gjort det lettere for mig at tilpasse mig nye omgivelser

Min opvækst i udlandet har beriget mit liv

Erfaringerne har givet mig en evne til at navigere i mange kulturer

Erfaringerne har givet mig en øget tolerance og forståelse af 2-sprogsproblematikker

Erfaringerne har givet mig en øget tolerance og forståelse over for nydanskere

Erfaringerne har givet mig et syn for at hjælpe i verden

Erfaringerne har givet mig en øget empati for andre

Udsagn de fleste er uenige i:

Erfaringerne har haft en positiv indvirkning på min rolle som far eller mor

Mellem 8,6 % og 15,5 % har svaret delvis uenig til flg. udsagn:

Erfaringerne har gjort det lettere for mig at tilpasse mig nye omgivelser

Jeg føler tilhørsforhold til andre med lignende baggrund

Mine internationale venner er vigtige for mig

Erfaringerne har givet mig en øget tolerance og forståelse af 2-sprogsproblematikker

93 % svarer delvis enig til helt enig i flg. udsagn:

Min opvækst i udlandet har beriget mit liv

En enkelt har svaret helt uenig til de fleste af udsagnene

Kommentarer fra deltagerne:

- *Jeg føler mig ikke i samme båd som de missionærbørn, der synes det har været hel forfærdeligt at komme hjem til Danmark eller som dem, der synes, det var det værste at bo i TZ.*
- *Er svært at sige at det har øget noget i mit liv, da jeg først og fremmest har kendt til livet som missionærbarn og derefter opdagede livet som rendyrket" dansker.. men mener helt klart, at der er nogle af tingene, der ligger en god bund til, hvordan jeg tænker. Hvis ikke andet så fordi det er så stor en del af hvordan min familie er og tænker. "*
- *Jeg mener, at det har beriget mit liv på mange punkter, men det har måske samtidig taget endnu mere fra mig, som jeg kunne have haft i selvtillid, venskaber, forhold til familie osv.*

4.8.3. Deltagerne blev her spurgt om de oplever, at opvæksten i udlandet har udrustet dem til bedre at møde de problemer, de har i dag.

	BOT-gruppen	Kontrolgruppen
Nej	13,8	15
I mindre grad	17,24	7,5
I nogen grad	32,75	40
I høj grad	19	25
Ved ikke	17,24	12,5

52 % svarer i nogen grad til i høj grad, at deres opvækst i udlandet har udrustet dem til bedre at møde de problemer de har i dag. Kontrolgruppen svarer 65 % til det samme om deres efterskoleophold.

Kommentarer fra BOT-gruppen:

- *Nogle af de problemer jeg har i dag er affødt af opvæksten, men de er dog aftagende med tiden man bor i Danmark, for til sidst nærmest at være fraværende. Dog har jeg fået så mange oplevelser og fået et langt bedre perspektiv på verdens sammenhæng som en positiv følge af opvæksten i udlandet. Jeg ville ikke være min tid i Tanzania foruden, selvom omstillingen ved hjemkomsten til Danmark var enormt svær.*
- *Jeg tror, at jeg har stor empati for andre mennesker og deres følelser og tanker, fordi jeg har været vant til, at vi legede på tværs af alder, køn, nationalitet, sprog og opførsel. Derfor kan jeg bedre imødegå de mennesker, jeg måtte have et problem med.*

Opsamling

Følge af mange flytninger.

Deltagerne har flyttet mange gange som børn, halvdelen over 8 gange.

Som voksne efter hjemkomsten oplever en fjerdedel, at de sjældent eller aldrig hører til i en gruppe, og af denne fjerdedel har hovedparten oplevet mere end 6 flytninger.

Næsten halvdelen af BOT-gruppen har flyttet mere end 8 gange, og halvdelen af denne gruppe svarer, at de for det meste oplever at føle sig hjemme i en gruppe som voksne.

Det kan derfor ikke udledes, at fordi man flytter mange gange, vil man have sværere ved at knytte til en gruppe som barn eller som voksen. Der er flere faktorer, der gør sig gældende i forhold til, om man oplever tilhørsforhold til en gruppe end mange eller få flytninger alene. Omvendt er der noget, der tyder på, at for dem, der har svært ved at knytte sig til en gruppe, kan mange flytninger være en af årsagerne.

Lavt selvværd kan være en af følgevirkningerne for dem, der har flyttet mange gange, og som har svært ved at føle sig hjemme i en gruppe. Det kan dog ikke ræsonneres den modsatte vej, at mange flytninger giver dårligt selvværd og lav grad af tilpasning i gruppe.

Tilpasning til nye grupper og tilhørsforhold til grupper.

60,3 % af BOT-gruppen har oplevet det uproblematisk at skulle forholde sig til forskellige grupper som barn, mens bare 35 % af kontrolgruppen har oplevet det uproblematisk. Det kan tyde på, at det at forholde sig til nye grupper hele tiden, netop er en ressource de trekulturelle børn får opbygget, fordi de er trænet i at skulle tilpasse sig nye fællesskaber. Problemet er ikke at skulle forholde sig til forskellige grupper, men snarere om barnet selv føler tilhørsforhold og forstået, med den bagage, barnet har med sig fra sin opvækst i udlandet.

Der er ingen forskel på BOT-gruppe og kontrolgruppe i forhold til, om de som børn det meste af tiden oplevede at høre til i en gruppe. Oplevelsen af at høre til i en gruppe faldt dog for børnene i forhold til kontrolgruppen, når de kom på internat. Der er også forskel på BOT-gruppens oplevelse af i dag at høre til i en gruppe, hvor halvdelen anfører, at de det meste af tiden oplever at høre til i en gruppe, mens 75 % af kontrolgruppen svarer ja til det samme.

Næsten halvdelen (46,5 %) af BOT-gruppen svarer, at de som voksne kun ind i mellem, sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, mens kun 22,5 % i kontrolgruppen svarer tilsvarende.

Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,01$).

Det vil altså sige, at denne undersøgelse viser, at flere af deltagerne, der er opvokset i Tanzania i mindre grad end andre oplever at høre til i en gruppe.

Børnene havde flest relationer til tanzaniske børn, da børnene boede hjemme hos forældrene, og børnenes relationer har sandsynligvis ikke noget med de voksnes relationer til tanzanierne at gøre, mens tiden på DDS i højere grad blev præget af leg med de andre danske og udenlandske børn.

Tilpasning til nyt land/hjemland.

Børnene havde lettere ved at tilpasse sig livet i Tanzania, mens det for næsten halvdelen af børnene oplevedes, som om det tog tid for forældrene tid at falde til. Omvendt ved hjemkomsten har næsten en fjerdedel af børnene haft meget vanskeligt ved at falde til. Der er ingen sammenhæng mellem børnenes oplevelse af forældrenes tilpasningsgrad og børnenes egen tilpasningsgrad.

Næsten halvdelen af børnene kom godt ud af det med klassekammerater, og 70 % fik nære venner senere hen. Flere (69 %) beskriver imidlertid et savn efter at snakke med andre, der havde oplevet det samme, et savn efter Tanzania (69 %) og at opleve sig fremmed i deres hjemland (67 %) og ikke være på bølgelængde med de andre (60 %) og kunne snakke med om det samme, som de snakkede om (81 %).

En deltager efterlyser, at børnene i højere grad med råd og vejledning bliver forberedt på, hvad der vil møde dem i Danmark.

De, der svarer svagt tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag havde et tæt tilhørsforhold til Tanzania som barn, og de, der svarer svagt tilhørsforhold til Tanzania som barn, har et tæt tilhørsforhold til nuværende hjemland i dag. Over halvdelen har dog i dag et stærkt tilhørsforhold til nuværende hjemland og til Tanzania.

Der viser sig, ved gennemgang af deltageres kommentarer, at være to særlige udfordringer for børn med opvækst i udlandet ved hjemkomsten og som kan grupperes som:

1. de, der har store sociale udfordringer
2. de, der har tilhørsforhold til udlandet.

Ressourcer og kompetencer.

63,3 % af eleverne på DDS, og 75 % af de, der har gået på lilleskole svarer, at de i høj grad oplevede sig fagligt klædt på fra undervisning i Tanzania til at fortsætte uddannelse i Danmark. Til sammenligning svarer lidt over halvdelen i kontrolgruppen, at de i høj grad oplevede sig klædt på til videre uddannelse. En tredjedel af DDS-eleverne og en fjerdedel af de, der har gået på lilleskole, svarer i nogen grad og kun 2 % svarer i ringe grad.

93 % af deltagerne giver udtryk for, at deres opvækst i udlandet har beriget deres liv. Bla. ved at give dem flg. kompetencer og ressourcer:

- Viden om andre kulturer
- øget selvstændighed
- tolerance
- god tilpasningsevne til nye omgivelser
- evne til at navigere i mange kulturer
- forståelse og tolerance for 2-sprogsproblematikker og nydanskere
- syn for at hjælpe i verden
- øget empati for andre.

En stor del var uenige i, at erfaringerne har haft en positiv indvirkning på deres rolle som far eller mor

En mindre gruppe gav udtryk for, at erfaringerne ikke havde gjort det lettere for dem at tilpasse sig nye omgivelser, eller at have tilhørsforhold til andre med lignende baggrund.

Der var også stor spredning på svaret: Mine internationale venner er vigtige for mig.

5. Adskillelse og tilknytning

5.1. Indledning

De allerfleste missionærbørn har oplevet en række flytninger, adskillelser og nye begyndelser i en tidlig skolealder. Forståelsen af og viden om, hvad dette kan betyde for børnene og deres senere tilknytningsforhold bygger i det følgende på bl.a. Bowlbys tilknytningsteori⁹.

En sikker base og tilknytningsadfærd

Børns behov for forældrebeskyttelse og det at være en del af et dagligt og varigt samspil præget af gensidighed, nærhed og tilgængelighed er helt centrale faktorer for at sikre en tryk tilknytning og god psykisk helse. Det er hvad Bowlby kalder en sikker base. Bliver tilknytningen til den sikre base forstyrret eller truet eller brydes med adskillelse, vil barnet reagere på dette med tilknytningsadfærd, som forældre eller tilknytningspersoner normalt automatisk reagerer på ved at give omsorgsfuldt nærvær og derved bekræftes de emotionelle bånd mellem barn og forældre. Bowlby har beskrevet, hvordan mindre børn reagerer på adskillelse med en sorgproces i tre faser: protest, fortvivlelse og til sidst følelsesmæssig resignation/ligeegyldighed eller tilbagetrækning. I denne proces vil barnet typisk vise både angst, fortvivlelse og vrede. Det er helt naturligt for børn at reagere på adskillelse fra tilknytningspersonerne, Bowlby betegner det som psykisk sundt.

Barnets reaktion på adskillelsen kan sige noget om kvaliteten af de emotionelle bånd mellem børnene og deres nære voksne. Det er derimod forskelligt, hvordan der reageres på barnets tilknytningsadfærd, nogle voksne møder barnets med tilgængelighed og omsorg, andre med irritation og utålmodighed og i nogle tilfælde med ligeegyldighed og afvisning.

Forebyggende faktorer

Forskere og fagfolk har været optaget af tilknytning og separation, når følelsesmæssige bånd knyttes, og når smertefulde oplevelser opstår, som når børn bliver skilt fra forældre over længere perioder. Det har ført til fokus på forskellige forebyggende faktorer, der kan mildne langvarige separationsoplevelser og hindre psykiske problemer. Det er bl.a. alderssvarende forberedelser før adskillelsen, gentagne forklaringer på hvad der sker, støtte og trøst af kendte og emotionelt tilgængelige voksne under adskillelsen. Derudover spiller andre faktorer ind så som barnets alder, længden på fraværet og barnets sundhedstilstand.

Betydning af voksnes respekt for barnets reaktioner på adskillelsen

Sorensen (2000) argumenterer for, at hvis forældrene alderstilpasser forberedelser til adskillelsen er det med til at styrke båndene til forældrene og opretholde børnenes oplevelse af forældrene som den sikre base, og det vil på sigt give børnene en indre arbejdsmodel, som hjælper dem til at mestre nye situationer. Det bliver erfaringer, der udgør byggestenen i den indre forståelse barnet danner af sig selv og andre. Hvis barnet ikke får god hjælp af voksne til dette, bl.a. ved voksnes respekt for barnets stærke reaktioner over for adskillelsen, ved at de voksne sætter ord på deres egne reaktioner over for barnet, ved at barnet bliver set og hørt, ved at barnet får lov at reagere med sine vanskelige følelser som fx sorg og vrede, kan verden blive usammenhængende for børnene, fordi vigtige hændelser ikke finder nogen god løsning. Følelserne bliver ikke gennemlevet og bearbejdet, men afspaltet og utilgængelige. Det kan betyde, at barnet mister kontakten til noget af sig selv.

Abrahamsen fra den største norske undersøgelse og Bergås fra Normisjons undersøgelse påpeger, at i begge undersøgelser var der en ret stor andel af ved ikke og husker ikke svar. Det kan dels dække over at undersøgelsen bygger på viden, som man forsøger at tilegne sig retrospektivt ved at huske tilbage, og at det er

⁹ Følgende er bearbejdet efter Gerd Abrahamsen: Vær hos meg – jeg trenger deg! Tilknytning og separasjon mellom barn og foreldre. Artikel i Med hjertet på flere steder. Om barn, misjon og flerkulturell oppvekst.

længe siden og kan være svært at genkalde sig. En anden årsag kan også være, at vanskelige og smertefulde hændelser i forbindelse med adskillelsen ikke blev bearbejdet, da de fandt sted, og at de ikke længere er tilgængelige for bevidstheden. Det regnes i forskningen både som et udviklingsfænomen og en selvbeskyttende mekanisme. Enkelte er bevidste om dette i denne undersøgelse:

"Gemte mine følelser specielt vrede sorg og frustrationer".

"Synes at det er svært at huske hvordan det var, når det var svært. Husker egentlig mest alle de positive minder".

"Havde ikke rigtig kontakt med mine følelser. Havde lært der hjemme fra at undertrykke dem".

I det ovennævnte danner Bowlby's tilknytningsteori grundlag for viden om, hvordan tilknytning og adskillelse i barneårene kan danne baggrund for den voksnes måde at tilknytte sig andre. Det gøres ved at undersøge flg.

- Der undersøges dels hvorvidt missionærbørnene har haft nære relationer til primære voksne i opvæksten med forældrene og på internat, dels hvordan børnene har oplevet livet på internatskole, børnenes oplevelse af tryghed, ensomhed, omsorg.
- Der undersøges om børnene har haft oplevelse af at blive set, hørt og forstået af nære voksne i deres opvækst, samt om der er sammenhæng med deres selvbillede i dag.
- Der undersøges, hvordan missionærbørnene har oplevet forældrekontakten under ophold på internatskole, samt hvordan den konkret udformede sig.
- Der undersøges hvorvidt børnenes oplevelse af adskillelse har været påvirket af deres oplevelse af forældrenes oplevelse af adskillelse. Om adskillelsen har været præget af savn eller vrede.
- Der undersøges, hvorvidt der i relationen til forældrene har været mulighed for konflikthåndtering og aggressionsforvaltning, og om det har sammenhæng mellem konflikthåndtering og aggressionsforvaltning i dag.
- Der undersøges, hvordan relationerne til jævnaldrende var på internatskolen, og om de oplevede tilhørsforhold til jævnaldrende både før tiden på internat, internat-tiden og efter. Der skelnes her også mellem danske børn og tanzaniere.
- Der undersøges, om missionærbørnene i dag er præget af problematikker knyttet til tilknytning og adskillelse og hvilke tilknytningsstile deltagerne har i dag.

For at undersøge forskellige tilknytningsstile hos deltagerne i denne undersøgelse er der anvendt RAAS, *Revised Adult Attachment Scale (RAAS)* der er udviklet af Collins & Read (1990) og Collins (1996) på baggrund af tilknytningsteorier. Ved hjælp af 18 spørgsmål om relationer til andre kan tre subskalaer (sikker, angst og afhængighed) beregnes.

Sikker/nærhed (close): Skalaen for nærhed måler graden af veltilpashed, som personen føler ved nærhed og intimitet.

Afhængig (depend): Skalaen for afhængighed måler en persons tillid til, at andre mennesker vil være til rådighed, når personen har behov derfor.

Angst (anxiety): Subskalaen for angst måler den grad af bekymring en person udviser i forbindelse med muligheden for at blive afvist eller ikke elsket.

Disse danner udgangspunkt for udregningen af fire tilknytningsformer¹⁰:

¹⁰ Bartholomew (1990)

Sikker/autonom: Voksne med en sikker tilknytning har et positivt syn på sig selv og deres partner og forhold. De vil have relativt let ved at skabe nære kontakter til andre mennesker uden at opleve en følelse af at miste sig selv og vil kunne etablere relationer, hvor de både agerer sikker base for den anden og kan bruge modparten som sikker base. De fungerer godt med både nærhed og uafhængighed. Dette er normalgruppen, og den tilknytningsform der oftest ses¹¹.

Usikker/ambivalent: Voksne med usikker/ambivalent tilknytning er usikre på, om de nærmeste er tilgængelige, når der er brug for dem. De vil have en tendens til at søge nærhed og anerkendelse fra deres nærmeste i en højere grad end de kan få den. Får de ikke nærhed og anerkendelse, kan det give dem angst, og gøre, at de reagerer med et højt niveau af tilknytningsadfærd for at få den støtte, de har behov for, hvilket gør dem for afhængige af deres nærmeste. De har mindre positivt syn på sig selv, og tvivler ofte på deres værd som partner og kan have en tendens til at give sig selv skylden, hvis deres nærmeste ikke er tilgængelige.

Usikker/afvisende: Voksne med usikker/afvisende tilknytningstype har opgivet troen på at de nærmeste er tilgængelige og lydhøre. De vil ofte forsøge at fungere uafhængigt og vil ofte være afvisende i kontakter. De vil ofte have en indre arbejdsmodel, som er karakteriseret ved negative selvbilleder og negative omverdensbilleder. Af frygt for (og forventning om) afvisning i kontakter holder personer med en afvisende tilknytningsform sig ofte for sig selv, udviser ringe form for tilknytningsadfærd og har ringe personlige relationer¹². De har en tendens til at undertrykke deres følelser, og tackler afvisning ved at distancere sig fra årsagen/de der afviser.

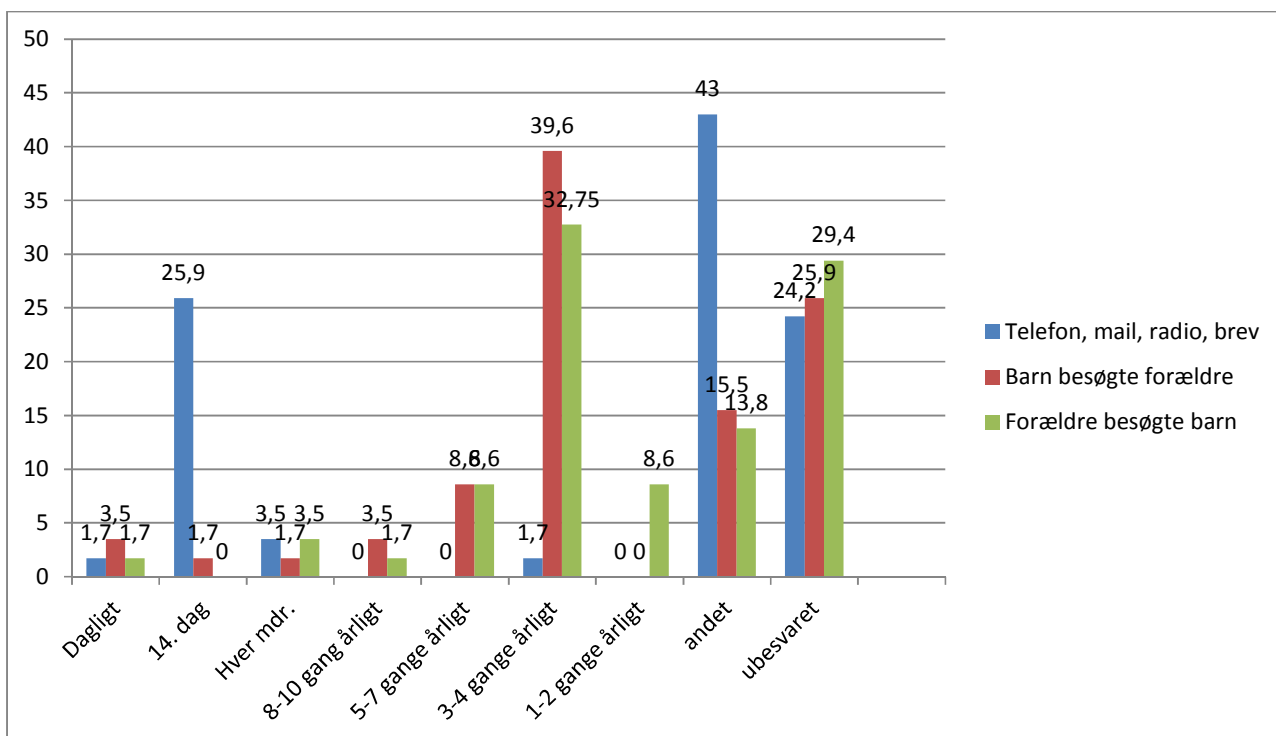
Disorganiseret/uforløst traume: Børn med denne tilknytningsstil reagerer uden forudsigelighed men med angst ved adskillelse. De har ikke fået en indre byggesten, som kan fungere som kort. Disse børn har ofte været udsat for overgreb eller traumer som børn og ikke fået dem bearbejdet. Voksne med denne tilknytningsstil har blandede følelser om nære relationer. På den ene side har de et stort ønske om en nær relation, på den anden side oplever de ubehag ved emotionel nærhed. De ser ofte sig selv som uværdige til at tage imod nærhed fra andre, og de har ingen tillid til andres intentioner. De søger mindre nærhed end andre og undertrykker også egne følelser.

¹¹ Karen Kjær Vad Odgaard

¹² Bartholomew (2001) s. 204

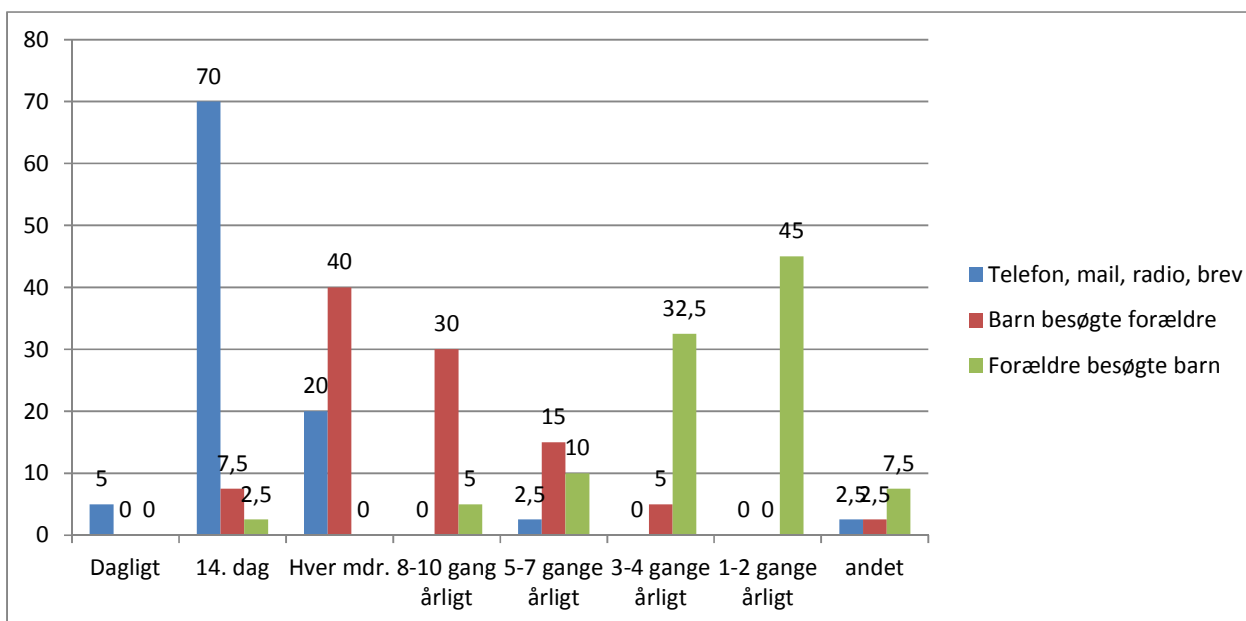
5.2. Adskillelse og kontakt til forældrene

Det undersøges, hvordan missionærbørnene har oplevet forældrekontakten under ophold på internat, samt hvordan den konkret udformede sig.

En fjerdedel svarer, at de havde kontakt med forældrene hver 14. dag i form af telefon, mail, radio eller brev, lidt over en tredjedel besøgte eller fik besøg af forældre 3-4 gange om året. Men 43 % angiver anden kontakt end det nævnte, uden at de beskrives nærmere. Det drejer sig om 17 deltagere, der har boet på internatskole, og det kan fx have været skype-kontakt, eller det kan være de 8 ud af 25 hjemmeboende, der har svaret "andet", der har haft en naturlig dagligdagskontakt med forældrene derhjemme.

Kontrolgruppen er stillet samme spørgsmål om efterskoleopholdet.

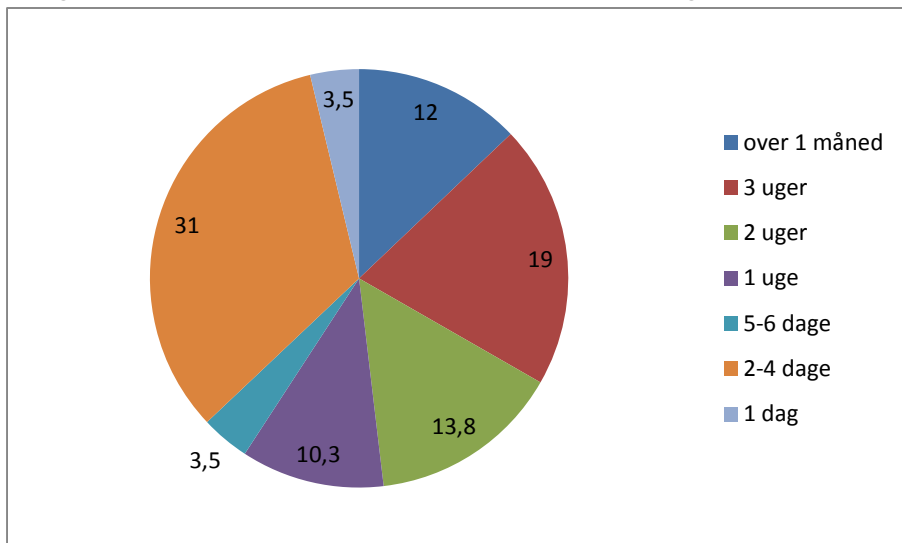
Her ses, at langt flere i kontrolgruppen har haft telefon, mail, brev kontakt med forældrene hver 14. dag end i BOT-gruppen.

Flere fra kontrolgruppen har besøgt forældrene hver måned til hver anden måned. Dog skal nævnes at 43 % fra BOT-gruppen har angivet anden kontakt end de nævnte forslag.

Besøgene med forældrene varede som regel:

31 % af BOT-gruppen angiver at besøgene varede 2-4 dage, 19 % 3 uger, 13,8 % 2 uger og 12 % over 1 måned.

Besøgene har for næsten halvdelen af børnene var fra 2-4+ uger.

5.3. Følelsesmæssige reaktioner på adskillelsen.

Der undersøges i det følgende, om adskillelsen har været præget af savn.

Savn

	BOT-gruppen	Kontrolgruppen
Savnede hele tiden forældrene	3,5	2,5
Savnede ofte forældrene	6,9	0
Savnede forældrene ind i mellem	24,1	15
Savnede forældrene, men sjældent	12	25
Savnede næsten aldrig forældrene	13,8	57,5

Børnene på internatskole har oplevet at savne forældrene i langt højere grad end kontrolgruppen. 36,5 % svarer, at de savnede forældrene hele tiden til ind imellem.

Reaktioner på at bo på internatskole.

Nedenstående spg. er kun stillet til deltagere, der har boet på internatskole(N=33).

Tilsvarende spørgsmål er stillet til kontrolgruppen i forhold til deres reaktioner på at skulle på efterskole.

Her er ordet internatskole dog byttet ud med efterskole.

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke
Jeg glædede mig og var spændt på at skulle bo på internatskole	27,8 72,5	36,1 17,5	8,3 0	13,9 2,5	13,9 7,5
Jeg protesterede mod at bo på internatskole	8,3 5	5,6 2,5	16,7 0	50 90	19,4 2,5
Jeg fik dårlig samvittighed, hvis jeg protesterede mod at bo på internatskole	13,9 5	2,8 0	8,3 7,5	50 70	25 17,5
Mine forældre havde forståelse for, at jeg protesterede mod at bo på internatskole	22,2 7,5	2,8 5	11,1 5	2,8 20	58,3 55
Jeg viste mine forældre mine følelser når jeg skulle rejse hjemmefra	25 17,5	27,8 25	25 25	5,6 27,5	16,7 5
Jeg turde ikke fortælle mine forældre, at jeg ikke trivedes	5,6 5	11,1 0	11,1 10	47,2 60	25 17,5
Mine forældre gav udtryk for, at det ville blive spændende for mig at bo på internatskolen	25 52,5	27,8 40	13,9 5	0 2,5	27,8 0
Jeg prøvede at skjule sorgen i forbindelse med afskeder	13,9 0	13,9 5	16,7 20	38,9 57,5	16,7 12,5
Det blev sværere at tage afsked, jo længere tid jeg boede på skolen.	5,6 2,5	8,3 5	11,1 2,5	58,3 80	16,7 3
Mine forældre gav udtryk for, at det var svært for dem, at sende mig af sted på internatskolen	13,9 0	22,2 0	16,7 32,5	27,8 57,5	19,4 7,5
Jeg var vred over, at jeg skulle bo på internatskolen	11,1 5	2,8 0	13,9 2,5	55,6 87,5	16,7 5
Jeg følte mine forældres arbejdsgivere havde taget mine forældre fra mig, når jeg skulle bo hjemmefra	2,8	8,3	0	66,7	22,2
Jeg oplevede det som en selvfølge, at jeg skulle bo på internatskole	52,8 65	27,8 15	2,8 10	2,8 5	13,9 5
Jeg følte et tungt ansvar for mine søskende, mens vi boede på internatskolen	13,9 2,5	19,4 2,5	19,4 15	27,8 77,5	16,7 2,5
Personalet viste forståelse for længsel og savn	55,6 27,5	19,4 17,5	5,6 12,5	2,8 5	16,7 32,5

Udsagn hvor et flertal af deltagerne i BOT-gruppen viser en tendens til **enighed** er:

- Jeg glædede mig og var spændt på at skulle bo på internatskole
- Jeg viste mine forældre mine følelser, når jeg skulle rejse hjemmefra
- Mine forældre gav udtryk for, at det ville blive spændende for mig at bo på internatskolen
- Jeg oplevede det som en selvfølge, at jeg skulle bo på internatskole
- Personalet viste forståelse for længsel og savn

Udsagn hvor et flertal af deltagerne i BOT-gruppen viser en tendens til **uenighed** er:

- Jeg protesterede mod at bo på internatskole
- Jeg fik dårlig samvittighed, hvis jeg protesterede mod at bo på internatskole
- Mine forældre havde forståelse for, at jeg protesterede mod at bo på internatskole
- Jeg turde ikke fortælle mine forældre, at jeg ikke trivedes
- Jeg prøvede at skjule sorgen i forbindelse med afskeder
- Det blev sværere at tage afsked, jo længere tid jeg boede på skolen.
- Jeg var vred over, at jeg skulle bo på internatskolen
- Jeg følte mine forældres arbejdsgivere havde taget mine forældre fra mig, når jeg skulle bo hjemmefra

Svære følelsesmæssige reaktioner på at skulle bo på internatskole.

22 % glædede sig slet ikke eller i mindre grad til at bo på internatskole

14 % protesterede mod at bo på internatskole og knap 17 % fik dårlig samvittighed ved at protestere.

31 % viste i mindre grad eller slet ikke deres følelser over for forældrene ved afrejse og 28 % forsøgte at skjule sorgen ved afrejse.

17 % turde ikke fortælle forældrene, at de ikke trivedes.

36,1 % af deltagerne oplevede, forældrene gav udtryk for, at det var svært for dem, at sende deres børn på internatskole.

14 % var vred over at blive sendt på internatskole, og 11 % følte at forældrenes arbejdsgiver havde taget forældrene fra dem.

33 % følte et tungt ansvar for søskende, mens de boede på internatskolen.

Der er ingen sammenhæng mellem de, der har svaret i høj grad til, at forældrene gav udtryk for, at det var svært for dem at sende dem af sted på internatskole, og de, der giver udtryk for, at de ikke glædede sig eller protesterede mod at komme på internatskole.

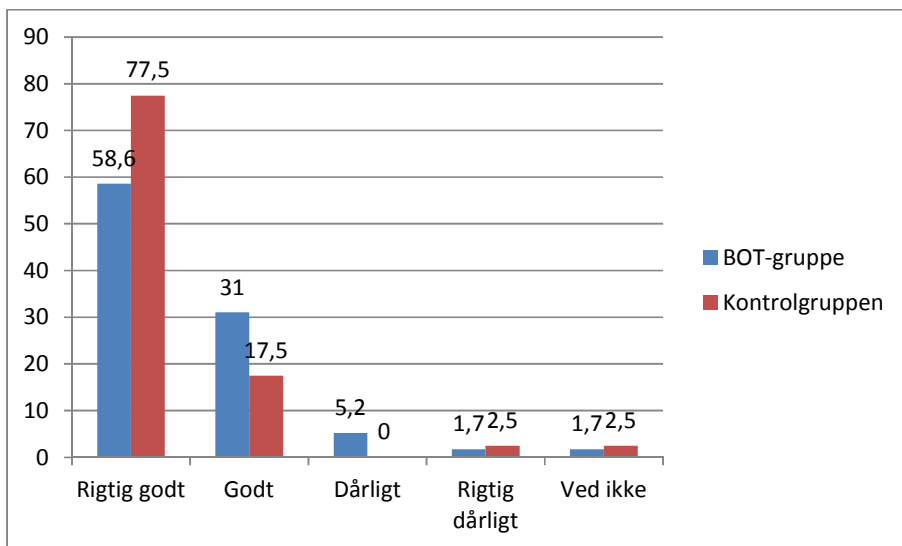
Hjemmeboende er spurgt til hvilke reaktioner, de havde på ikke at bo på internatskolen (N=25).

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke
Jeg var misundelig over at mine søskende gik i Iringa, og jeg skulle blive hos min mor og far	10,7	7,1	7,1	21,4	53,6
Som dag-elev følte jeg mig udenfor/negligeret	0	8,8	11,8	41,2	38,2
Jeg var glad for, at jeg kunne blive boende hos mine forældre	45,9	13,5	2,7	2,7	35,1

De hjemmeboende børn giver udtryk for at være glade for, at de kunne blive boende hos deres forældre, og følte sig ikke uden for. 18 % oplevede at være misundelig på søskende over at de gik på internatskole.

5.4. Trivsel på skolen.

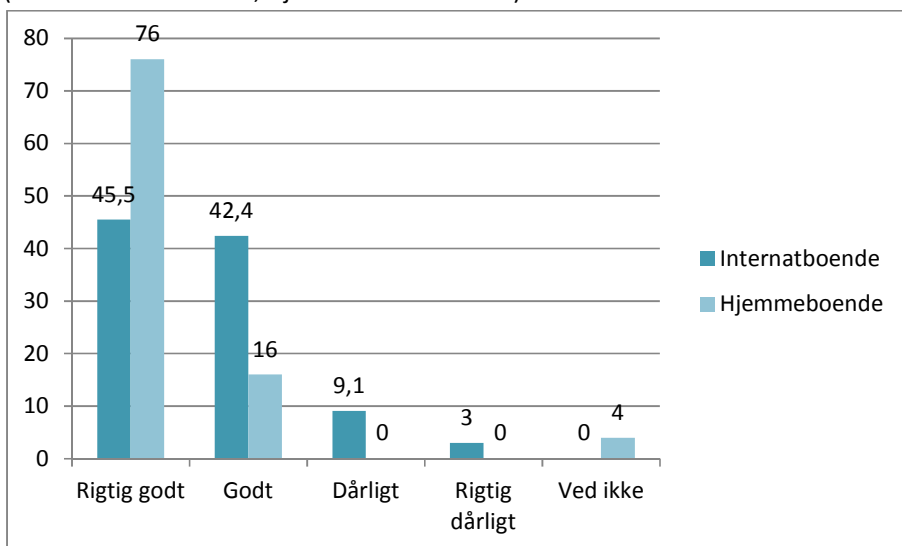
5.4.1.

Knap 90 % trivedes rigtig godt på skolen eller godt på skolen sammenlignet med 95 % i kontrolgruppen.

Der kan være stor forskel på trivsel på skolen alt efter, om man har boet på skolen eller om man har boet hjemme hos forældrene og gået på skolen. Derfor er fig. figur lavet med opdeling af BOT-gruppen.

(Internatboende N=33, Hjemmeboende N=25).

Af ovenstående figur ses, at det kun er i internatgruppen, der har været mistrivsel på skolen (9 % deltagerne i internatgruppen svarer "dårligt", og 3 % svarer "rigtig dårligt" i internatgruppen).

9,1 % svarer til 3 personer der svarer dårligt og 3 % svarer til 1 person der giver udtryk for at have haft rigtig dårlig trivsel på skolen.

5.4.2. Deltagerne har i det nedenstående svaret på hvor ofte de under opholdet på skolen følte sig:

	Altid	Det meste af tiden	Ofte	Kun ind i mellem	Sjældent	Aldrig	Husker ikke
Utryg	0 5	1,7 0	5,2 0	8,6 2,5	31 37,5	41,4 40	6,9 15
Ensom	1,7 2,5	5,2 0	6,9 5	22,4 15	31 45	29,3 32,5	0 0
Bange	0 2,5	3,5 0	10,3 0	6,9 2,5	24,1 32,5	44,8 30	5,2 17,5
Trist	0 2,5	1,7 0	15,5 12,5	29,3 25	31 32,5	13,8 15	5,2 5
Svigtet	1,7 2,5	1,7 0	3,5 5	8,6 7,5	10,3 22,5	53,4 47,5	15,5 15

Bortset fra de triste følelser, så oplevede over 60 % af BOT-gruppen sjældent eller aldrig utryghed, ensomhed, angst eller følelser at være svigtet under skoleopholdet. I kontrolgruppen var tallene lidt højere, så over 70 % sjældent eller aldrig oplevede ovennævnte følelser, bortset fra triste følelser og svigtfølelser.

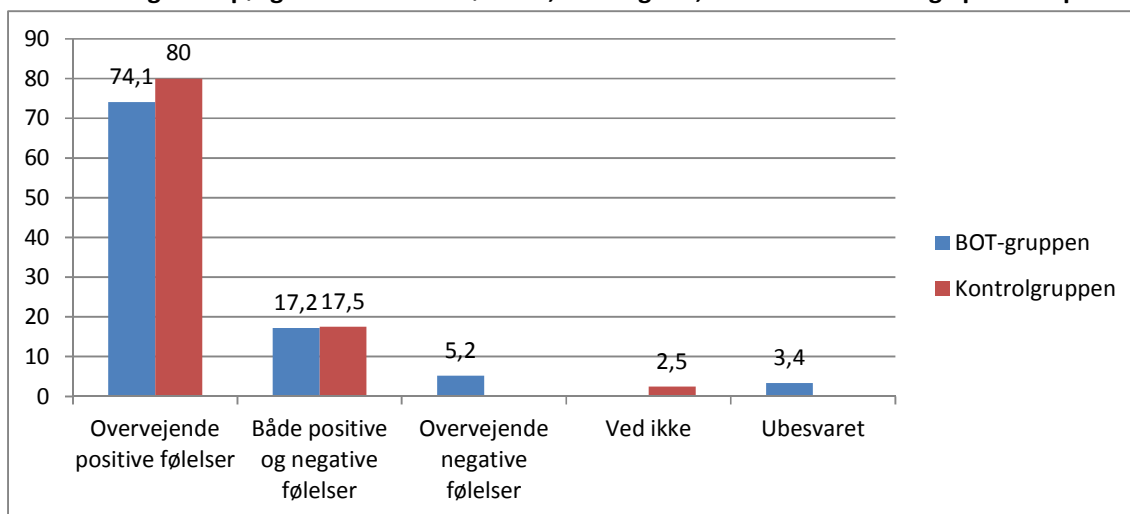
I den danske skolebørnsundersøgelse svarer 7,3 % af de sjældent eller aldrig er trygge. Det omvendte spørgsmål er stillet BOT-gruppen, hvor kun 5 % svarede ja til altid eller det meste af tiden at være utrygge. 78,7 % i den danske skolebørnsundersøgelse svarede, at de altid og det meste af tiden er trygge, hvilket svarer til, at 81 % af BOT-gruppen svarede kun ind i mellem, sjældent eller aldrig at være utrygge. Forskellen på BOT-gruppen og den danske skolebørnsundersøgelse er, at BOT-gruppen svarede retrospektivt, det vil sige, de huskede tilbage på hvordan de havde det, mens børnene i den danske skolebørnsundersøgelse svarede på, hvordan de har det her og nu. Med denne metodemæssige forskel in mente kan man kun forsigtigt antage, at børnene med opvækst i udlandet har følt sig trygge i samme grad som børn med opvækst i Danmark.

En forholdsvis stor del, 17,3 % oplevede tristhed ofte eller det meste af tiden. Det er lidt højere end kontrolgruppen, men i sammenligning med børn i den danske skolebørnsundersøgelse er 20,8 % af de 11-15-årige kede af det mindst en gang om ugen.

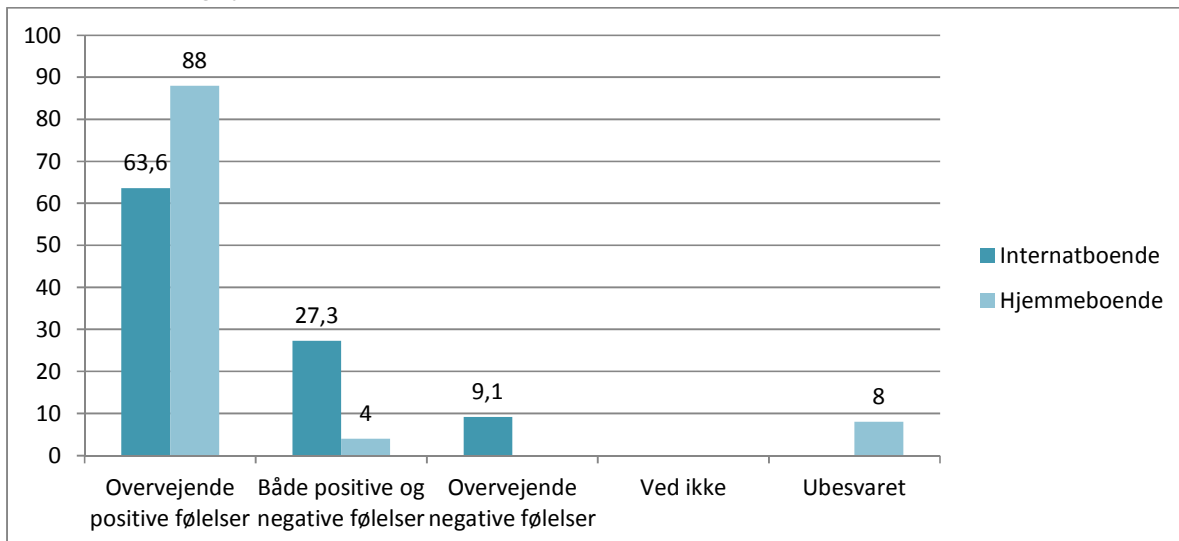
13,8 % oplevede altid, det meste af tiden eller ofte ensomhed. I den danske skolebørnsundersøgelse bliver elever fra 7.-9.klasse spurgt om de føler sig ensomme. 5 % svarer "ja, meget ofte eller ofte". Der er altså en øget forekomst bl.a. børnene i BOT-gruppen i forhold til danske skolebørn, der ofte-altid føler sig ensomme.

I BOT-gruppen har en større del end i kontrolgruppen angivet ofte og det meste af tiden at være bange. Det kan dog også hænge sammen med at børnene i BOT-gruppen også har været yngre (en helt ned til 7 år) under deres skoleophold på DDS, mens kontrolgruppen består af efterskoleelever fra 14-17 år.

5.4.3. Deltagerne spørges her til hvilke følelser, de i dag har, når de tænker tilbage på tiden på skolen.

Der er ikke den store forskel på BOT-gruppe og kontrolgruppe, men da der kan være forskel i besvarelserne mellem internatboende og hjemmeboende, er der igen lavet en udspecificering af BOT-gruppen i Internatboende og hjemmeboende.

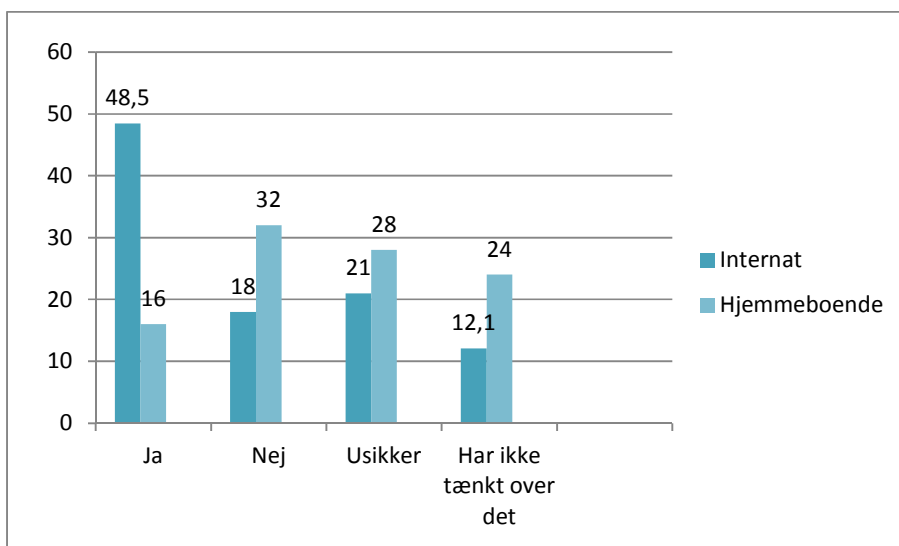

Gruppen af internatboende skiller sig ud fra både hjemmeboende ved at kun 63,6 % har overvejende positive følelser over tiden på skolen, i modsætning til de hjemmeboende, hvor 88 % angiver at have overvejende positive følelser. Over en fjerdedel af internatgruppen har blandede følelser, når de tænker tilbage på tiden, og knap en tiendedel har overvejende negative følelser. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,05$). Det vil sige, at der er en større andel af internatboende i forhold til hjemmeboende, der har blandede følelser eller negative følelser, når de tænker tilbage på tiden på skolen.

5.4.4. Ville de have valgt det samme for deres børn i dag?

Deltagerne er her spurgt, om de selv ville have sendt deres børn på internatskole, hvis de arbejdede i udlandet i dag.

Her er hele gruppen delt i hjemmeboende og internatboende.

Det er kendetegnede, at gruppen er meget delt om dette spørgsmål. Kun 16 % af de hjemmeboende svarer ja til at ville sende egne børn af sted, mens næsten ½-delen af de, der selv har boet på internatskole svarer ja.

18 % af internatboende og en tredjedel af hjemmeboende svarer nej og mellem en femtedel og en fjerdedel er usikker, og de sidste 12-24 % har ikke tænkt over det.

Om end det har helt andre konsekvenser at være i udlandet og sende sit barn på internatskole, så blev kontrolgruppen alligevel spurgt om deres ophold på efterskolen, gjorde at de ville sende deres egne børn på efterskole. Det svarer 95 % ja til, og 5 % svarer usikker.

Når 50 % af børnene, der selv har været sendt af sted på internatskole, ville vælge det samme for deres børn, må det betyde, at de samlet set har oplevet det som en opvækst med trivsel, tryghed og en ressource fremover. Omvendt kan man sige, at når kun 50 % svarer klart ja til at ville vælge det samme for deres børn, og når ¼-del svarer klart nej, så har der været så mange forskellige faktorer i opvæksten, der ikke har været optimale for dem, at de ikke selv ville vælge det for andre.

5.5. Tilknytning dengang til primære voksne og lærere.

5.5.1. Nære relationer til primære voksne.

Der undersøges hvorvidt missionærbørnene har haft nære relationer til primære voksne i opvæksten med forældrene og på internatskole.

Deltagerne bliver spurgt om, de havde mindst ét nært forhold til en voksen under opholdet på skolen, som fx kunne se på dem, når de havde det skidt, og som de ville henvende sig til, hvis de var ked af det, ensomme, utrygge m.m.

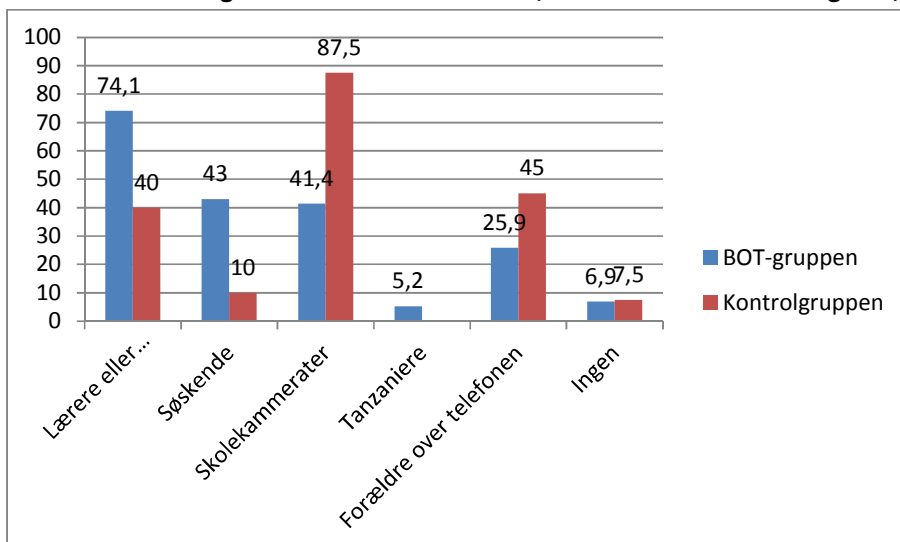
67,2 % (40 % i kontrolgruppen) svarer *"ja, jeg havde et nært forhold til en eller flere voksne omkring mig, de vidste, hvordan jeg havde det."*

19 % (32,5 % i kontrolgruppen) svarer *"Jeg havde flere voksne omkring mig, der tog sig af de praktiske ting, men jeg havde ikke en nær kontakt til dem, de kunne ikke se, når jeg var ked af det"*.

3,5 % (12,5 % i kontrolgruppen) svarer *"Nej, jeg havde ingen voksne omkring mig, der tog sig af de praktiske ting"*.

8,6 % (10,3 % i kontrolgruppen) svarer *"Ved ikke"*

5.5.2. Der undersøges i tråd med ovenstående, hvem der trøstede deltagerne, når de var ked af det.

Den første kategori er lærere eller omsorgspersoner på skolen. Deltagerne har haft mulighed for at afkrydse flere felter, derfor giver tallene ikke 100 %.

5.5.3. Deltagerne spørges til, hvordan de oplevede forholdet til (danske¹³) lærere og personale på skolen.

65,5 % (47,5 % i kontrolgruppen) svarer "Rigtig godt"

25,86 % (47,5 % i kontrolgruppen) svarer "Godt"

1,7 % (2,5 % i kontrolgruppen) "Dårligt"

0 % (0 kontrolgruppen) "Rigtig dårligt"

5,2 % (1,7 % i kontrolgruppen) "Ved ikke"

Deltagernes kommentarer:

- *Det var et venskabeligt forhold vi havde elev lærere imellem. Det var noget helt unikt og godt. På mange måder familiært.*
- *Var rigtig glad for alle mine lærer, især volontørerne fik vi (jeg) et særligt forhold til, selv om det godt kunne være lidt hårdt at skulle starte med nye volontører hvert år.*
- *De fleste havde jeg ikke rigtigt et forhold til, der var dog én volontør, jeg havde det godt med.*
- *Der var et fantastisk fællesskab missionærer, volontører og børn imellem. Det var fyldt med glæde, anerkendelse...ja, mange dage tænker jeg tilbage på som en lang fest. Jeg har mange gode relationer fra dengang og voksne jeg så op til*
- *Kan kun huske, at de har behandlet mig godt*
- *Er lidt svært at skelne, da de fleste har været mine lege onkler" og "tanter" gennem min barndom. Da jeg har boet på grunden sammen med mine forældre hele min barndom.. så har været inde til timer og samvær inden jeg begyndte i børnehaveklassen. Men overordnet er min oplevelse rigtig god angående mit forhold til lærerne og personalet. "*
- *Der var dog en dårlig kemi til en bestemt lærer.*
- *Forholdet til lærerne var rigtig godt. Jeg kan, når jeg nu tænker tilbage, ikke huske nogen lærere, jeg ikke holdt af, og som jeg ikke følte mig trykke ved. Alle var yderst kompetente, fagligt såvel som menneskeligt.*
- *Jeg havde et dårligt forhold til flere af volontør lærerne i de ældste klasser, da de i høj grad talte meget ned til os, selvom vi var tæt på jævnaldrende.*
- *Jeg var en af de ældre elever og fik et godt forhold til f.eks. de unge volontører. De andre langtidsansatte lærere, havde jeg det også godt med. Internatskolelederne var super:)*
- *De var bare de bedste. De holdt af os børn, og vi morede os virkelig ved at være sammen.*
- *Det var meget forskelligt alt efter hvilket år det var. Det var jo forskellige personer fra år til år, men generelt var det godt nok.*

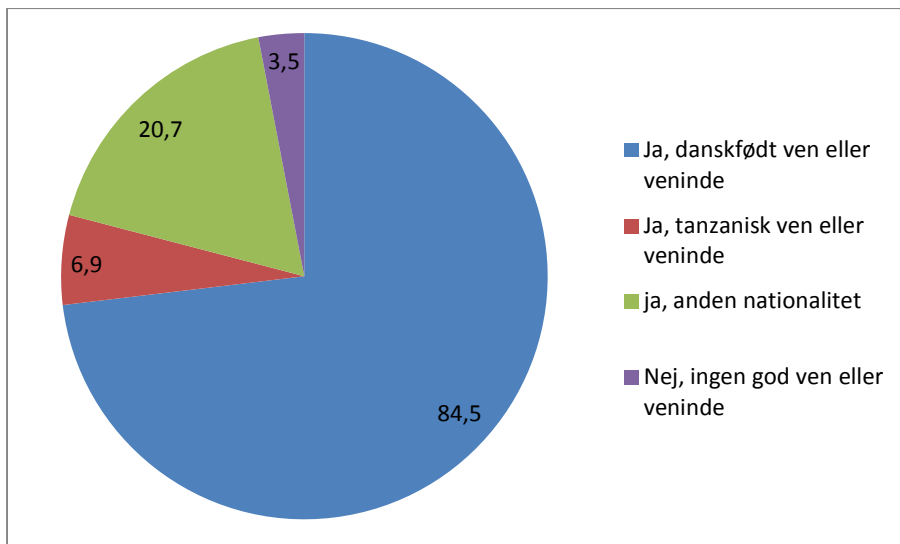
Kontrolgruppens kommentarer:

- *Det var en tid, hvor man skulle lære at stå på egne ben og tage ansvar. Ved at lærerne var der i periferien*
- *Det var godt i forhold til de fleste og rigtig godt til nogle få, som jeg svingede bedst med og som jeg snakkede mest med*
- *Det var utrolig godt. som en stor familie, hvor der var tillid og interesse for/til hinanden.*
- *Jeg havde det godt med nogle lærere og rigtig svært med andre - nogle var jeg bange for, og de havde negativ indvirken på, hvordan jeg oplevede at være på skolen, når de havde vagt.*

¹³ "Danske" er udeladt i spørgsmålene til kontrolgruppen.

5.6.1. Tilknytning dengang til jævnaldrende.

Der undersøges, hvordan relationerne til jævnaldrende var på internatskolen, og om de oplevede tilhørsforhold til jævnaldrende både før internatskole-tiden, under internatskole-tiden og efter. Der skelnes her også mellem danske børn og tanzaniere.

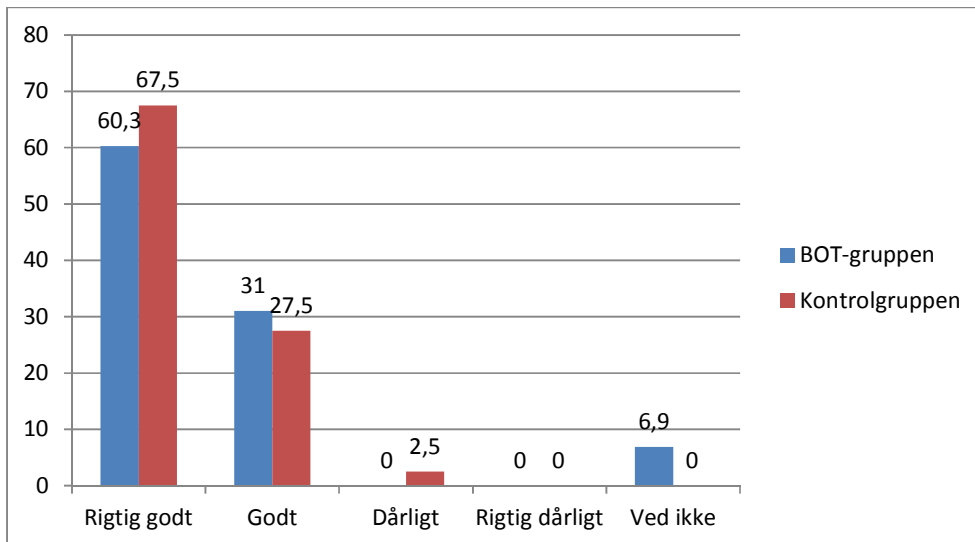

I kontrolgruppen svarer 100 % ja til at have haft mindst én god ven eller veninde, da der ikke her skelnes mellem de forskellige nationaliteter.

Deltagernes kommentarer:

- *Det første år på skolen havde jeg et rigtig godt forhold til en af de andre danske missionær børn, der gik der. Vi boede begge to på compounden og kunne snakke om alt. Hun rejste desværre efter et år. Der efter havde jeg gode venskaber og forhold til de andre piger på min alder, men fik ikke nogen, jeg kunne snakke lige så åbent med.*
- *Jeg havde ingen nære venner!*
- *var ingen danske børn omkring min alder på DDS*
- *Da jeg ikke boede på internatskolen, havde jeg mange tanzaniske venner..*
- *Jeg var alene elev på lilleskolen, så jeg havde ingen venner på skolen, men masser udenfor skolen*
- *Det første halve år boede jeg sammen med min barndomsveninde, men så tog hun til Danmark. Derudover var der en amerikansk elev, der gik på skolen (ikke kostelev), som jeg snakkede meget med. Mit forhold internt med de andre internatskoleelever var rigtig godt, og dem snakkede og legede jeg også meget med, og jeg har stadig kontakt til mange af dem. Men det forhold var nok lidt præget af, at jeg var to år ældre end alle de andre, og derfor var det mere dem, der kom til mig med problemer og bekymringer end omvendt. I de halvandet år jeg var der, efter min veninde var taget til Danmark, kunne jeg godt føle mig ensom. Men det er ikke noget, der har fyldt særlig meget.*
- *skiftede i løbet af perioden på henholdsvis skole og lille skole, men generelt havde jeg altid en ven / veninde*
- *som regel var der en anden på min alder, på internatskolen, som jeg kunne snakke med.*

5.6.2. Deltagernes oplevelse af forholdet til medelever.

Deltagernes kommentarer:

- *Var på skolen, havde et søskende-forhold" Stadig når vi mødes, er det bare super hyggeligt "*
- *Havde det rigtig godt med de andre elever. Oplevede kun en, som jeg ikke altid kunne med. Følte mig enkelte gange lidt uden for, da mine klassekammerater var en englænder og en amerikaner, der havde kendt hinanden altid, og i klasse under og over var de også lidt i par.... pigerne, men de har aldrig gjort noget for at holde mig uden for. Følte mig bare lidt anderledes, og de havde en del oplevelser sammen, som jeg ikke kunne snakke med på.*
- *Jeg havde flere jævnaldrende veninder*
- *vi legede sammen på kryds og tværs af alder*
- *Jeg husker det som godt - vi var jo ikke så mange. Men jeg gik mest for mig selv.*
- *Mine tre klassekammerater var meget anderledes end mig, men jeg havde venner i de andre klasser.*
- *At være i et lille fællesskab, som det var tilfældet på DDS, medfører også, at alle leger med alle, og at ingen føler sig udenfor. Man var sammen i skoletiden såvel som fritiden, og lærer hinanden rigtig godt at kende. Som en konsekvens heraf ved man derfor også hele tiden, hvor man har hinanden, og kan regne med andre elevers opbakning i svære perioder.*
- *Vi var ikke så mange med danske øjne, men vi var sammen. Og som jeg husker det, var der ikke de store problemer med at lege sammen på trods af aldersforskelle.*
- *Vi havde det godt - både os kostelever imellem, men også sammen med de andre elever.*
- *Jeg har mange gode minder af gode venner fra min tid på DDS.*
- *mest godt men også indimellem skidt, det er jo en lang periode der er tale om*

Kontrolgruppens kommentarer:

- *Det var slet ikke alle, jeg var sammen med, men oplevede generelt at forholdet til dem var godt. Jeg havde ingen problemer med dem*
- *Jeg havde nogle rigtig gode veninder/venner - og andre som jeg havde det svært med*

5.7.1. Relation til forældre

Deltagerne er spurgt til, hvordan de oplevede forholdet til forældrene dengang, og der er i skemaet skelnet mellem internatboende, hjemmeboende, samlet BOT-gruppe og kontrolgruppe. Bemærk at internatboende og

hjemmeboende er en opsplittet del af BOT-gruppen, derfor giver det ingen mening, at sammenligne internatboende og hjemmeboende med BOT-gruppen, men udelukkende med hinanden og kontrolgruppen.

	Til forældre	Altid	Det meste af tiden	Ind i mellem	Sjældent	Aldrig
Kærlig og omsorgsfuld	BOT-gruppe i %	69	19	8,6	1,7	1,7
	Internatboende	66,6	18	9	3	3
	Hjemmeboende	72	20	8		
	Kontrolgruppe	45	27,5	27,5		
Fortrolig		51,7	25,9	13,8	5,2	3,5
		51,5	24	9	9	6
		52	28	20		
		37,5	25	17,5	15	2,5
Tryk		70,7	22,4	5,2	0	1,7
		70	18	9		3
		72	28			
		67,5	22,5	10		
Utryk		0	3,5	6,9	27,6	62,1
			3	9	21	66,6
			4	4	36	56
			0	5	10	82,5
Svigtet		1,7	1,7	17,3	19	60,3
		3	3	27	18	48,5
				4	20	76
		2,5	10		10	10
Fraværende		3,5	10,3	17,3	39,6	29,3
		6	16	21	39,4	18
			4	12	40	44
		0	2,5	7,5	25	82,5
Problematisk		0	6,9	13,8	34,5	44,8
			9	9	36,4	45,5
			4	20	32	44
			2,5	12,5	20	27,5
Konfliktsky		3,5	10,3	31	19	36,2
		6	12,1	21	36,4	45,5
		0	8	44	24	24
			2	27,5	15	15
Konfliktfyldt		0	5,2	13,8	34,5	46,6
		0	6	18	30	45,5
			4	8	40	48
		0	2,5	5	25	27,5

Flere deltagere i BOT-gruppen har i det meste af tiden - altid haft en relation til forældrene, der har været kærlig, omsorgsfuld (88 %) og fortrolig (77 %) end kontrolgruppen med børn opvokset i Danmark. 93,1 % af BOT-gruppen har oplevet relationen til forældrene som tryk.

De største forskelle ses, hvor 33 % af internatboende børn beskriver relationen til forældrene som ind i mellem, det meste af tiden og altid med følelser af svigt og fravær. Til sammenligning har kun 4 % af hjemmeboende børn svaret ind i mellem, og 12,5 % af kontrolgruppen, det meste af tiden – altid.

Endvidere beskriver 43 % af internatbørnene, at de ind i mellem til altid oplevede forældrene som fraværende. Kun 16 % af hjemmeboende børn og 10 % af kontrolgruppen har oplevet det samme.

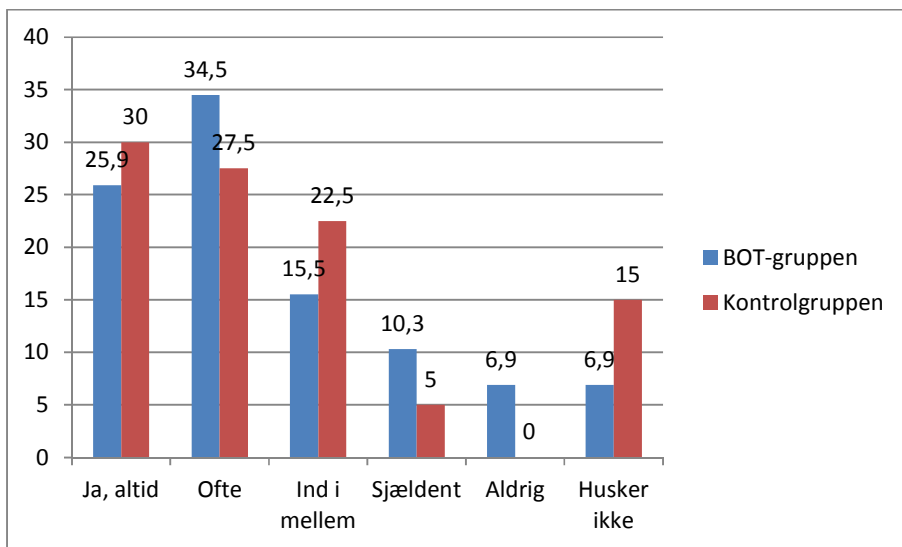
Derimod ses en forskel hos 52 % hjemmeboende børn, ved at de ind i mellem/det meste af tiden har oplevet konfliktskyhed i relationen til forældrene. Hos internatboende børn svarer 33,1 % det samme.

De fleste børn har altså oplevet forældrerelationen som præget af kærlighed, omsorg og fortrolighed. En tredjedel af de børn, der blev sendt på internatskole, har følt svigt og oplevet af forældrene var fraværende,

mens halvdelen af de hjemmeboende børn, har oplevet, at det var vanskeligt at tage en konflikt derhjemme pga. konfliktskyhed.

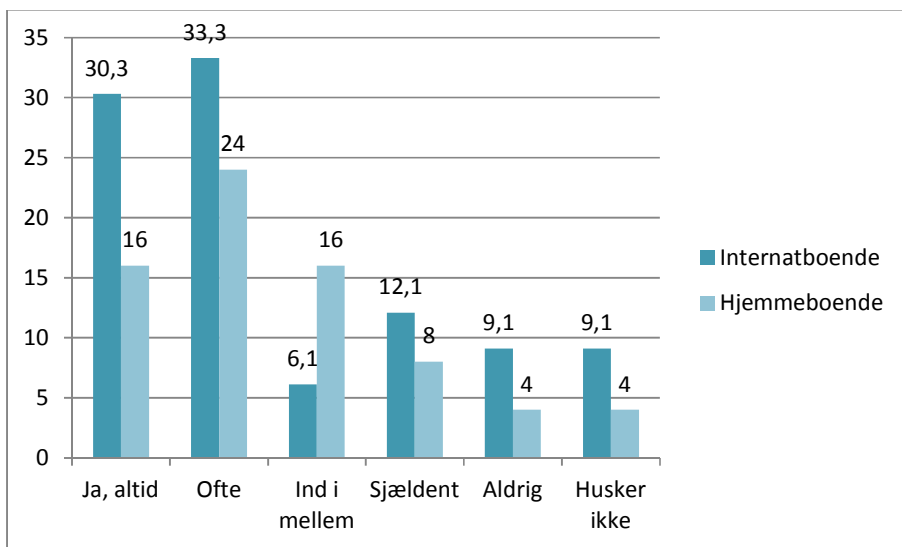
5.7.2. Deltagerne bliver spurgt, om der var mulighed for at vise svære følelser som vrede, savn og tristhed, når de var sammen med deres forældre.

Vrede:

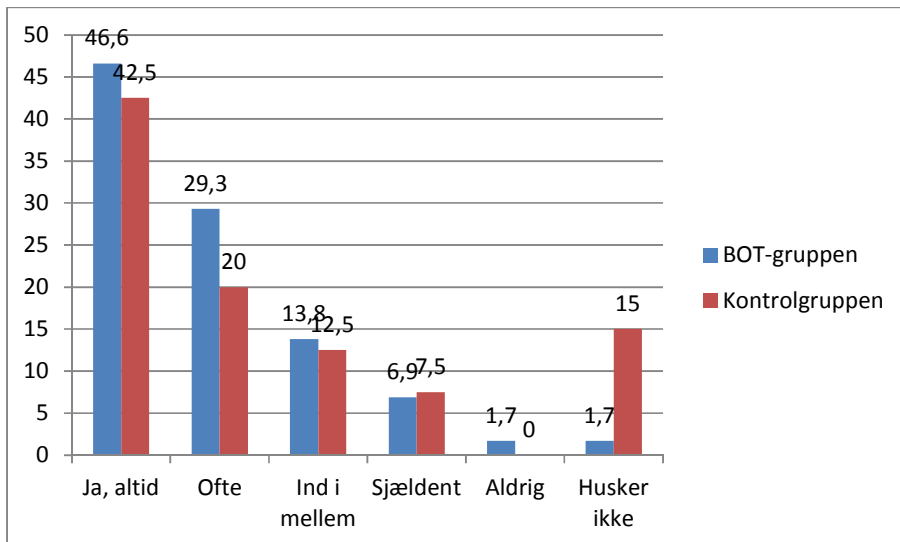
Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,09$) mellem BOT-gruppen og kontrolgruppens muligheder for at vise vrede, når de var sammen med forældre.

Samme figur er lavet udspecificeret for internatboende og hjemmeboende.

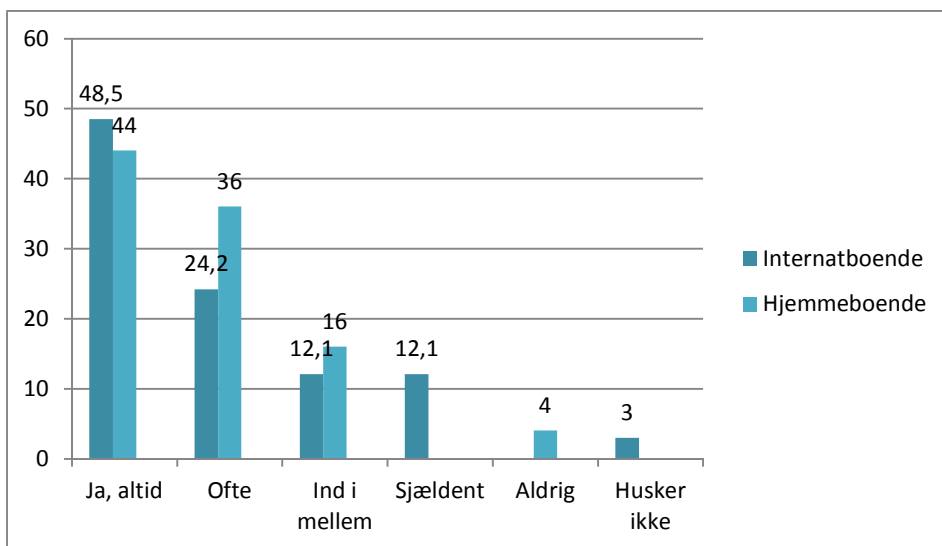

Der er ikke nogen statistisk signifikant forskel ($P=0,3$) mellem hjemmeboende og internatboendes muligheder for at vise vrede, når de var sammen med forældre.

Savn og tristhed:

Der er ikke den store forskel mellem BOT-gruppe og kontrolgruppe i at have mulighed for at vise svære følelser af savn og tristhed.

Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,4$) på internatboende og hjemmeboende i forhold til at kunne vise svære følelser som savn og tristhed, når de var sammen med deres forældre.

5.8. Vanskelige følelser i dag.

Der undersøges, om der er en sammenhæng mellem vanskelige følelser, konflikthåndtering og aggressionsforvaltning i dag og deres mulighed for at vise vanskelige følelser som børn.

5.8. Deltagerne spørges, om de i relationer til deres nærmeste i dag har vanskeligst ved:

Bemærk igen, at internatboende og hjemmeboende er en opsplittet del af BOT-gruppen, derfor giver det ingen mening, at sammenligne internatboende og hjemmeboende med BOT-gruppen, men udelukkende med hinanden og kontrolgruppen.

Hele gruppen Internatboende Hjemmeboende Kontrolgruppe	Aldrig	Sjældent	Ind i mellem	Det meste af tiden	Ved ikke
At tackle konflikter	12 12 12 20	27,6 30 24 32,5	41,4 36 48 37,5	15,5 15 16 0	3,5 6 0 7,5
At vise vrede eller at styre vreden	19 21 16 17,5	36,2 36 36 30	25,9 21 32 32,5	17,2 18 16 12,5	1,7 3 0 5
Følelser af ensomhed og følelser af ikke at høre til	24,1 30 16 27,5	27,6 24 32 22,5	39,7 36 44 42,5	8,6 9 8 0	0 0 0 7,5
Angst for at miste	15,5 18 12 17,5	34,5 24 48 27,5	32,8 36 28 35	15,5 18 12 5	1,7 3 0 12,5
At knytte til og være fortrolig med en anden	20,7 15 28 40	32,8 30 36 30	27,6 33 20 15	17,2 18 16 5	1,7 3 0 7,5
At sige farvel og tage afsked med en anden	24,1 24 24 40	32,8 39 24 20	22,4 21 24 22,5	19 12 28 10	0 0 0 5

Over halvdelen af BOT-gruppen svarer ind imellem, sjældent eller aldrig til at have vanskeligheder med ovennævnte relationelle temaer. Der, hvor der er forskelle, er det gengivet nedenfor.

Konflikthåndtering:

15,5 % af deltagerne giver udtryk for det meste af tiden at have vanskeligt ved at tackle konflikter, til sammenligning svarer ingen i kontrolgruppen det meste af tiden. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,01$). Der er dog tale om små tal, så den statistiske test er muligvis ikke valid. Derfor kan det kun antydes, at for en mindre gruppe af dem, der er opvokset i Tanzania, ses problemer med at tackle konflikter som ikke ses hos dem, der er opvokset i Danmark.

Aggressionsforvaltning:

Ingen forskel på BOT-gruppe og kontrolgruppe. Lidt over halvdelen giver udtryk for ikke at have vanskeligt ved at vise vrede eller styre vreden.

Følelser af ensomhed og tilhørsforhold:

Der er ingen statistisk signifikant forskel på BOT-gruppen og kontrolgruppen ($P=0,06$).

Angst for at miste:

Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,25$) på hverken BOT-gruppe og kontrolgruppe eller hjemmeboende og internatboende.

Tilknytning:

Her er der statistisk signifikant forskel mellem internatgruppen, hvor 18% svarer det meste af tiden, og kontrolgruppe, hvor 5 % svarer det meste af tiden. Det kan tale for, at der er flere (om end det er en mindre del) i internatgruppen, der i dag, det meste af tiden, har problemer med tilknytning i forhold til kontrolgruppen.

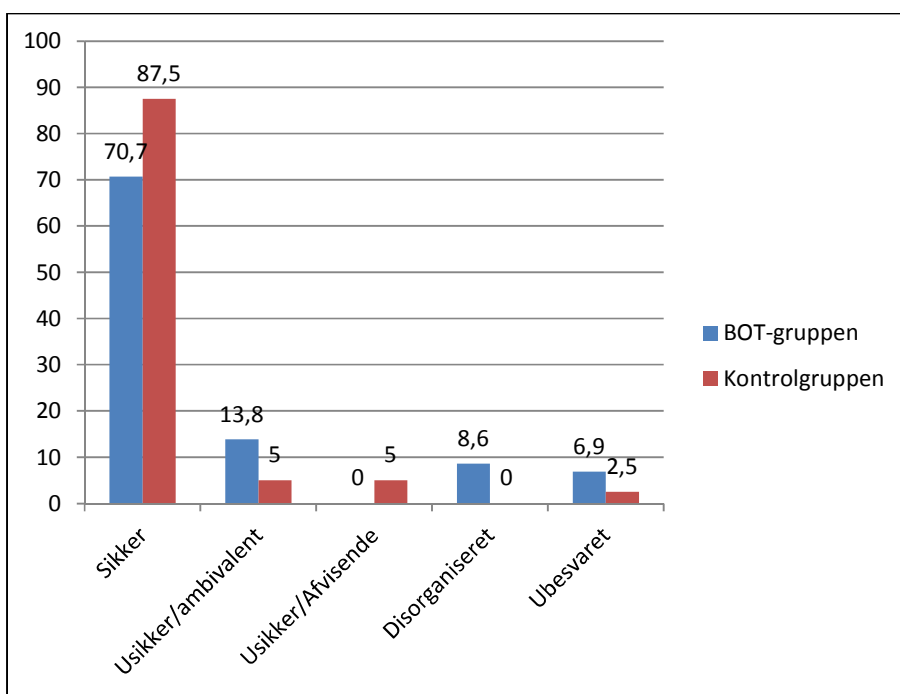
Adskillelse:

Selvom 28 % af gruppen med hjemmeboende svarer det meste af tiden, og kun 10 % i kontrolgruppen svarer det samme er forskellen ikke statistisk signifikant ($P=0,14$).

Af de deltagere, der svarer det meste af tiden til ovenstående vanskelige relationelle temaer, har over halvdelen af dem svaret, at de som børn kun ind i mellem/sjældent/aldrig havde mulighed for at vise vanskelige følelser som vrede, savn og tristhed når de var sammen med deres forældre.

5.9. Tilknytning i dag

Der undersøges, om missionærbørnene i dag er præget af problematikker knyttet til tilknytning og adskillelse. **Fordeling af de fire tilknytningsformer blandt deltagerne i BOT-gruppen sammenlignet med kontrolgruppen**

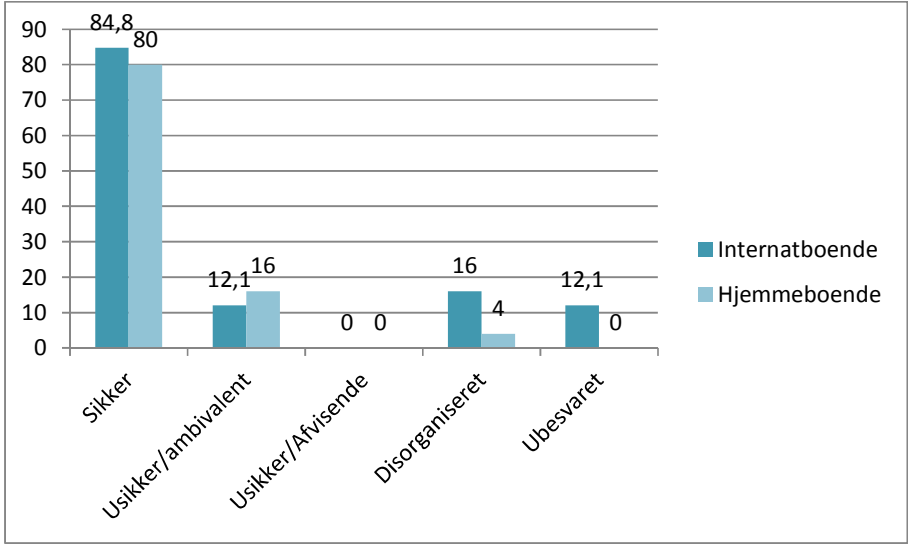
Der er en lidt mindre forekomst af sikker tilknytningsstil hos BOT-gruppen end hos kontrolgruppen, men forskellen er ikke statistisk signifikant ($P=0,08$).

Det skønnes¹⁴, at fordelingen af tilknytningsstile i normalbefolkningen er 60 % sikker tilknytning og 40 % usikker tilknytning. I forhold til dette skøn er der flere i både BOT-gruppe og kontrolgruppe, der har sikker tilknytning end i normalbefolkningen.

8,6 % har disorganiseret tilknytningsstil i BOT-gruppen, hvorimod ingen har det i kontrolgruppen. En disorganiseret tilknytningsstil skyldes i de fleste tilfælde, at barnet har været udsat for traumatiske hændelser, og der er en sammenhæng mellem disorganiseret tilknytningsstil og emotionel ustabil personlighedsstruktur (tidligere borderline-diagnosen).

¹⁴ Monica Trørup, 2011, ikke publiceret.

I den udspecificerede figur er der ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,5$) mellem internatboende og hjemmeboendes tilknytningsstil.

Opsamling

Kontakt til forældrene

Kontakten til forældrene for de børn, der har gået på internatskole, bestod for en fjerdedels vedkommende af telefon, mail, radio eller brev hver 14. dag, lidt over en tredjedel besøgte eller fik besøg af forældre 3-4 gange om året.

For næsten en tredjedel varede besøgene 2-4 dage, mens næsten halvdelen af børnene så deres forældre i en periode fra 2-4+ uger.

Følelsesmæssige reaktioner på at skulle bo på internatskole.

Børnene på internatskole har oplevet at savne forældrene i langt højere grad end kontrolgruppen. 36,5 % svarer, at de savnede forældrene hele tiden til ind imellem.

Flest deltagere i gruppen, der blev sendt på internatskole, regnede det som en selvfølge og glædede sig til at skulle på internatskole, og forældrene gav udtryk for, at det ville blive spændende for barnet at komme på internatskole. De fleste viste deres følelser til forældrene, når de skulle rejse, og oplevede, at personalet viste forståelse for længsel og savn.

Hovedkonklusionen er, at et flertal af deltagerne ikke havde oplevet de negative reaktioner, der blev spurgt til i forhold til at flytte og bo på internatskole.

En mindre gruppe (mellem 14-33 %) glædede sig slet ikke eller i mindre grad til at bo på internatskole, protesterede mod at bo på internatskole og fik dårlig samvittighed ved at protestere. De viste i mindre grad eller slet ikke deres følelser over for forældrene ved afrejse, forsøgte at skjule sorgen ved afrejse og turde ikke fortælle forældrene, at de ikke trivedes. De var vrede over at blive sendt på internatskole, og følte at forældrenes arbejdsgiver havde taget forældrene fra dem. 33 % følte tungt ansvar for søskende, mens de boede på internatskolen.

36,1 % af deltagerne havde oplevet, at forældrene gav udtryk for, at det var svært for dem, at sende deres børn på internatskole.

De hjemmeboende børn gav udtryk for at være glade for at de kunne blive boende hos deres forældre, og følte sig ikke uden for. 18 % oplevede at være misundelig på søskende over at de gik på internatskole.

Trivsel på internatskolen

90 % trivedes rigtig godt på skolen eller godt på skolen sammenlignet med 95 % i kontrolgruppen.

Af ovenstående figur ses, at det kun er i internatgruppen, der har været mistrivsel på skolen (9 % deltagerne i internatgruppen, det vil sige 3 personer svarer "dårligt", og 3 %, det vil sige 1 person, svarer "rigtig dårligt" i internatgruppen).

Bortset fra de triste følelser, så har over 60 % af BOT-gruppen sjældent eller aldrig oplevet utryghed, ensomhed, angst eller følelser at være svigtet under skoleopholdet. En forholdsvis stor del, 17,3 % har oplevet tristhed ofte eller det meste af tiden. Det er lidt højere end kontrolgruppen, men i sammenligning med børn i den danske skolebørnsundersøgelse er 20,8 % af de 11-15-årige kede af det mindst en gang om ugen. 13,8 % har altid, det meste af tiden eller ofte oplevet ensomhed, der er altså en øget forekomst bl.a. børnene i BOT-gruppen i forhold til danske skolebørn (5 %), der ofte-altid føler sig ensomme. I BOT-gruppen har en større del end i kontrolgruppen angivet ofte og det meste af tiden at være bange.

Gruppen af internatboende skiller sig ud fra både hjemmeboende ved at kun 63,6 % har overvejende positive følelser over tiden på skolen, i modsætning til de hjemmeboende, hvor 88 % angiver at have overvejende positive følelser. Over en fjerdedel af internatgruppen har blandede følelser når de tænker tilbage på tiden, og knap en tiendedel har overvejende negative følelser. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,05$). Det vil sige, at

der er en større andel af internatboende i forhold til hjemmeboende, der har blandede følelser eller negative følelser, når de tænker tilbage på tiden på skolen.

Der er stor spredning på besvarelsenerne af spørgsmålet, om de ville sende deres egne børn på internatskole i dag. Kun 16 % af de hjemmeboende svarer ja til at ville sende egne børn af sted, mens næsten ½-delen af de, der selv har boet på internatskole, svarer ja. 18 % af internatboende og en tredjedel af hjemmeboende svarer nej, og mellem en femtedel og en fjerdedel er usikker, og de sidste 12-24 % har ikke tænkt over det.

Tilknytning til primære voksne og jævnaldrende på internatskolen.

De fleste oplevede på internatskolen at have en primær voksen at knytte sig til. En primær voksen, der vidste, hvordan de havde det. En femtedel svarer, at de havde voksne tilknyttet, der tog sig af de praktiske ting, men som ikke var så tæt på, at de kunne se, når de var kede af det.

De allerfleste (91 %) giver udtryk for at have haft et godt forhold til de voksne på skolen, flere beskriver relationerne på skolen som familiære. Nogle giver udtryk for, at det var hårdt, at der så ofte var udskiftning af volontører.

De allerfleste børn har haft gode relationer til jævnaldrende danske børn, over en fjerdedel har haft venner blandt andre nationaliteter og 3,5 % giver udtryk for ikke at have haft nogen venner.

Tilknytning til forældre og vanskelige følelser.

De fleste børn har oplevet forældrerelationen, som præget af kærlighed, omsorg og fortrolighed. En tredjedel af de børn, der blev sendt på internatskole, har følt svigt og oplevet at forældrene var fraværende, mens halvdelen af de hjemmeboende børn har oplevet, at det var vanskeligt at tage en konflikt derhjemme pga. konfliktskyhed.

Lidt over halvdelen af BOT-gruppen har ofte eller altid haft mulighed for at vise svære følelser som fx vrede over for forældrene. Endnu flere har haft mulighed for at vise savn og tristhed.

17 % af BOT-gruppen svarer, at de sjældent eller aldrig havde mulighed for at vise vrede, når de var sammen med deres forældre. Der er ingen statistisk signifikant forskel mellem BOT-gruppen og kontrolgruppen ($P=0,09$) og heller ikke mellem hjemmeboende og internatboendes ($P=0,3$) muligheder for at vise vrede, når de var sammen med forældre.

Der er heller ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,4$) på internatboende og hjemmeboende i forhold til at kunne vise svære følelser som savn og tristhed, når de var sammen med deres forældre.

Forvaltning af vanskelige følelser i dag.

I dag som voksne svarer over halvdelen af BOT-gruppen, at de aldrig, sjældent eller kun ind imellem, har vanskeligheder med konflikthåndtering, aggressionsforvaltning, følelser af ensomhed, manglende tilknytning eller angst for at miste.

En mindre del (9-28 %) af deltagerne giver til forskel for kontrolgruppen udtryk for det meste af tiden at have vanskeligt ved at tackle konflikter, vanskeligt ved tilhørsforhold, angst for at miste, problemer med tilknytning og adskillelse.

Af de deltagere, der svarer det meste af tiden til ovenstående vanskelige relationelle temaer, har over halvdelen af dem svaret, at de som børn kun ind i mellem/sjældent/aldrig havde mulighed for at vise vanskelige følelser som vrede, savn og tristhed, når de var sammen med deres forældre.

Tilknytningsstil i dag.

Ved inddeling i forskellige tilknytningsstile er der en lidt mindre forekomst af sikker tilknytningsstil hos BOT-gruppen end hos kontrolgruppen, men forskellen er ikke statistisk signifikant ($P=0,08$).

Det skønnes¹⁵, at fordelingen af tilknytningsstile i normalbefolkningen er 60 % sikker tilknytning og 40 % usikker tilknytning. I forhold til dette skøn er der flere i både BOT-gruppe og kontrolgruppe, der har sikker tilknytning end i normalbefolkningen.

8,6 % har disorganiseret tilknytningsstil i BOT-gruppen, hvorimod ingen har det i kontrolgruppen. En disorganiseret tilknytningsstil skyldes i de fleste tilfælde, at barnet har været udsat for traumatiske hændelser, og der er en sammenhæng mellem disorganiseret tilknytningsstil og emotionel ustabil personlighedsstruktur (tidligere borderline-diagnosen).

Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,5$) mellem internatboende og hjemmeboendes tilknytningsstil.

¹⁵ Monica Trørup, 2011, ikke publiceret.

6. Traumatiske eller krænkende oplevelser – passivt omsorgssvigt, mobning, seksuelle eller fysiske overgreb.

6.1. Indledning.

I det følgende spørges ind til krænkende eller traumatiske oplevelser mens børnene har haft deres skolegang uanset om de har gået på DDS, lilleskole eller boet på internatskole. Der er skelnet mellem de forskellige grupper, når det giver mening for sammenhængen. Der er endvidere spurgt ind til, om de har oplevet at få hjælp efterfølgende, og om der blevet grebet ind over for krænkeren.

De forskellige følgevirkninger af de traumatiske og krænkende oplevelser gennemgås i slutkapitlet om deltagernes livssituation i dag.

Allerførst en kort definition og begrebsafklaring af, hvad vi definerer som traumatiske eller krænkende oplevelser.

Omsorgssvigt

Omsorgssvigt er på mange måder hoveddefinitionen på de nedenstående grupper, da vi har valgt at bruge Else Christensens¹⁶ brede definition på omsorgssvigt:

- **Aktivt fysisk omsorgssvigt**, når børn påføres skader ved aktive handlinger fra den voksne side. Dette undersøger vi i spørgsmål om **seksuelle overgreb** og **negative sanktioner**.
- **Aktivt psykisk eller følelsesmæssigt omsorgssvigt**, når børn fra den voksnes side konstant udsættes for verbale krænkende og nedsættende bemærkninger, indespærring, konstante trusler og afvisninger. Dette undersøger vi under **negative sanktioner** og **mobning**.
- **Passivt fysisk omsorgssvigt**, når børn udsættes for alvorlige forsømmelser fra den voksnes side. Dette undersøger vi i spørgsmål om **passivt omsorgssvigt**.
- **Passivt psykisk eller følelsesmæssigt omsorgssvigt**, når børn udsættes for omsorgssvigt eller understimulering pga. de voksnes manglende evne til at give tryghed, omsorg og kærlighed fx. pga. psykisk sygdom, misbrug eller sociale vanskeligheder. **Passivt omsorgssvigt** og **mobning** ved undersøgelse af voksnes manglende indgriben over for mobning.

Mobning

Mobning definerer vi i tråd med den norske undersøgelse og Olweus' definition som:

- Negativt, ubehagelig adfærd som
- Forekommer gentagne gange (ofte over en vis periode)
- I et forhold som præges af ubalance i magt eller styrke (den som er udsat har vanskeligt ved at forsvare sig).¹⁷

Mobning kan være fysisk eller psykisk, direkte eller indirekte, åben eller skjult, aktiv eller passiv¹⁸.

¹⁶ Else Christensen, SFI 1992

¹⁷ Olweus, 2002c, 5.

¹⁸ Opvekst og Skolegang i utlandet, 2000, s. 67.

Seksuelle overgreb

Seksuelle overgreb defineres med Leth et al.'s¹⁹ definition:

”Seksuelt misbrug betragtes som et overordnet begreb til bredt at karakterisere de seksuelle handlinger, som voksne ikke bør gøre mod børn, enten som enkeltstående overgreb eller som længerevarende seksuelt misbrug” (Leth et al., 1988).

”Seksuelle overgreb mod børn omfatter i de fleste undersøgelser en bred skala af handlinger, hvor barnet udnyttes seksuelt fysisk og/eller psykisk, således at barnets grænser ikke respekteres eller barnet presses til at deltage i eller overvære seksuelt prægede handlinger, som tjener til seksuel stimulering af voksne. Det drejer sig både om seksuel adfærd mellem et barn og en voksen eller mellem to børn, hvor den ene enten er betydeligt ældre end den anden eller gennemfører sit forehavende med tvang”²⁰.

Negative sanktioner.

I dette afsnit undersøges om børnene er blevet udsat for aktiv fysiske eller psykisk omsorgssvigt ved at spørge deltagerne om de har været udsat for forskellige negative sanktioner fra personalet side. Det kan være at blive truet, skræmt eller ydmyget af ansatte. De bliver spurgt, om de er blevet fysisk afstraffet, slået eller låst inde som straf.

6.2. Omsorg/passiv omsorgssvigt

I det følgende er alle grupper spurgt, om de har oplevet fysisk såvel som psykisk omsorg for at undersøge, om deltagerne har været udsat for **alvorlige fysiske forsømmelser** fra den voksnes side, fx. om de fik hjælp til vask, påklædning, når de havde brug for det, om de fik pleje og omsorg, når de var syge, og om de fik nødvendig lægebehandling og tandlægebehandling. Derudover også at de fik god fysisk kontakt i form af knus, sidde på skødet mm.,

Der undersøges også, om der har været **psykisk eller følelsesmæssigt omsorg** i form af fravær af trøst, at blive set og hørt, når de havde det svært, at det var tilladt at vise svære følelser og at få støtte og opmuntring.

Nedenfor at angivet de forskellige farvekoder for de forskellige grupper.

¹⁹ Leth et al, 1988 fra Helweg Larsen 2000

²⁰ Helweg Larsen, 2000

BOT gruppen er med sort

Internatgruppen er med blå

hjemmeboende er med grøn

kontrolgruppen med rød

Oplevede du på skolen....	Altid	Det meste af tiden	Ofte	Kun ind i mellem	Sjældent	Aldrig	Husker ikke
at blive set og hørt, når du havde det svært	27,6 24 32 15	44,8 36,4 52 37,5	6,9 9 4 7,5	6,9 9 4 17,5	3,5 6 7,5	3,5 6 2,5	1,7 3 12,5
At blive forstået	13,8 12,1 16 22,5	56,9 48,5 68 40	12 18 4 15	6,9 9 4 12,5	5,2 9 2,5	0 2,5	0 5
At det var tilladt at græde og være ked af det	41,4 51 28 35	25,9 21 32 32,5	6,9 3 12 0	10,3 12,1 8 10	6,9 16 7,5	1,7 4 0	1,7 4 15
At det var tilladt at være vred	25,9 33 16 20	3,5 24 36 40	1,7 4 12,5	20,7 18 24 10	5,2 9 4 10	1,7 3 0	6,9 6 8 22,5
At få støtte og blive opmuntret	44,8 39,4 56 25	25,86 21 32 42,5	5,2 16 4 12,5	8,6 12,1 4 7,5	3,5 6 5	0 0	0 7,5
God fysisk kontakt fra lærere og omsorgspersoner, fx knus, (sidde på skødet m.m.) ²¹	12 16 8 2,5	20,7 16 28 5	13,8 9 20 2,5	15,5 18 12 17,5	13,8 24,2 4 42,5	6,9 9 1 22,5	12 9 16 7,5
At få hjælp til vask, påklædning, når du havde brug for det	32,8 36,4 28	8,6 12,1 8	3,5 6 0	5,2 9 0	5,2 9 0	3,5 3 4	25,86 24 28
At få omsorg og pleje, når du var syg	69 78,8 56 27,5	6,9 9 4 22,5	3,5 6 0 17,5	0 0 0 10	1,7 3 0 15	0 0 0 2,5	6,9 3 12 5

Generelt har der været en god omsorg på alle områder på skolen. Særligt i forhold til omsorg, støtte, opmuntring, blive set og hørt, når man havde det svært og at blive forstået. 74 % - 83 % svarer, at de ofte, det meste af tiden og altid oplevede at få omsorg inden for de nævnte områder. Der er ingen statistisk signifikant forskel (P ligger mellem 0,06 - 0,9) på BOT-gruppen og kontrolgruppen på nogen af de kritiske tal i omsorgsområderne. De kritiske tal er fra "ind i mellem til sjældent og aldrig". Det vil sige, at deltagere opvokset i Tanzania i denne undersøgelse ikke har oplevet passivt psykisk eller fysisk omsorgssvigt i højere grad end deltagere, der er opvokset i Danmark.

²¹ – ikke med til kontrolgruppen pga. aldersforskel)

I den ekstra skelnen, der er lavet mellem internatelever og hjemmeboende, er der heller ingen statistisk signifikant forskel (P ligger mellem 0,06 og 0,9) på at blive set og hørt, når man havde det svært, at blive forstået, støttet og opmuntret.

Fysisk kontakt med lærer og omsorgspersoner viser en næsten jævn bredde fra altid til ofte, men det kan være et spørgsmål om alder, da den fysiske kontakt med voksne naturligt vil ændre sig med alderen. Det samme kan gøre sig gældende i forhold til praktisk hjælp med tøj og vask. Det kunne være en mulig forklaring, da kontrolgruppen scorer endnu højere på ofte og sjældent, og da kontrolgruppen består af ældre elever 14-17-årige på det tidspunkt, de gik på internatskole.

Lægelige undersøgelser er der taget hånd om. Enkelte har kommenteret, at det ikke foregik via skolen og i Tanzania, men foregik, når de var på orlov i Danmark.

"Ang. lægebehandling, undersøgelser m.m. var dette aldrig på tale, da det ikke var nødvendigt. Det klarede mine forældre!!"

	Ja	Nej
At få nødvendig lægebehandling, børneundersøgelser m.m.	89 96,7 80 80	5,2 3 8 15
At få nødvendig tandpleje	75,8 81,8 64 80	15,5 18 12 15

Tallene er generelt lave i de kritiske områder, og meget høje også i forhold til kontrolgruppen i altid og aldrig. Det viser, at der generelt har været rigtig god emotionel og fysisk omsorg, men samtidig er der dog stadig enkelte elever, der beskriver, at de sjældent eller aldrig er blevet set og hørt, når de havde det svært, forstået, havde mulighed for at vise sorg og vrede, havde fysisk kontakt med voksne, blev støttet og opmuntret. En enkelt af deltagerne svarer aldrig til en række af ovenstående spørgsmål, og det afspejler for denne enkelte elev en oplevelse af omsorgssvigt.

Dette går også igen i nogle af deltagerens kommentarer nedenfor.

Kommentarer fra BOT-gruppen:

- *"Gemte mine følelser, specielt vrede sorg og frustrationer".*
- *"På internatskolen opdagede de sjældent, at jeg var ked af det".*
- *"Jeg trivedes rigtig godt på skolen og kan ikke mindes, at jeg har haft det store behov for at blive trøstet og forstået. Og når jeg engang imellem alligevel følte mig ensom el.lign., er det ikke noget, jeg kan huske, jeg har givet udtryk for. Så jeg har svaret ud fra, hvordan jeg husker den generelle trivsel blandt de andre internatskoleelever. Altså, om de andre gav udtryk for, om det f.eks. var tilladt at græde og være ked af det".*
- *"Mine internat-forældre var så gode. De tog sig altid af os og gav os plads til at være kede af det".*
- *"Synes at det er svært at huske, hvordan det var, når det var svært. Husker egentlig mest alle de positive minder".*
- *"Havde ikke rigtig kontakt med mine følelser. Havde lært der hjemme fra at undertrykke dem".*
- *"Jeg var begyndende teenager, så der var selvfølgelig punkter, hvor de voksne virkede dumme og uforstående, men det ville nok ikke havde været anderledes i Danmark".*

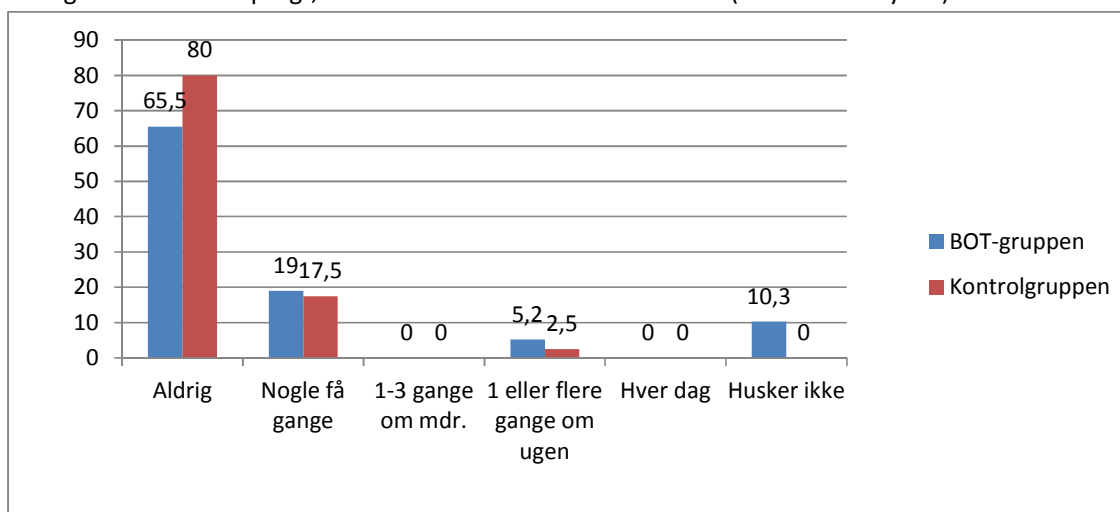
- "Jeg havde ikke nogen voksne, som jeg følte mig fortrolig med, så det er svært at huske. Fik hjælp til det praktiske, men husker det som om, at jeg klarede resten selv. Følte mig meget sjældent forstået".
- "Jeg havde rigtig gode jævnaldrende venner. Der var masser af spændende aktiviteter om aftenen, eftermiddage og i weekenderne. Særligt et skolelederpar har skabt meget glæde, inspiration og oplevelse af at have en ekstra familie. Jeg havde aldrig hjemve og kan ikke huske, at jeg savnede mine forældre. Men jeg ku godt være bange for den lange sorte gang, når jeg skulle på toilettet om natten og havde svært ved at tage mig sammen til at kravle ud af myggenettet".
- Til det her spørgsmål, så har jeg altid meget undertrykt eller skjult, hvis jeg var ked af det eller vred, for at det ikke skulle gøre de andre elever eller især min søster ked af det eller ondt, men tror ikke det har noget specielt med skolen at gøre".
- "Omsorgspersonen, som var på skolen, da jeg gik der, var super fantastisk!!!!"

Kommentarer fra kontrolgruppe:

- Der var nogle sociale problematikker med en elev. Vedkommende havde svært ved at blive accepteret pga. sin personlighed. Dette engagerede jeg mig meget i og følte stor opbakning til det fra lærere, forstander m.fl. - også når det var svært og hårdt!
- Man var teenager, og det er en meget følelsesladet tid.
- Forstander havde omsorg for eleverne og havde altid tid til en snak.

6.3. Mobning

Deltagerne er blevet spurgt, om de er blevet drillet eller mobbet (verbalt eller fysisk) af medelever:

Som det fremgår af ovenstående figur, så har 65,5 % aldrig været udsat for at blive drillet eller mobbet på skolen, 19 % nogle få gange og 5,2 % 1 eller flere gange om ugen.

Sammenlignet med den norske undersøgelse, er der lige så mange, der svarer ja til at have været blevet mobbet, men det er forekommet meget hyppigere i for deltagere i den norske undersøgelse. (23,1 % svarer hver dag, 33 % nogle gange om ugen). Kontrolgruppen er stort set som BOT-gruppen.

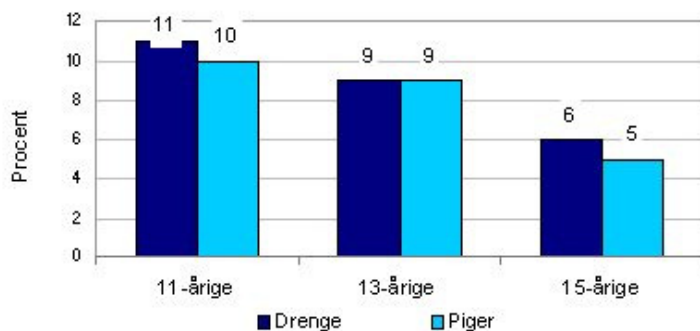
24,1 % i BOT gruppen har oplevet at blive drillet eller mobbet af skolekammerater, 3,5 % af lærere/volontører/personale og 5,2 % af andre.

I kontrolgruppen blev 17,5 % drillet/mobbet af skolekammerater, mens 5 % blev drillet eller mobbet af lærere/personale.

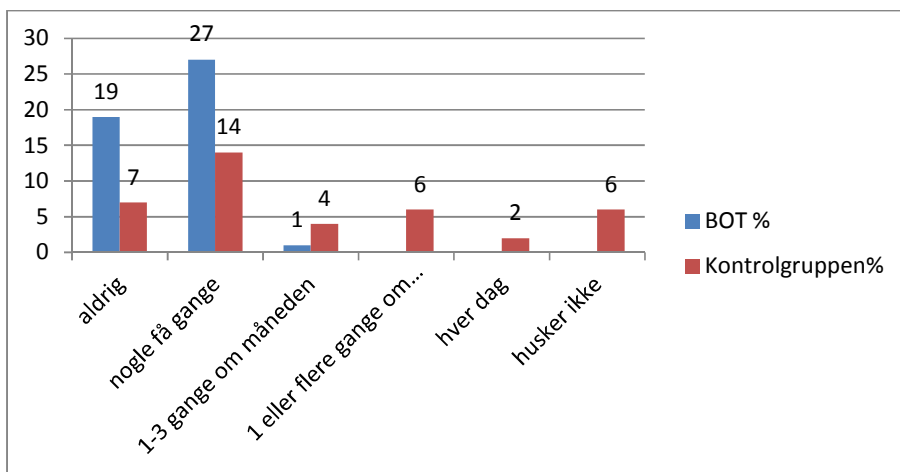
I den norske undersøgelse blev 17,8 % drillet af skolekammerater, 17,5 % blev drillet/mobbet af lærere/personale og 2,1 % af andre voksne.

Til sammenligning ses nedenstående figur fra Skolebørnsundersøgelsen, der viser en langt højere frekvens af mobning blandt børn opvokset i Danmark, end danske børn opvokset i Tanzania på DDS.

Andel der bliver mobbet mindst et par gange om måneden fordelt på alder og køn. 2006. I procent²².

På spørgsmålet om deltagerne havde set andre medelever blive drillet eller mobbet af medelever eller voksne, svares flg.:

Her fremgår det, at deltagerne ikke har kendt til mobning i BOT-gruppen i samme grad som i kontrolgruppen.

Af de der havde oplevet at blive mobbet i BOT gruppen, svarede²³:

43 % (37,5 % i kontrolgruppen) oplevede, at de voksne på skolen greb ind og stoppede det.

21 % oplevede at få trøst af de voksne

Ingen oplevede at forældre greb ind

50 % (75 % i kontrolgruppen) oplevede, at der ikke blev gjort noget.

Hvorvidt der blev grebet ind over for mobning kan i høj grad hænge sammen med om mobningen blev opdaget.

19 % af de, der er blevet mobbet, havde af forskellige nedenstående grunde ikke fortalt det til nogen. Kun 5 % af kontrolgruppen fortalte det ikke til nogen.

²² Kilde: Rasmussen, M & Due, P. (Red) **Skolebørnsundersøgelsen 2006. HBSC**. Københavns Universitet, Institut for Folkesundhedsvidenskab, 2007.

²³ De havde mulighed for at sætte flere krydser, derfor giver det ikke 100 %

	BOT-gruppen %	Kontrolgruppen
Ja, jeg fortalte det til mine forældre	17	30
Ja, jeg fortalte det til lærere, primær voksen på skolen	11,8	20
Ja, jeg fortalte det til venner på skolen	0	30
Ja, jeg fortalte det til søskende	5,9	
Nej, jeg tav, for ikke at gøre mine forældre kede af det	11,8	
Nej jeg tav, fordi jeg ikke havde nogen jeg turde betro mig til	11,8	10
Nej, jeg tav, fordi jeg tænkte at jeg skulle være stærk	41,2	10

Langt flere i BOT-gruppen (62 %) tav med oplevelsen af mobning. Den årsag, der fik flest til ikke at sige noget, var, fordi de tænkte, de skulle være stærke. 12 % tav for ikke at gøre forældrene kede af det, 12 % tav, fordi de ikke havde nogen at betro sig til. En større andel i kontrolgruppen fortalte det til forældre, lærere, primær voksne eller venner.

Kommentarer:

"På skolen var alle lige, og alle var med til alt. Vi passede meget på hinanden".

"Nogle af de engelsktalende børn blev drillet, fordi de ikke var som os andre".

"Min oplevelse var at vi var gode ved hinanden".

"drillet, ikke mobbet".

"Der foregår nok altid lidt drillerier børn imellem, men lærerne og de voksne var gode til at tage os til side og snakke sammen om problemerne. Det hjalp for det meste".

6.4. Seksuelle overgreb

93 % har ikke været vidende om elever på DDS der har været seksuelt krænket og er heller ikke selv blevet seksuelt krænket.

3 har været vidende om, at elever på DDS eller på lilleskole har været udsat for seksuelle krænkelser. En enkelt svarer husker ikke både til viden om, og til selv at have været udsat for seksuelle krænkelser. De samme 3, der har været vidende om seksuelle krænkelser, svarer ja til selv at have været udsat for seksuelle krænkelser.

Den ene, der har været udsat for seksuelle krænkelser svarer nej til alle givne forslag om krænkelser samt anden seksuel krænkende oplevelse, og svarer ikke på følgespørgsmål, om hvem der har krænket, hvornår og om vedkommende fik hjælp. I stedet følger denne slutkommentar til afsnittet: *"Har aldrig været udsat for nogen form for krænkelse på skolen!!"*

En anden svarer ja til i en alder af 10-13 år, over 5 gange at have været *"blevet berørt på kønsorganerne mod din vilje"* samt også over 5 gange at have *"oplevet samleje eller samlejelignende handlinger mod din vilje"*.

Derudover tilføjes i egen kommentar: *"Blive bundet og berørt på kønsdele uden på tøj"*. Krænkeren var en medelev. Den krænkede fortalte det ikke til nogen, og der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det. Den pågældende fik heller ingen hjælp, da ingen vidste om det.

Den sidste af de tre beskriver som 7-9-årig at have været udsat for to episoder med anden seksuel krænkelse som berøring af kønsorganer, mens begge var nøgne - uden fuldbyrdet samleje. Krænkeren var en ældre (10-

13) national dreng. Den krænkede fortalte det til forældrene, men svarer: " Der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det". Og "Nej jeg fik ingen hjælp". Uddyber i kommentarfeltet:

"Måske 1 år efter fortalte jeg det til min mor. Men der var det jo stoppet. Vi talte om det en gang, men så aldrig igen, og det fik ingen konsekvenser på nogen måde. Jeg fortalte hende det kun, fordi jeg var så bange pga. AIDS begyndende udbrud. Jeg spurgte om jeg kunne være smittet, og hun sagde, det vidste hun ikke. Igennem alle årene til jeg som nogen og 20-årig blev HIV testet, var jeg bange for at have AIDS, selvom vi ikke havde haft fuldbyrdet samleje. Mor og jeg talte kun om det den ene gang. Jeg var virkelig bange for AIDS også efterfølgende, og blev bange for at røre ved tanzaniere, nok mest da jeg var omkring de 13 år og frem, fordi jeg var så bange for at blive smittet. Men jeg er sikker på at min voldsomme frygt ligger i min oplevelse da jeg var ca. 8, og at jeg var så hysterisk bange efterfølgende, da jeg blev teenager bare er et symptom på mine dårlige oplevelser som 8-årig. Ellers havde jeg nok aldrig fået frygten for selv at få AIDS".

Forekomsten af krænkelse på deltagere i BOT-gruppen svarer til mellem 3,5-5 % afhængig af om den første, der ikke har været udsat for seksuel krænkelse på skolen, men andetsteds regnes med. De 3,5 % der har været udsat for krænkelse, har krænkeren været et ældre barn.

I den samlede norske missionærbarnsundersøgelse havde 7 % været udsat for seksuelle krænkelse. I Normisjons rapport har 9,1 % været udsat for seksuelle krænkelse, mens de havde gået på missionselskabets skole. I den svenske undersøgelse har 9,8 % været udsat for seksuelle krænkelse.

Selvom tallene er en mindre end i de andre nordiske undersøgelser, er det stadig en krænkelse af de 3 personer, der er tale om, og den ene af de tre giver klart udtryk for, at det har fået negative konsekvenser for vedkommende senere hen.

I kontrolgruppen fra efterskolen har 3 personer været vidende om, og selv blevet udsat for seksuelle krænkelse. Det svarer til 7,5 % af den del af kontrolgruppen, der har svaret. 2 personer har svaret ja til at have været udsat for anden seksuel krænkelse, men svarer ikke på efterfølgende spørgsmål om krænker, om alder, om at fortælle det til nogen eller få hjælp.

1 person har 1 gang fået vist porno mod sin vilje, 1 gang blevet berørt på kønsorganerne mod sin vilje, blevet tvunget til 2-5 gange mod sin vilje at berøre en andens kønsorganer, og 1 gang oplevet samleje eller samlejelignende handlinger mod sin vilje. Krænkeren var medelev, og det skete da den krænkede var mellem 14-16 år. Den krænkede fortalte det ikke til nogen.

Svarer i kommentarfeltet: *"Jeg har ikke selv bedt om hjælp, så derfor har jeg ikke fået. Men det er heller ikke noget, der går mig på mere".*

I en dansk undersøgelse af seksuelle krænkelse af børn fra 2000, skønnes det at alene ud fra anmeldte sager vil 1 % af den samlede børnegruppe i Danmark fra 0-15 år blive udsat for seksuelle krænkelse. I en finsk spørgeskemaundersøgelse fandt man en hyppighed på 5 %, og i en svensk undersøgelse 7 % for piger og 2 % for drenge, hvor udsættelse for blotteri ikke var regnet man med. Ud fra disse undersøgelser antager man, at forekomsten af seksuelle overgreb på børn i Danmark er på 5 %. Der er forskel på, hvor grove krænkelse er, og om krænkeren er barn eller voksen. I den danske rapport skelner man mellem normal seksuel opførsel i barneårene, hvor ca. 40 % i alderen 6-9 år og 15 % i 10-12 års alderen havde "doktor-lege" og deciderede seksuelle overgreb.

"En seksuel handling mellem børn under 15 år er ikke tilladt. Men i almindelighed regnes det kun for overgreb, hvis der er en vis aldersforskel mellem børnene. Denne aldersforskel er ikke veldefineret. I de 550 anmeldte sager i 1998 var 5 % af gerningsmændene mellem 10 og 14 år, og samlet var 10 % under 18 år. De yngste gerningsmænd var anmeldt for seksuelt overgreb/handling over for piger, der var yngre end de selv.

Aldersforskellen var maksimalt 11 år. I de fleste tilfælde var aldersforskellen 3-6 års aldersforskel. Det drejede sig overvejende om skoleelever, som havde blottet sig, beluret eller befølt de lidt yngre piger.”

To andre vigtige faktorer, der bør tages hensyn til, er om den seksuelle handling er sket mod barnets vilje, deraf ordet krænkelse, og om der efterfølgende er blevet talt med/taget hånd om barnet. Det sidste kan opleves som et svigt, at barnet måske har taget mod til at fortælle en voksen om det, men at ”sagen” hurtigt er lukket ned, og at barnet har dernæst været alene med krænkelsen og ikke fået tilstrækkelig hjælp.

6.5. Negative sanktioner

BOT-gruppen

	Breve til forældre blev censureret	Truet eller skræmt af ansatte (danskere eller internationale).	Ydmyget af ansatte	Fysisk afstraffet eller slået	Låst inde på værelset som straf
Aldrig	47 81 %	52 89 %	44 75,8 %	53 91,4 %	53 91,4 %
Sjældent		2 3,5 %	8 13,8 %	2 3,5 %	1 1,7 %
Af og til			1 1,7 %		1 1,7 %
Ofte					
Husker ikke	4 6,9 %	3 5,2 %	3 5,2 %	2 3,5 %	1 1,7 %

Kontrolgruppen

	Breve til forældre blev censureret	Truet eller skræmt af ansatte	Ydmyget af ansatte	Fysisk afstraffet eller slået	Låst inde på værelset som straf
Aldrig	36 90 %	36 90 %	30 75 %	39 97 %	37 92,5 %
Sjældent		3 7,5 %	9 22,5 %		2 2,5 %
Af og til				1 2,5 %	
Ofte					
Husker ikke	4 10 %	1 2,5 %	1 2,5 %		1 2,5 %

Den norske undersøgelse

	Truet eller skræmt af ansatte	Ydmyget af ansatte	Fysisk afstraffet eller slået	Låst inde på værelset som straf
Aldrig	64,9 %	54,9 %	87,3 %	58,2 %
Sjældent	16,5 %	22 %	8,3 %	20,3 %
Af og til	15,5 %	18,8 %	3,7 %	18,5 %
Ofte	3,1 %	4,3 %	0,7 %	3,0 %

Af ovenstående ses at deltagere i BOT gruppen har oplevet fysiske sanktioner betydeligt sjældnere end deltagere i den norske gruppe. 1,7 % har af og til oplevet at blive ydmyget af ansatte samt at blive låst inde på værelset. 3,5 % har oplevet sjældent at blive truet og blive fysisk afstraffet eller slået. Den højeste frekvens ses på sjældent at blive ydmyget af ansatte (13,8 %), til sammenligning har 22,5 % af kontrolgruppen sjældent oplevet at blive ydmyget og 22 % fra den norske undersøgelse, mens 18,8 % har oplevet det af og til i den norske undersøgelse og 0,7 % ofte.

Selvom det er ganske få der har oplevet dette, vil det for de to personer muligvis være en oplevelse af fysisk omsorgssvigt.

Opsamling

Psykisk og fysisk omsorg

Generelt har der været en god emotionel og fysisk omsorg på alle områder på skolen. Særligt i forhold til omsorg, støtte, opmuntring, blive set og hørt, når man havde det svært og at blive forstået. 74 %-83 % svarer, at de ofte, det meste af tiden og altid oplevede at få omsorg inden for de nævnte områder.

Dog er der stadig enkelte deltagere, særligt elever på internatskole, der beskriver, at de sjældent eller aldrig blev set og hørt, når de havde det svært, forstået, havde mulighed for at vise sorg og vrede, havde fysisk kontakt med voksne, blev støttet og opmuntret. Enkelte elever beskriver, at de gemte deres følelser af vrede og tristhed væk, og at ingen omkring dem opdagede det. En enkelt af deltagerne svarer aldrig at blive mødt på en række af ovenstående områder med omsorg, og det afspejler for denne enkelte elev en oplevelse af omsorgssvigt.

Mobning

Der er en langt højere frekvens af mobning blandt børn opvokset i Danmark, end danske børn opvokset i Tanzania på DDS. I BOT-gruppen havde 65,5 % aldrig været udsat for at blive drillet eller mobbet på skolen, 24 % var blevet mobbet få gange eller 1/flere gange om ugen. Det var hovedsageligt medelever, der mobbede. Af de, der blev mobbet, oplevede en femtedel at blive trøstet af voksne, derudover oplevede næsten halvdelen at voksne greb ind, den anden halvdel oplevede, at voksne ikke greb ind. Voksnes indgriben kan i høj grad hænge sammen med, om børnene har fortalt det til de voksne. Langt flere i BOT-gruppen (62 %) tav med oplevelsen af mobning. Den årsag, der fik flest til ikke at sige noget, var, fordi de tænkte, de skulle være stærke. 12 % tav for ikke at gøre forældrene kede af det, 12 % tav, fordi de ikke havde nogen at betro sig til. En større andel i kontrolgruppen fortalte det til forældre, lærere, primær voksne eller venner.

Seksuelle overgreb

93 % har ikke været vidende om elever på DDS, der har været seksuelt krænket og er heller ikke selv blevet seksuelt krænket.

3 (5,2 %) svarer ja til selv at have været udsat for seksuelle krænkelser. Den ene af de tre svarer ikke på efterfølgende uddybende spørgsmål, men skriver selv, at vedkommende aldrig har været udsat for nogen form for seksuel krænkelse på skolen.

Den ene er blevet krænket i en alder af 10-13 år, ved over 5 gange at have været "*blevet berørt på kønsorganerne mod din vilje*" samt også over 5 gange at have "*oplevet samleje eller samlejelignende handlinger mod din vilje*". Krænkeren var en medelev. Den krænkede fortalte det ikke til nogen, og der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det. Den pågældende fik heller ingen hjælp, da ingen vidste om det. Den tredje er blevet krænket som 7-9-årig ved at have været udsat for to episoder med anden seksuel krænkelse som berøring af kønsorganer af en ældre (10-13) national dreng. Den krænkede fortalte det til forældrene, men svarer: "Der blev ikke gjort noget ved det, fordi ingen andre vidste om det". Og "Nej jeg fik ingen hjælp". To andre vigtige faktorer, der bør tages hensyn til, er, om den seksuelle handling er sket mod barnets vilje, deraf ordet krænkelse, og om der efterfølgende er blevet talt med/taget hånd om barnet. Det sidste kan opleves som et svigt, at barnet måske har taget mod til at fortælle en voksen om det, men at "sagen" hurtigt er lukket ned, og at barnet dernæst har været alene med krænkelserne og ikke fået tilstrækkelig hjælp.

Selvom tallene er mindre end i de andre nordiske undersøgelser, og kontrolgruppen (7,5 %) og den samme som forekomsten i den danske befolkning (5 %), der tillige rummer grovere krænkelser, er det stadig en krænkelse af de 3 personer, der er tale om, og en af dem giver udtryk for, at det har fået negative konsekvenser for vedkommende senere hen.

Fysiske sanktioner

Deltagere i BOT gruppen har oplevet fysiske sanktioner betydeligt sjældnere end deltagere i den norske gruppe og kontrolgruppen. En enkelt har af og til oplevet at blive ydmyget af ansatte samt at blive låst inde på værelset, og 2 har sjældent oplevet at blive truet og blive fysisk afstraffet eller slået. Den højeste frekvens ses på sjældent at blive ydmyget af ansatte (13,8 %), det er stadig en del mindre end hvad der er registreret i andre grupper.

Selvom det er ganske få, der har oplevet dette, kan det for de to personer muligvis være en oplevelse af fysisk omsorgssvigt.

7. Oplevelse af gudsbillede og kald

7.1. Indledning.

I undersøgelsen spørges der ind til deltagernes forhold til den kristne tro, og om hvilken indvirkning den kristne påvirkning i skoletiden har haft på deres selv billede og gudsbillede. Der undersøges også, om der er en sammenhæng mellem forholdet til forældrene som barn og dannelsen af deres gudsbillede. Endvidere spørges der i dette afsnit til deltagernes forhold til missionsorganisationer og nødhjælpsarbejdet, ligesom der også spørges til deres oplevelse af forældrenes kald.

7.2. Gudsbillede dannet gennem opvæksten i Tanzania

Deltagerne bliver spurgt til, hvordan de oplevede de kristne indslag i dagligdagen på skolen i Tanzania. Det ses af nedenstående tabel, at ingen i BOT-gruppen har oplevet det negativt, mens det har været tilfældet i både kontrolgruppe og i den norske gruppe. Knap 90 % i BOT-gruppen svarer, at det har været overvejende eller meget positivt med de kristne indslag på skolen.

Oplevelse	BOT	Kontrolgruppe	Norsk undersøgelse
Meget positivt	63,8	70	17,3
Overvejende positivt	25,9	22,5	24,9
Hverken eller	5,2	5	44,2
Overvejende negativt	0	2,5	4,1
Meget negativt	0	0	3,6
Husker ikke	2	0	6,1

Dernæst spørges deltagerne om hvilket billede af Gud og Jesus, der er blevet dannet hos dem, gennem opvæksten i udlandet og efterfølgende.

I det følgende skelnes der mellem deltagere, der har boet på internatskole, og deltagere, der har boet hos forældrene. Vær igen opmærksom på, at internatboende og kontrolgruppe er en udspecificeret del af hele gruppen, hvorfor de ikke kan sammenlignes med BOT-gruppen.

		Enig	Uenig	Ved ikke
Gud er omsorgsfuld	BOT-gruppen	89		10,3
	Internatboende	87,9		12,1
	Hjemmeboende	92		8
	Kontrolgruppe	92,5	2,5	5
Gud elsker mig	BOT-gruppen	89	3,5	6,9
	Internatboende	90,9	3	6
	Hjemmeboende	88	4	8
	Kontrolgruppe	95	2,5	2,5
Gud er fjern og fraværende	BOT-gruppen	5,2	81	8,6
	Internatboende	6	75,8	12,1
	Hjemmeboende	4	88	4
	Kontrolgruppe	5	85	10
Gud er streng og dømmende	BOT-gruppen	29,3	56,9	5,2
	Internatboende	42,4	48,5	3
	Hjemmeboende	8	72	16
	Kontrolgruppe	32,5	57,5	10
Gud havde/har ikke noget med mig at gøre	BOT-gruppen	1,7	89	3,5
	Internatboende		90,9	3
	Hjemmeboende	8	88	4
	Kontrolgruppe	0	85	12,5
Gud var/er mere optaget af andre end af mig	BOT-gruppen	5,2	81	5,2
	Internatboende	6	81,8	9
	Hjemmeboende	4	76	16
	Kontrolgruppe	7,5	82,5	7,5
Gud ønsker, jeg skal lide afsavn og smerte	BOT-gruppen	5,2	81	6,9
	Internatboende	3	78,8	12
	Hjemmeboende	4	84	4
	Kontrolgruppe	2,5	90	5

89 % af deltagerne har et gudsbillede af Gud som omsorgsfuld og en der elsker dem.

Der er ingen statistisk signifikant forskel på BOT-gruppen og kontrolgruppens gudsbilleder (P ligger mellem 0,4 og 0,9).

I forhold til internatboende og hjemmeboendes gudsbilleder, er der ingen statistisk signifikant forskel på nogen af udsagnene (P ligger mellem 0,2 og 0,7).

Der er ingen sammenhæng mellem gudsbillede og forhold til tro i undersøgelsen.

Der er derimod sammenhæng mellem deltagerens relation til deres far og deres gudsbillede. Her er kun taget de problematiske udsagn med, da sammenhængen viser sig tydeligt her. De, der har svaret enige til de mere problematiske gudsbilleder, har også svaret enig i, at relationen til faderen var præget af enten fravær, konflikt, svigt, konfliktskyhed, eller at relationen i det hele taget var problematisk. Der er ingen sammenhæng mellem gudsbillede og relation til moderen.

Tallene er hele antal, ikke procent, da deltagerne havde mulighed for at sætte flere kryds i begge kategorier, så en procentsats ikke ville give mening her.

	Oplevelse af far: Fraværende	Problematisk	Konfliktsky	Konfliktfyldt	Svigtet
Gud er fjern og fraværende (enige i alt = 2)	2	2	1		1
Gud havde/har ikke noget med mig at gøre (enige i alt (2)	1				
Gud var/er optaget af andre end af mig (enige i alt = 2)	2	1	1		1
Gud ønsker jeg skal lide afsavn og smerte (enige i alt=3)	3	1			1

7.3. Guds billede og selvbillede.

Deltagerne er blevet spurgt om hvilken virkning, de tror den kristne påvirkning ellers har haft på deres livskvalitet og selvbillede.

		Enig	Uenig	Ved ikke
Jeg følte mig værdifuld	Hele gruppen	74,1	12	10,3
	Internatboende	72,7	12,1	12,1
	Hjemmeboende	76	12	12
	Kontrolgruppe	80	0	17,5
Jeg følte mig tryk	Hele gruppen	74,1	8,6	13,8
	Internatboende	75,8	6,8	15,2
	Hjemmeboende	72	12	16
	Kontrolgruppe	87,5	5	7,5
Det havde ingen indvirkning	Hele gruppen	3,4	81	8,6
	Internatboende	6,1	81,8	6,1
	Hjemmeboende		84	12
	Kontrolgruppe	2,5	80	15
Jeg følte mig mere ængstelig og utryk	Hele gruppen	5,2	75,9	12
	Internatboende		75,8	12,1
	Hjemmeboende	4	80	12
	Kontrolgruppe	2,5	82,5	12,5
Jeg følte, jeg ikke var god nok	Hele gruppen	15,5	60,3	17,2
	Internatboende	18,2	60,6	15,2
	Hjemmeboende	16	60	20
	Kontrolgruppe	15	75	10
Jeg følte altid dårlig samvittighed	Hele gruppen	17,2	53,4	22,4
	Internatboende	24,2	51,2	18,2
	Hjemmeboende	8	60	28
	Kontrolgruppe	5	75	17,5

Der er høj enighed i (81 %), at den kristne påvirkning har haft en indvirkning i deres selvbillede, så de har følt sig værdifulde, trygge (74 %).

12 % svarer dog, at de er uenige i, at den kristne påvirkning har ført til et selvbillede, hvor de har følt sig værdifulde.

5,2 % følte sig mere ængstelige og utrygge på grund af kristen påvirkning.

15,5 % følte, at de ikke var gode nok på baggrund af kristen påvirkning.

17,2 % følte altid dårlig samvittighed på baggrund af kristen påvirkning.

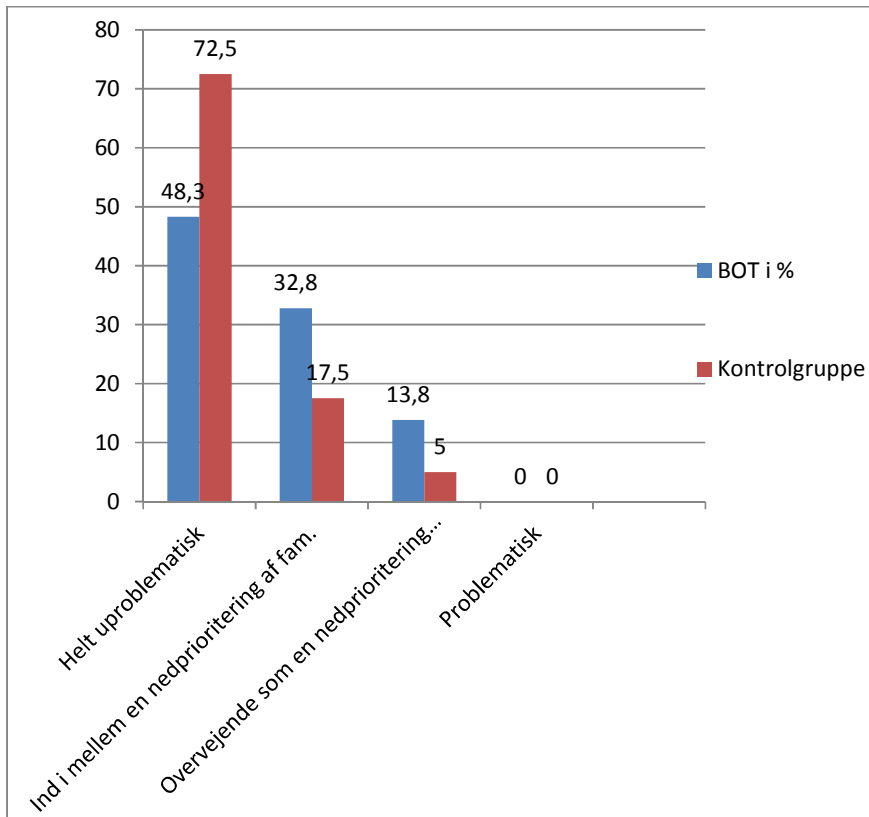
Der er forskel mellem internat og hjemmeboende i forhold til uenighed i udsagn om at føle sig tryk. Der er 12 % af de hjemmeboende uenige, mens kun 6,8 % af de internatboende er uenige. Måske har den kristne påvirkning givet de børn på internatskolen øget tryk, når de var adskilt fra forældrene i forhold til de børn, der boede hos forældrene. Modsat har en større del af børnene på internatskolen(24 %) svaret, at de altid følte dårlig samvittighed, mens kun 8 % i kontrolgruppen følte dårlig samvittighed på baggrund af kristen påvirkning.

7.4. Oplevelse af forældrenes kald og prioriteringer i forhold til arbejde og familie

Deltagerne er spurgt om, hvordan de oplevede deres forældres prioritering mellem kald/arbejde og familie?

Svarmulighederne var:

- Helt uproblematisk
- Ind i mellem som en nedprioritering af familien
- Overvejende som en nedprioritering af familien
- Problematisk

Tabellen viser en højere forekomst af deltagere i BOT-gruppen, der ind imellem (32,8 %) og overvejende (13,8 %) har oplevet forældrenes prioritering af kald som en nedprioritering af familien i forhold til kontrolgruppen. Forskellen er statistisk signifikant (0,008), hvilket vil sige, at denne undersøgelse viser, at en større andel af børn opvokset i Tanzania har oplevet forældrenes kald som en tidvis eller overvejende nedprioritering af familien i forhold til børn opvokset i Danmark.

Kommentarer fra deltagerne:

- *"De var gode til at prioritere at være hjemme og tage ferie, når jeg kom hjem på ferier".*
- *Har et par gange oplevet, at den ene af mine forældre var på tur, og at jeg savnede vedkommende, men har aldrig oplevet at være blevet nedprioriteret.*
- *Min far arbejdede meget, og brugte ikke særlig meget tid på os. Men min mor var stort set altid hjemme.*
- *Mine forældre prioriterede familie og ferier og tid til børnene meget meget højt.*
- *Der var altid mange mennesker i vores hjem, det ser jeg i dag som en styrke. Der var liv i huset og det så mine forældre som et kald, hvilket jeg er glad for de fulgte*
- *De prioriterede vores ferie højt og rejste altid væk fra arbejdet, så vi rigtigt kunne være sammen. Det var svært for dem at holde fri hjemme.*
- *tror jeg har følt, at det var værre efter, at vi kom hjem, end det var, da jeg var i Tanzania.*
- *Jeg kan ikke huske, at jeg havde problemer med at far nogle gange var til vækkelsesmøder i op til en uge ad gangen. Jeg var nok nærmere lidt stolt af ham.*
- *Jeg var nok for lille til at lægge mærke til problemer på det punkt. Mor var altid hjemme og støttede os.*
- *Familien er aldrig blevet nedprioriteret. I en rodløs opvækst, hvor vi konstant har flyttet rundt, og hvor min far af og til har været fraværende i lange perioder, har familien altid været det sikre tilholdssted, og mine forældre har været gode til at skabe et hjem, der hvor vi var.*
- *Guds kald frem for familien.*
- *Min far arbejdede en del, men han gjorde det ofte hjemmefra. Det var kun, når han var på tur, jeg oplevede ham som fraværende. Min mor var stort set altid hjemme*
- *Dette gælder specielt far, som ofte var af sted. Selv om jeg var 9, da vi kom til Danmark for at blive, har jeg ikke særligt mange minder sammen med mine forældre fra tiden i TZ.*
- *far var ofte væk +savn ved at blive sendt på skole*
- *Blev ked af at de forlængede kontrakten, så jeg skulle være alene på efterskole i Danmark. Samt at der sjældent var tid til rigtig ferie.*

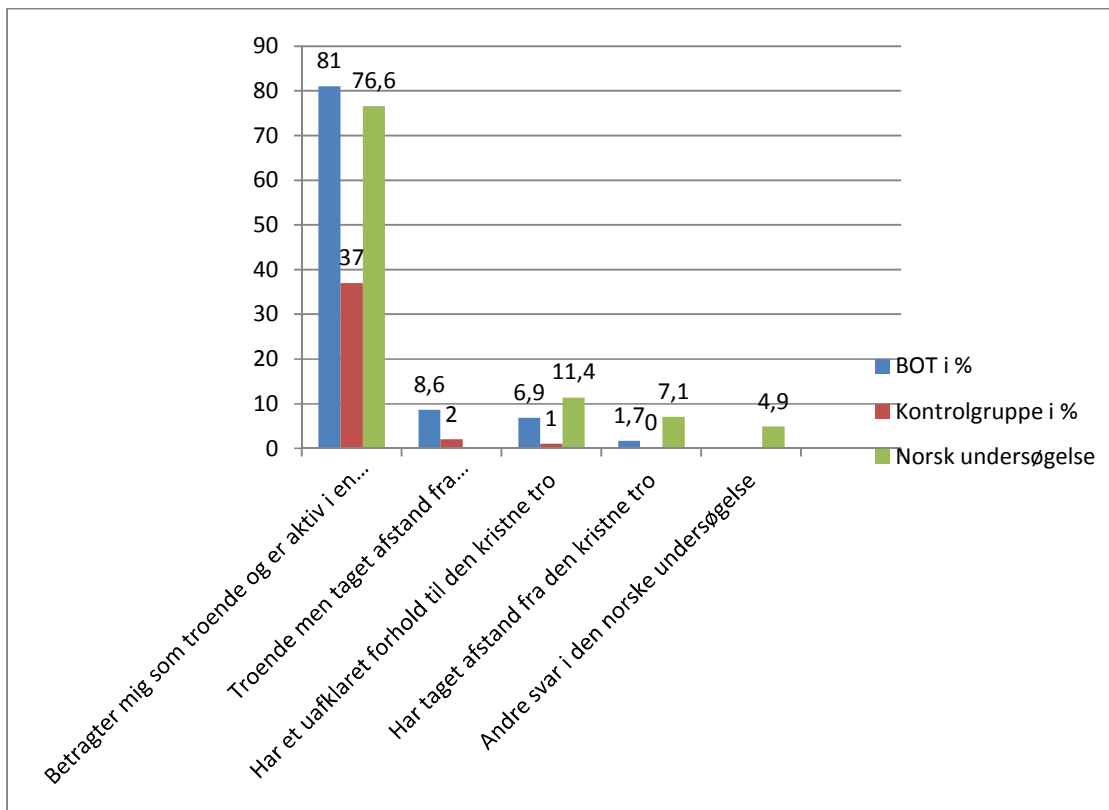
Kommentarer fra kontrolgruppe:

- *Min far har altid siddet i div. bestyrelser, været formand for en menighed eller afdeling m.m. og har derfor ikke haft så meget tid til familien. Min mor har derimod altid været den stabile i hjemmet, hvilket sammenlagt har bevirket, at vi som børn ikke har oplevet noget problematisk i prioriteringen. Som barn vil man måske ofte føle, at "far aldrig er hjemme", men det er ikke altid den faktuelle sandhed, men en følelsesmæssig sandhed hos et barn. "*
- *min far var landmand, og det tog det meste af hans tid, så han ikke var så meget sammen med os børn min mor gik hjemme og passede os, til jeg var 11*
- *Far som selvstændig!!*
- *Min far er præst, og jeg husker ham som meget fraværende i min barndom*

7.5. Missionærbørnene forhold i dag til den kristne tro.

Deltagerne bliver spurgt om, hvilket forhold de i dag har til den kristne tro, og får mulighed for at svare flg.:

- Betragter mig som troende og er aktiv i en menighed/kirke. (I BOT-gruppen svarer 81 % ja til det).
- Troende men taget afstand fra menighed/kirke. (8,6 % i BOT-gruppen).
- Har et uafklaret forhold til den kristne tro (6,9 % i BOT-gruppen).
- Har taget afstand fra den kristne tro (1,7 % i BOT-gruppen).

Der er en sammenhæng mellem uafklaret forhold eller afstandtagen til den kristne tro og oplevelse af forældrekald. (angivet i procent).

	Helt uproblematisk	Ind i mellem en nedprioritering af familien	Overvejende som en nedprioritering af familien	
Betragter mig som troende og aktiv i en menighed	53	36	6,4	95 % (5 % ubesvarede)
Troende men taget afstand fra menighed/kirke	20		80	100 %
Uafklaret forhold til tro	50	50		100 %
Taget afstand fra tro			100	100 %

Af de voksne, der i dag betragter sig som troende og er aktive i en kirke eller menighed, har over halvdelen oplevet forældrenes kald helt uproblematisk, lidt over en tredjedel har ind i mellem oplevet det som en nedprioritering af familien, og kun 6 % har oplevet det overvejende som en nedprioritering af familien. Af de voksne, der er troende, men har taget afstand fra menighed og kirke, har 80 % oplevet forældrenes kald som en overvejende nedprioritering af familien, og at de, der har et uafklaret forhold til tro, har 50 % oplevet forældrenes kald helt uproblematisk og 50 % ind imellem som en nedprioritering.

Den ene deltager, der i dag har taget afstand fra tro, har oplevet forældrekaldet overvejende som en nedprioritering af familien.

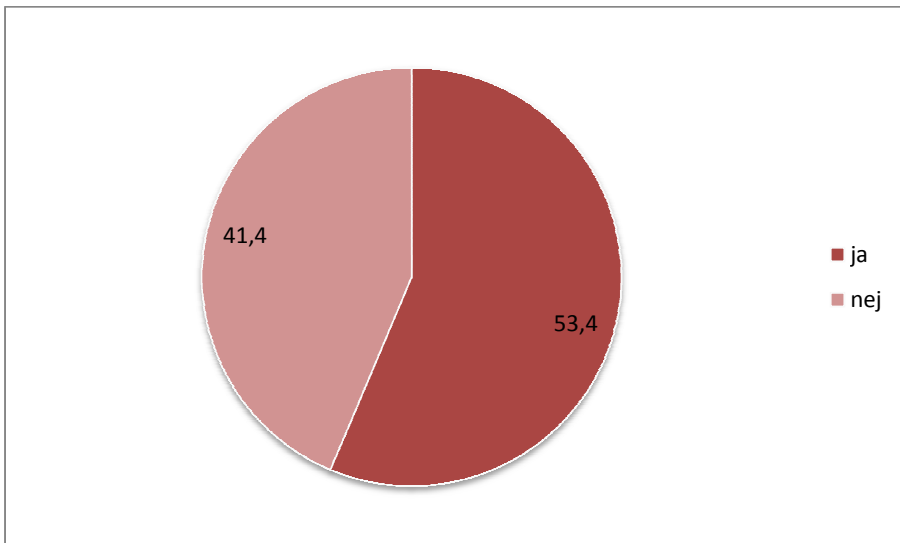
7.6. Deltagernes engagement i en missionsorganisation, nødhjælpsorganisation og forhold til LM i dag.

7.6.1. Deltagernes engagement i en missionsorganisation.

53,4 % af BOT-gruppen er aktive og engageret i en missionsorganisation, 41,4 % svarer nej til engagement i missionsorganisation.

Til sammenligning er 75 % af kontrolgruppen engageret i en missionsorganisation, mens 17,5 % svarer nej.

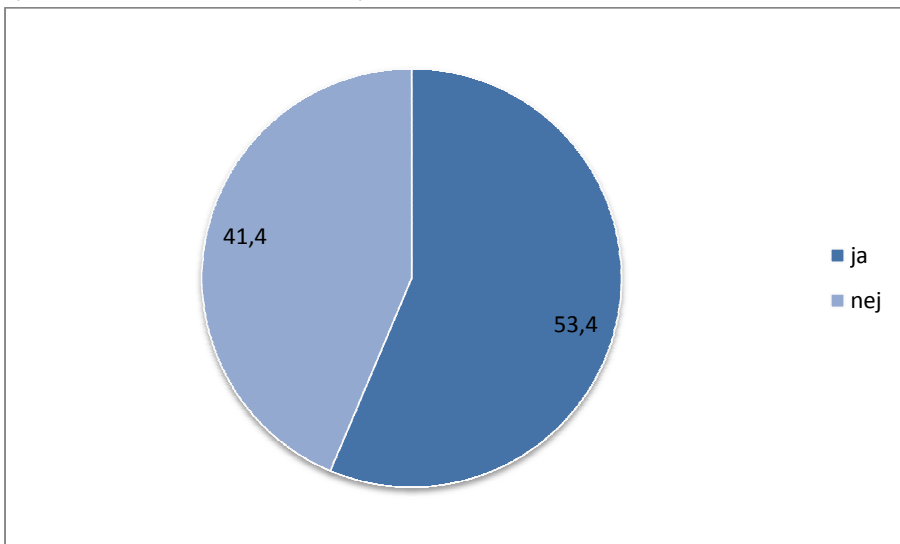
I begge grupper er der nogle, der ikke har svaret på spørgsmålet. Den høje frekvens i kontrolgruppen kan måske være en bias i forhold til, at de der har følt sig forpligtede på at besvare spørgeskemaet, er de, der kunne tænkes at have en vis tilknytning til en missionsorganisation.

7.6.2. Deltagernes engagement i nødhjælpsarbejde.

Her svarer 17,2 % ja til at være engageret i nødhjælpsarbejde. I kontrolgruppen svarer tilsvarende 17,5 % ja til at være engageret i nødhjælpsarbejde.

81 % i BOT-gruppen svarer nej til engagement i nødhjælpsarbejde og tilsvarende 80 % i kontrolgruppen svarer nej på samme spørgsmål. Der ses altså ikke her nogen forskel på senere engagement i nødhjælp på børn opvokset i Tanzania eller børn opvokset i Danmark.

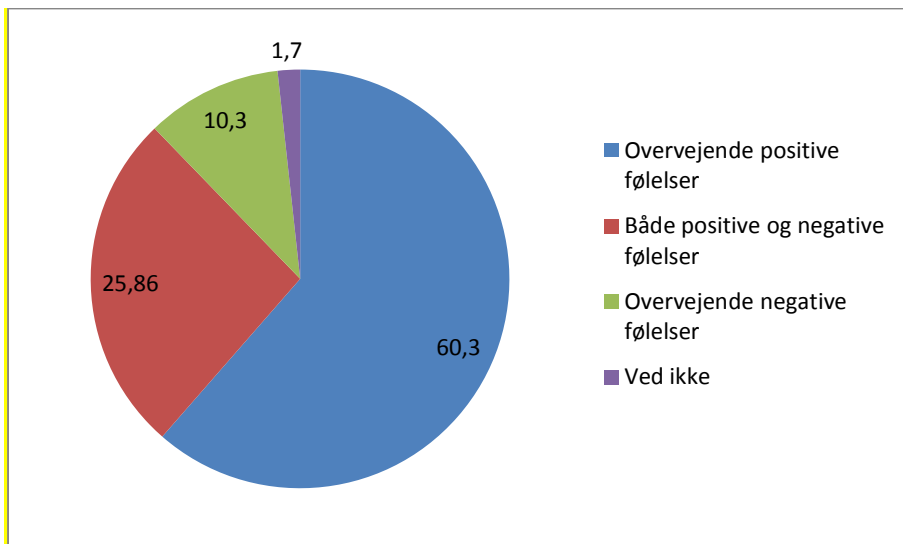

7.6.3. Deltagernes forhold til Luthersk Mission i dag.

Deltagerne bliver spurgt til hvilket forhold de har til Luthersk Mission i dag og får flg. svarmuligheder:

- Overvejende positive følelser (60,3 % fra BOT-gruppen, 65 % fra kontrolgruppen)
- Både positive og negative følelser (25,86 % fra BOT-gruppen, 32,5 % fra kontrolgruppen)
- Overvejende negative følelser (10,3 % fra BOT-gruppen, 2,5 % fra kontrolgruppen)
- Ved ikke (1,7 % fra BOT-gruppen)

Her ligger den største forskel på BOT-gruppen og kontrolgruppen, hos de, der svarer, at de i dag har overvejende negative følelser. Der er ca. 4 gange så mange fra BOT-gruppen, der har et negativt forhold til LM i forhold til kontrolgruppen. Igen kan der være en bias i forhold til, at kontrolgruppen ikke er repræsentativ, da de der har svaret, måske har en interesse i og et positivt forhold til LM.

Kommentarer fra BOT-gruppen:

- *Jeg kommer i LM, og de arrangementer LM arrangerer, holder Tro & Mission*
- *Føler mig stadig fuldstændig som LM'er. Hvis jeg skulle rejse ud som missionær engang, vil jeg først snakke med LM*
- *Jeg har nemt ved at forholde mig til de internationale menigheder, jeg har kommet i, både i Danmark og i Etiopien og Liberia og England.*
- *Mine negative følelser stammer fra, da jeg som 18-årig kom tilbage til TZ som volontør, hvor jeg ikke blev mødt med den glæde og opmuntring, som jeg havde oplevet som barn. Det endte med udbrændthed og en depression, hvilket har medført en frustration over den måde, som LM tacklede mit ophold som volontør dernede på. Det er noget jeg snakkede med LM om, da jeg kom hjem, men synes alligevel at jeg bør nævne det her.*
- *Synes LM i Danmark er meget indspist og snæversynet. Oplevede kristendommen mere fri i TZ. Kommer i folkekirke i dag.*
- *synes at det er en fantastisk organisation sådan generelt og har en del venner, som er meget glade for det. men har også hørt nogle historier fra volontører, som gør, at jeg er lidt betænkelig ved at tage af sted gennem LM.*
- *Jeg føler, at jeg fik et for hårdt billede, idet jeg var angst for fortabelse helt fra før skolealderen, specielt i teenageårene, og indtil jeg frigjorde mig for Luthersk mission. Kan dog ikke finde ind andre steder, og overvejer at vende tilbage til mine rødder, da jeg tror på, at jeg kan tage et mere nuanceret billede af synd og fortabelse med mig dertil, bare jeg holder lav profil. Men er bange for at mit ufødte barn vil få samme fortabelsesangst hvis han/hun får en opvækst i LM.*
- *Jeg kommer i en LM-kreds.*

Kommentarer fra kontrolgruppen:

- *Jeg kommer i dag i IMU og mine forældre er også IM'er, men har intet imod LM*
- *kommer i/og er medlem af LM*
- *Kommer i IM i dag, men ikke af nogen særlig grund. Jeg er meget åben i mit missionsforhold. Man er enige og uenige i deres måde at gøre tingene på. Så jeg betragter mig som kristen, men ikke som en indremissionsk eller lutherskmissionsk. Men en kristen med egne holdninger ud fra bibelens ord. Har lært fra min efterskole tid, at man ikke skal se på andre kristne for at se Jesus. Den eneste, der kan vise Jesus, er manden ham selv. Andre svigter osv. som mennesker nu gør pga. syndefaldet*
- *LM er låst fast, og jeg oplever som leder i en LMU, at de unge er meget låst fast af normer, uskrevne regler og der ikke er plads til, at være ung og stille mange spørgsmål til troen osv.*
- *Kommer i LM*
- *pt. uden menighed, men ikke på sigt*
- *Jeg har et godt forhold til LM som organisation, men jeg har ambivalente følelser overfor efterskolen, som den var, da jeg gik der.*

Opsamling

Ingen har oplevet de kristne indslag på skolen negativt, og knap 90 % i BOT-gruppen svarer, at det har været overvejende eller meget positivt med de kristne indslag på skolen.

Gudsbilleder

89 % af deltagerne har et gudsbillede af Gud som omsorgsfuld, og en, der elsker dem.

Der er ingen statistisk signifikant forskel på hverken BOT-gruppen og kontrolgruppens gudsbilleder eller internatboende og hjemmeboendes gudsbilleder.

Der er en sammenhæng mellem gudsbillede og relation til faderen. De, der har svaret enige til de mere problematiske gudsbilleder, har også svaret enig til at relationen til faderen var præget af enten fravær, konflikt, svigt, konfliktskyhed, eller at relationen i det hele taget var problematisk.

Gudsbillede og selvbillede

Der er høj enighed i (81 %), at den kristne påvirkning har haft en indvirkning i deres selvbillede, så de har følt sig værdifulde, trygge (74 %).

12 % svarer dog, at de er uenige i, at den kristne påvirkning har ført til et selvbillede, hvor de har følt sig værdifulde. 5,2 % følte sig mere ængstelige og utrygge på grund af kristen påvirkning. 15,5 % følte, at de ikke var gode nok på baggrund af kristen påvirkning. 17,2 % følte altid dårlig samvittighed på baggrund af kristen påvirkning.

Der er forskel mellem internat og hjemmeboende i forhold til uenighed i udsagn om at føle sig tryk. Der er 12 % af de hjemmeboende uenige, mens kun 6,8 % af de internatboende er uenige. Måske har den kristne påvirkning givet børnene på internatskolen øget tryk, når de var adskilt fra forældrene i forhold til de børn, der boede hos forældrene. Modsat har en større del af børnene på internatskolen (24 %) svaret, at de altid følte dårlig samvittighed, mens kun 8 % i kontrolgruppen følte dårlig samvittighed på baggrund af kristen påvirkning.

Oplevelse af forældrenes kald.

48 % har oplevet forældrenes kald som helt uproblematisk.

En større del af BOT-gruppen, har ind imellem (32,8 %) og overvejende (13,8 %) oplevet forældrenes prioritering af kald som en nedprioritering af familien i forhold til kontrolgruppen. Forskellen er statistisk signifikant (0,008), hvilket vil sige, at denne undersøgelse viser, at en større andel af børn opvokset i Tanzania har oplevet forældrenes kald som en tidvis eller overvejende nedprioritering af familien i forhold til børn opvokset i Danmark.

Forhold til tro i dag.

81 % betragter sig som troende og aktive i en menighed/kirke i dag. 8,6 % er troende men har taget afstand fra menighed og kirke. 6,9 % har et uafklaret forhold til tro, og 1,7 % har taget afstand fra den kristne tro. Af de voksne, der i dag betragter sig som troende og er aktive i en kirke eller menighed, har over halvdelen oplevet forældrenes kald helt uproblematisk, lidt over en tredjedel har ind i mellem oplevet det som en nedprioritering af familien, og kun 6 % har oplevet det overvejende som en nedprioritering af familien.

Af de voksne, der er troende, men har taget afstand fra menighed og kirke, har 80 % oplevet forældrenes kald som en overvejende nedprioritering af familien, og at de, der har et uafklaret forhold til tro, har 50 % oplevet forældrenes kald helt uproblematisk, og 50 % ind imellem som en prioritering.

Den ene deltager, der i dag har taget afstand fra tro, har overvejende oplevet det som en nedprioritering af familien.

Deltagelse i missionsorganisation, nødhjælp og LM i dag

53,4 % af BOT-gruppen er aktive og engageret i en missionsorganisation, 41,4 % svarer nej til engagement i missionsorganisation.

Her svarer 17,2 % ja til at være engageret i nødhjælpsarbejde. I kontrolgruppen svarer tilsvarende 17,5 % ja til at være engageret i nødhjælpsarbejde.

81 % i BOT-gruppen svarer nej til engagement i nødhjælpsarbejde og tilsvarende 80 % i kontrolgruppen svarer nej på samme spørgsmål. Der ses altså ikke nogen forskel på senere engagement i nødhjælp på børn opvokset i Tanzania eller børn opvokset i Danmark. For nogen er missionsarbejde et integreret nødhjælpsarbejde, og denne integration er der ikke taget højde for i ovenstående skelnen.

Der er 60 %, der har overvejende positive følelser over for LM i dag. 25,8 % har blandede følelser over for LM, 10,3 % har overvejende negative følelser. Der er ca. 4 gange så mange fra BOT-gruppen, der har et negativt forhold til LM i forhold til kontrolgruppen, dog med den bias for øje, at kontrolgruppen ikke er repræsentativ og de, der har besvaret kontrolgruppens spørgeskema muligvis er de, der har en tilknytning til LM.

8. Livssituation i dag

8.1. Uddannelse

	BOT	%	Kontrolgruppe i %
Folkeskolen	0		0
10. klasse	3	5,2	8 20
Faglært	7	12,0	4 10
Studerende	19	32,75	8 20
Kort videregående udd.	2	3,5	5 12,5
Mellemlang udd.	15	25,86	13 32,5
Lang videregående udd	9	15,5	0
Ingen uddannelse	0		0
Andet, gymnasial udd.	3	5,2	2 5

Besvarelserne viser, at andelen af BOT, der har gennemført en videregående uddannelse er på 44,86 %. Til sammenligning har 25,9% af de 20-34-årige i den danske befolkning gennemført en videregående uddannelse. I BOT gruppen har 15,5 % gennemført en lang videregående uddannelse, hvorimod kun 6,7 % af de 20-34-årige i den generelle danske befolkning har en lang videregående uddannelse. Derudover må det forventes, at procentdelen af videregående uddannelser i BOT gruppen ligger væsentligt højere om nogle år, da næsten en tredjedel af deltagerne var i gang med uddannelse på svartidspunktet. Ud fra ovenstående kan det konkluderes, at deltagerne i projektet, der er opvokset i Tanzania har et langt højere uddannelsesniveau end resten af befolkningen. Det stemmer overens med andre undersøgelser af trekulturelle børn: i Normisjons undersøgelse²⁴ havde næsten 36 % mindst 18 års uddannelse sammenlignet med 8 % i den norske befolkning. I en amerikansk undersøgelse²⁵ fandt man, at 81 % af de voksne trekulturelle børn havde mindst en bachelorgrad og halvdelen af dem gik videre til at tage en master- eller doktorgrad.

Kontrolgruppens uddannelsesniveau er også væsentligt højere end den generelle befolkning, men siden svarprocenten var så lav 18 %, kan gruppen der har svaret ikke regnes for repræsentativ, og det er måske netop dem med højere uddannelsesniveau, der har svaret på undersøgelsen.

8.2. Beskæftigelse

	BOT	i %	Kontrolgruppe i %
Studerende	37,9		45
Højskole/værnepligt	5,2		0
Ufaglært arbejde	5,2		10
Faglært arbejde	31,0		25
Sygemeldt	1,7		5
Orlov	8,6		5
Arbejdsløs	3,5		5
Andet	6,9		5

²⁴ Normisjon, 2008

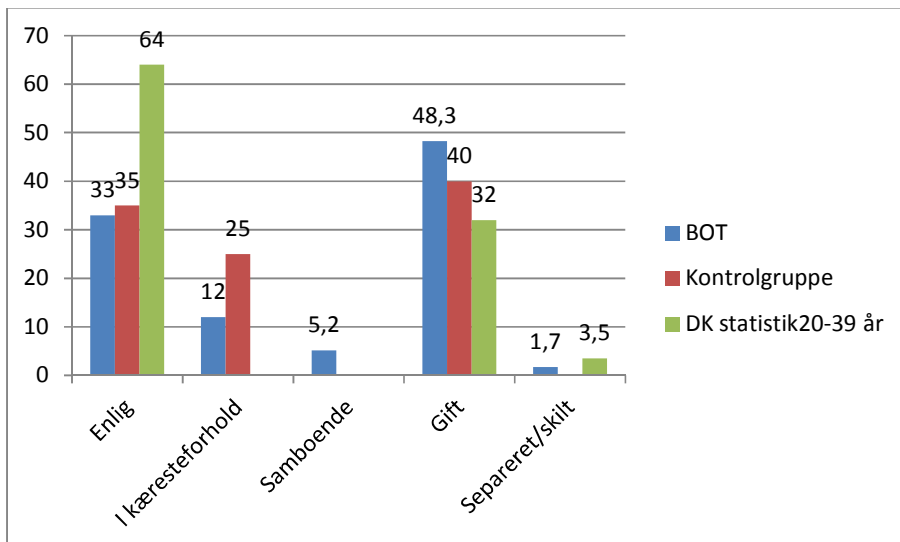
²⁵ Pollock, 2003 s. 177

Med faglært arbejde menes, at man arbejder med det, man er uddannet til.

Andet: En er udlært om ganske kort tid, og vil formentligt være arbejdsløs en tid, to er volontører for LM og BDM og en er førtidspensionist.

Ledigheden i BOT gruppen er lavere end i kontrolgruppe og den generelle befolkning (6 %), men tallet vil være næsten det samme, hvis den ovennævnte bliver arbejdsløs som formodet.

8.3. Civilstand

I ovenstående figur sammenlignes BOT med kontrolgruppe og tal fra Danmarks statistik. I den sidste gruppe skelnes der ikke mellem enlig, kæresteforhold og samboende. I gruppen med BOT udgør den samlede gruppe af enlige, personer i kæresteforhold og samboende 50 %, i kontrolgruppen 60 %. Sammenlignet med Danmarks statistik er der i gruppen med BOT en langt større del (16 %), der er gift end i den generelle danske befolkning. Skilsmisseraten er det halveret i BOT-gruppen i forhold til den samme aldersgruppe i den generelle danske befolkning. Ved skilsmisse skal man tage højde for, at der i BOT gruppen kun var en enkelt, der svarede ja til at være skilt, men grundet det lave undersøgelsestal, vil skilsmisseprocenten blive forholdsvis stor sammenlignet med Danmarks statistik, der er baseret på den samlede forekomst af personer i 18-39 år. I Danmarks statistik er gift og separeret den samme kategori, så det er meget muligt at forskellen mellem BOT og den generelle statistik er endnu større i forhold til gifte og separerede.

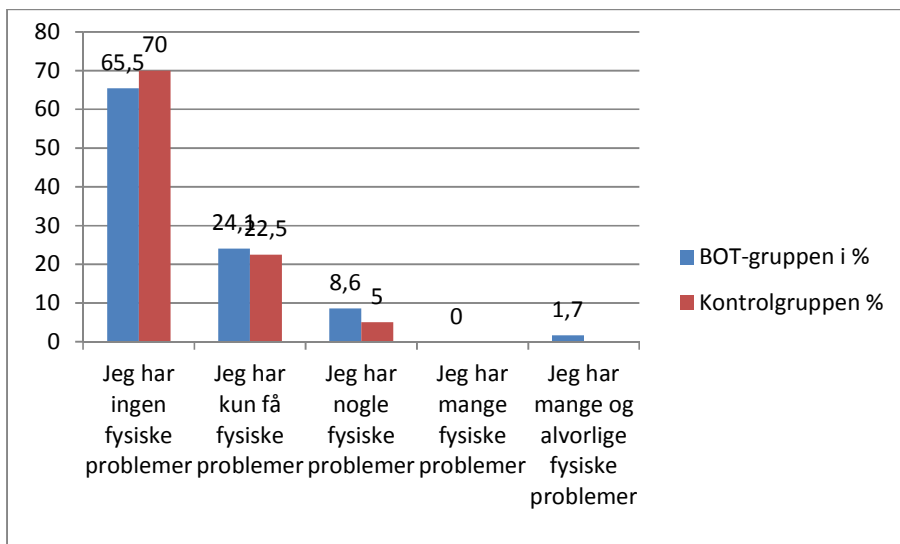
I forhold til kontrolgruppen skal der tages højde for, at der er forskel på aldersfordelingen i besvarelserne. Der er 14 % flere i BOT-gruppen der er 30-35 år end i kontrolgruppen, som til gengæld har flere 24-29-årige. Det kan forklare, hvorfor der er flere i kæresteforhold i kontrolgruppen og flere gifte i BOT-gruppen.

27,5 % i BOT gruppen har børn, hvilket er helt samme procentdel i kontrolgruppen.

8.4. Fysisk sundhed.

I undersøgelsen spørges der til selvvurderet helbred, der ikke i sig selv siger noget om det specifikke fysiske helbred. I sundheds og sygelighedsundersøgelsen fra 2000, fandt man, at 41 % har en langvarig sygdom, men at 24 % samtidig siger, at de synes, at deres helbred er godt eller virkelig godt. Der er også en del (5 %), der siger, at deres helbred er dårligt, uden at de har angivet at have en diagnosticeret sygdom.

I denne undersøgelse bliver de spurgt til, hvordan deres fysiske tilstand er i dag. Svarene fordeles som flg.:

I år 2000 vurderer 78 % af den voksne befolkning i Danmark, at de har et virkelig godt eller godt helbred. Kilde: Statens institut for folkesundhed²⁶. Denne undersøgelse har brugt andre formuleringer i deres undersøgelse, men det, der vil svare til virkelig godt eller godt helbred i BOT-undersøgelsen, er de to første svar: Jeg har ingen fysiske problemer, og jeg har kun få fysiske problemer, hvilket udgør 89,6 % af BOT-gruppen, og dermed er den selvvaluerede fysiske tilstand noget bedre i BOT-gruppen end i den generelle danske befolkning.

8.5. Psykisk sundhed.

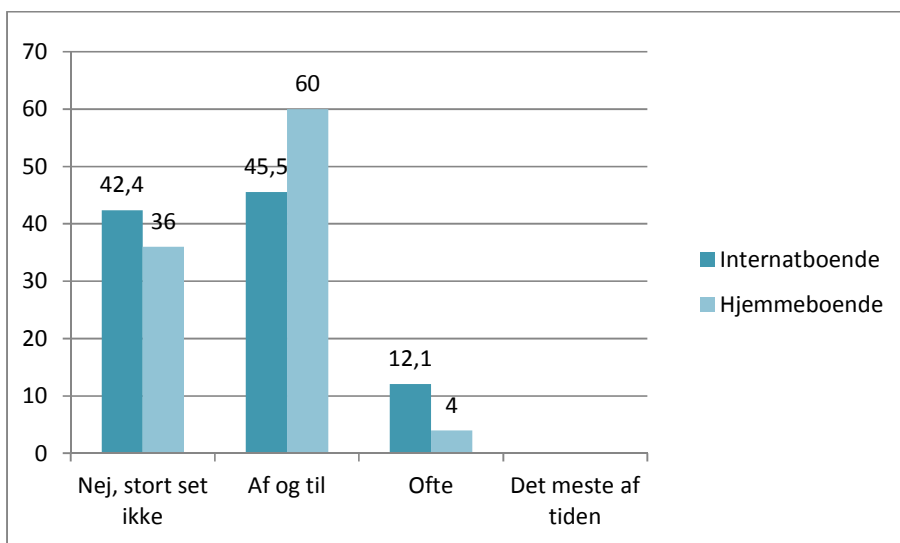
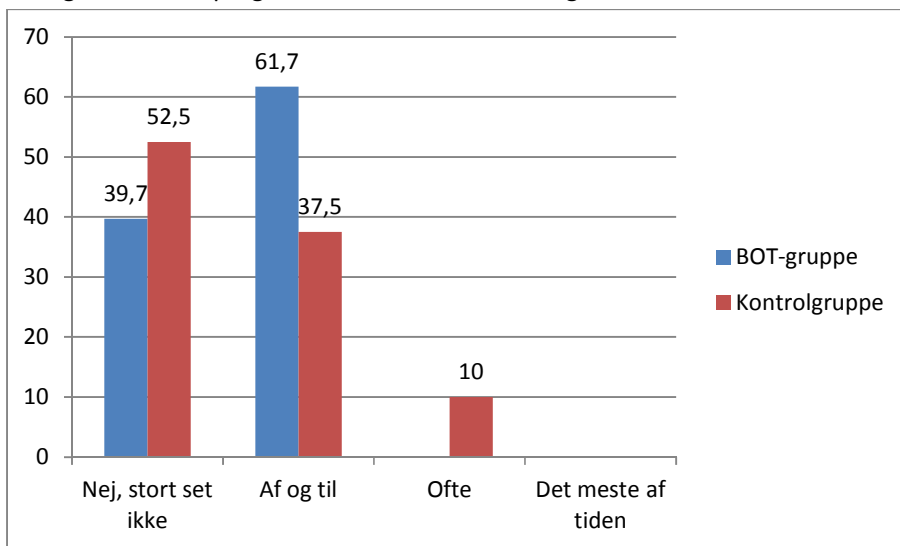
I det følgende er der dels blevet spurgt ind til en selvvalueret psykisk sundhed ud fra 4 parametre: ensomhed, selvværd, angst og depression. Angst og depression skal have været 14 dage for at skelne mellem helt normale lejlighedsvis angstfølelser og depressive følelser og det, som kan klassificeres som angstlidelse eller klinisk depression. Men da deltagerne svarer med af og til, ofte, det meste af tiden, kan der være en fejkilde i forståelsen af spørgsmålene, der snarere leder tanken hen på lejlighedsvis ængstelige eller depressive følelser. Der er også brugt et valideret depressionsskema (Beck Depression Inventory), der spørger ind til 21 forskellige fysiologiske, affektive og kognitive symptomer på depression, og som ud over at være valideret også grupperer symptomerne i ingen depression, let, moderat og svær depression.

Til sidst i afsnittet indgår et spørgsmål om arbejdsevnen har været helt eller delvist reduceret som følge af psykiske problemer i tiden efter, at deltagerne var flyttet til Danmark, og om deltagerne selv oplever, at deres problemer i dag hovedsageligt skyldes opvækst i udlandet.

²⁶ Arbejdsnotat om udviklingen i social ulighed i selvvalueret helbred og sundhedsadfærd i Danmark. Udarbejdet af Esther Zimmermann, Ola Ekholm, & Tine Curtis Statens Institut for Folkesundhed, december 2005

8.5.1. Ensomhed

Deltagerne bliver spurgt om det sker, at de føler sig ensomme:

Der er undersøgt forskellen på stort set ikke at opleve ensomhed i forhold til af og til, ofte og det meste af tiden. Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,2$) mellem BOT-gruppen og kontrolgruppen. Det vil sige, i denne undersøgelse er der fundet, at deltagere, der er opvokset i Tanzania ikke oplever ensomhed oftere end de, der er opvokset i Danmark.

I den norske undersøgelse, fandt man en forskel på 21 % mellem voksne missionærbørns oplevelse af ensomhed og den generelle norske befolkning.

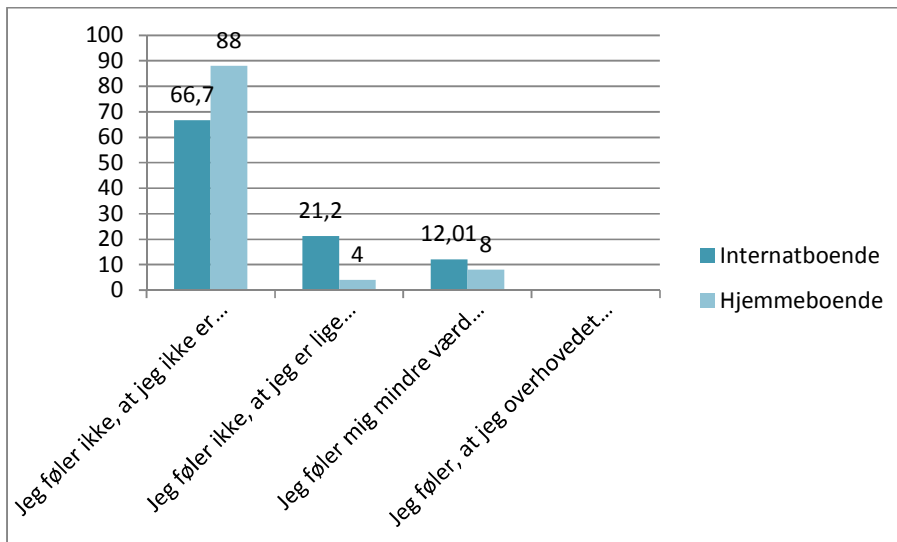
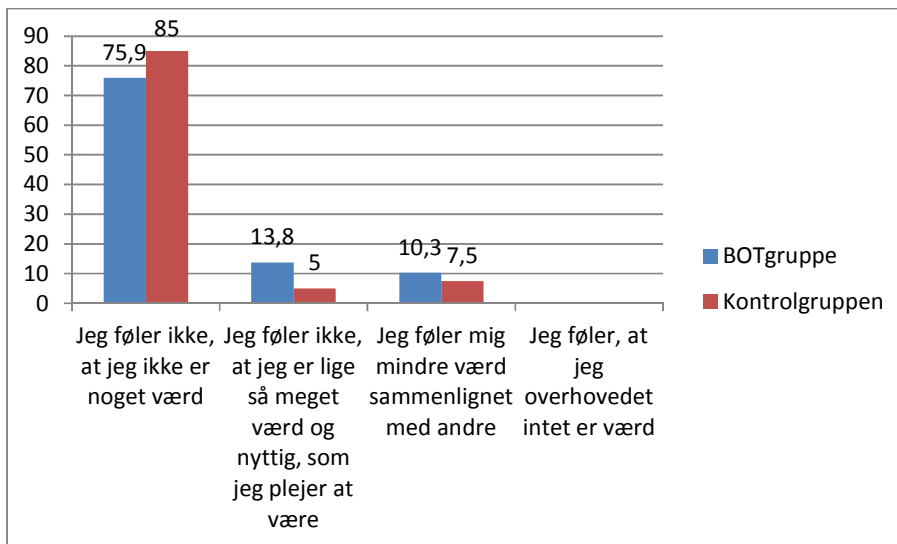
I den udspecificerede figur er der ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,43$) mellem hjemmeboende og internatboendes oplevelse af ensomhed.

8.5.2. Selvværd.

Deltagerne bliver spurgt til deres egenoplevelse af værdi, et spørgsmål, der indgår i det validerede depressionsspørgeskema.

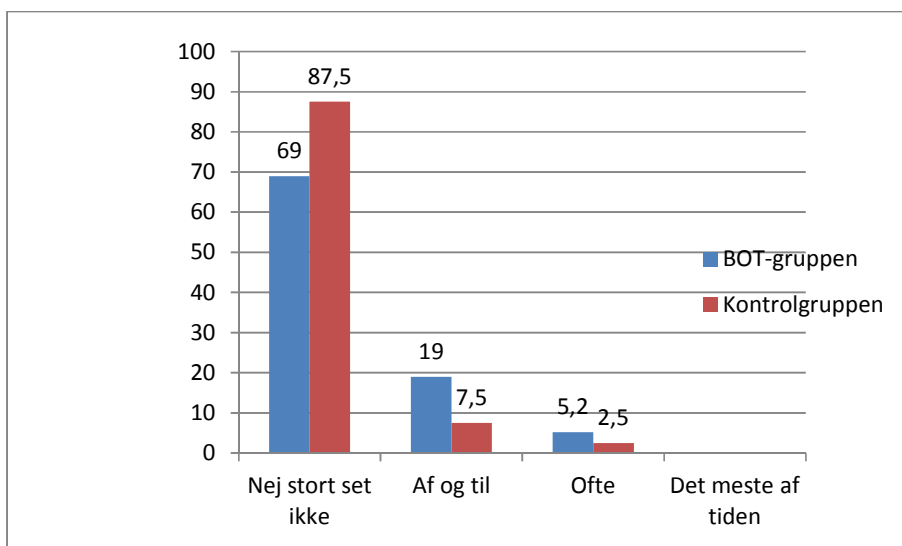
Der er ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,16$) mellem BOT-gruppen og kontrolgruppen.

Dog er der statistisk signifikant forskel ($P=0,04$) mellem hjemmeboende og internatboende, hvor internatboende scorer højere i lavt selvværd end hjemmeboende. Der er dog tale om små tal, og derfor er chi-square-testen muligvis ikke valid.

8.5.3. Angst.

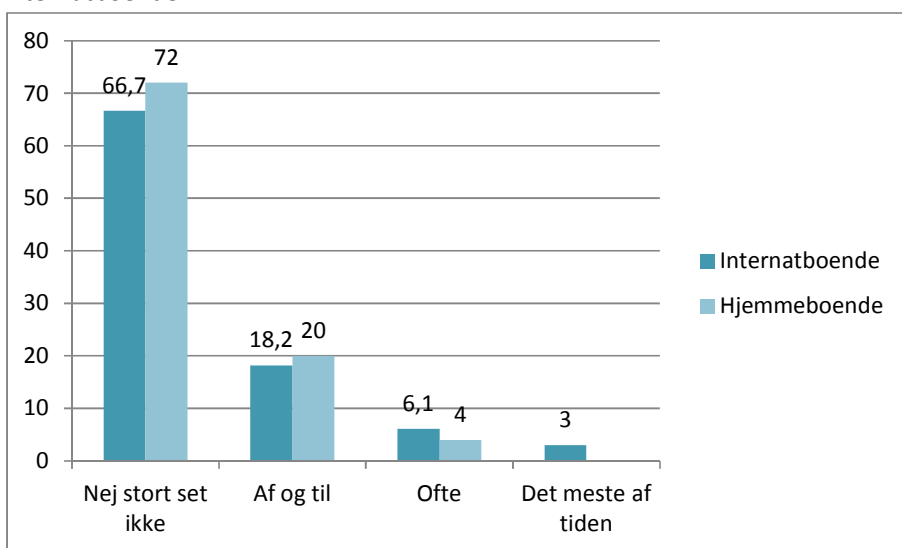
Deltagerne bliver spurgt om de over en 14-dages periode efter hjemkosten har følt udpræget angst eller ængstelse.

Der er flere i BOT-gruppen, der af og til eller ofte oplever angst end i kontrolgruppen. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,04$), hvilket vil sige, at der i denne undersøgelse er fundet en højere forekomst af angst hos deltagere, der er opvokset i Tanzania end hos deltagere, der er opvokset i Danmark.

Dette svarer også til den norske undersøgelse, hvor der er større forekomst af angst hos gruppen af voksne missionærbørn end i den generelle norske befolkning. Det antages, at ca. 4,5 % af den danske befolkning lider af angst²⁷, hvilket svarer til kategorierne "af og til", "det meste af tiden" og "ofte" i undersøgelsen. Der er en større procentdel af BOT-gruppen, (24,2 %) der har oplevet udpræget angst end i den øvrige danske befolkning. Dog skal der tages forbehold for, at der i denne undersøgelse er en forholdsvis lille undersøgelsesgruppe ($N=58$), hvorfor det stadig kan være tilfældigt, at der i BOT-gruppen er en større forekomst af angst.

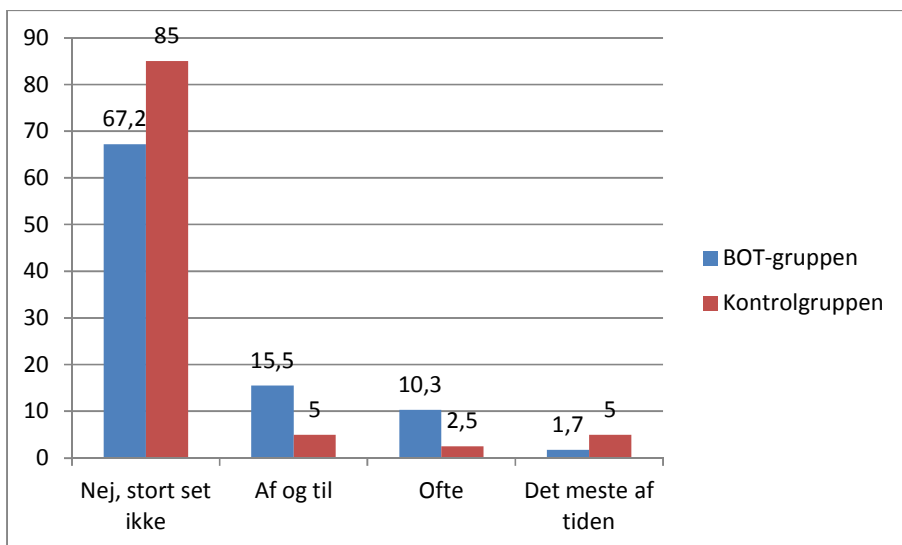
I den udspecificerede del af BOT-gruppen er der ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,9$) på hjemmeboende og internatboende.

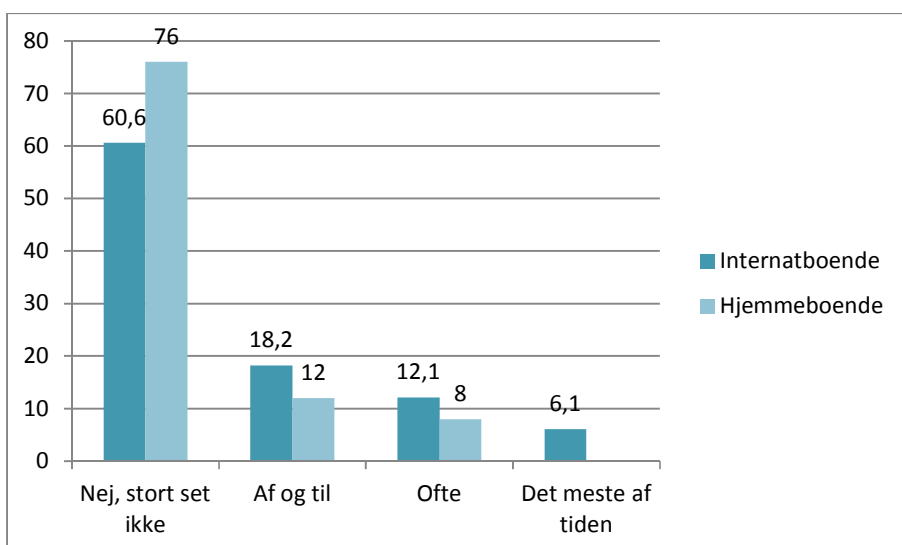
²⁷ Psykiatrifonden: Landsindsatsen mod angst. Internet

8.5.4. Depression

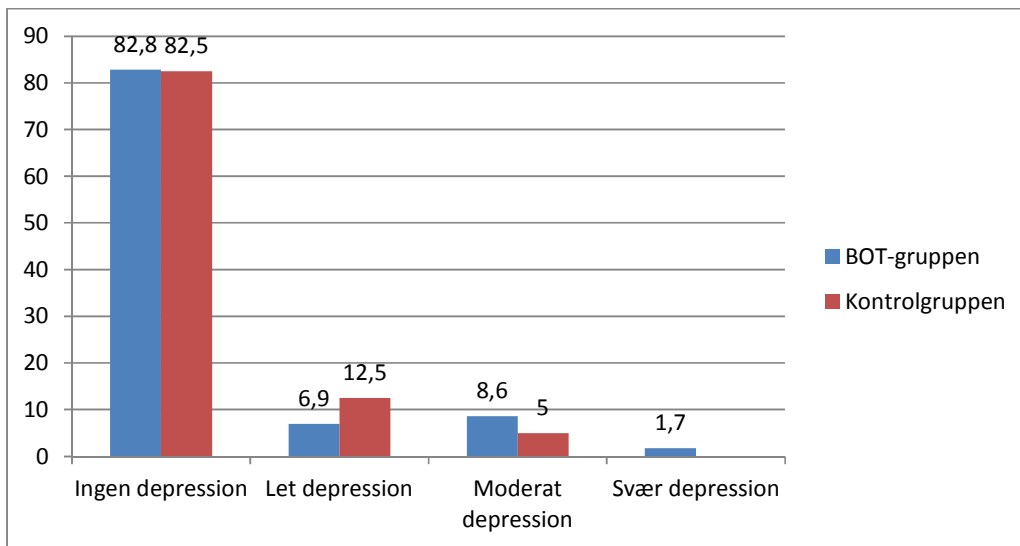
Deltagerne spørges først til om de over en 14-dages periode efter hjemkosten har lidt af depression.

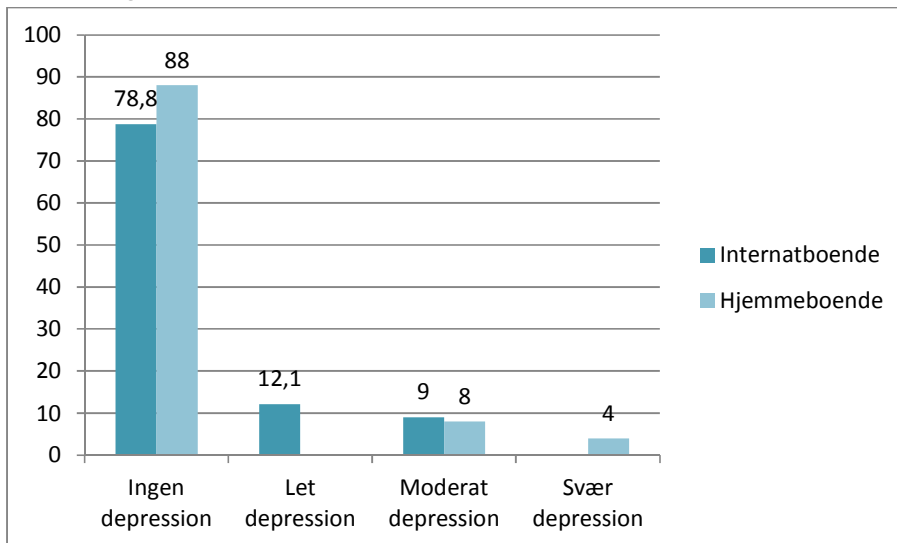
Fra tabellen ses, at der umiddelbart er flere fra BOT-gruppen, der oftere oplever depressive følelser i 14 dages perioder end kontrolgruppen. Og af nedenstående udspecificering viser en overvægt af internatboende, der har depressive følelser det meste af tiden, ofte og af og til i forhold til hjemmeboende.

Det kan afklares yderligere ved hjælp af de næste 21 spg. der samlet set udgør en BDI-II som er en valideret depressionsrating-scale. Her spørges deltagerne til, hvorvidt de har oplevet hver enkelt symptom inden for de sidste 14 dage, det vil reelt sige, at deres evt. depressive tilstand måles inden for de sidste 14 dage. Svarene opdeles i: Ingen depression, let, moderat og svær depression.

Der er flere i BOT-gruppen, der har symptomer på depression end i den generelle danske befolkning. 4 deltagere i BOT-gruppen har depression i let grad, 5 deltagere har depression i moderat grad og 1 deltager har depression i svær grad. Sammenlignet med den danske befolkning skønnes det, at 2-3 % har moderat eller svær depression. I denne undersøgelse er tallet på 10,3 %. Der er dog tale om små tal, og derfor kan det være tilfældigt. Sammenlignet med kontrolgruppen er der ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,9$) på de to grupper i forhold til hvor mange, der har depression (målt i ingen depression over for let, moderat og svær depression). I forhold til fordelingen mellem internatboende og hjemmeboende af de, der har depression, er der ingen statistisk signifikant forskel ($P=0,07$).

8.5.5. Søgt hjælp pga. psykiske problemer

Deltagerne bliver efterfølgende spurgt til, hvorvidt de har søgt hjælp pga. psykiske problemer, fx angst eller depression.

37,9 % i BOT-gruppen svarer ja til dette, og 62,1 % svarer nej.

I kontrolgruppen svarer 20 % ja og 75 % nej.

8.5.6. Arbejdsevne

Endvidere bliver de spurgt, om deres arbejdsevne har været helt eller delvist reduceret pga. psykiske problemer i tiden efter, de er flyttet tilbage til Danmark.

	BOT-gruppen	Kontrolgruppen
Nej	62,1 %	85 %
Ja, delvist reduceret i en periode	25,8 %	8,6 %
Ja, delvist permanent		
Ja, helt i en periode	10,3 %	2,5 %
Ja, helt permanent	1,7 %	

Her har næsten 38 % en enten periodevis eller permanent reducere i arbejdsevne, mens det er 11,1 % hos kontrolgruppen.

8.5.7. Skyldes problemer i dag opvæksten i udlandet?

Til sidst spørges deltagerne om de oplever, at de problemer, de har i dag eller har haft tidligere hovedsagelig skyldes deres opvækst i udlandet.

(kontrolgruppen bliver spurgt om de problemer, de har i dag eller har haft tidligere hovedsagelig skyldes efterskoleopholdet eller forhold i løbet af deres skoleliv).

	BOT-gruppen	Kontrolgruppen
Nej	55,2	85
I mindre grad	22,4	10
I nogen grad	6,9	2,5
I høj grad	12	2,5
Ved ikke	3,5	0

Der er 12 %, der mener, at deres problemer i høj grad skyldes opvækst i udlandet, og 6,9 % der mener problemerne i nogen grad skyldes deres opvækst. Til sammenligning svarer kontrolgruppen 2,5 % på begge kategorier. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,002$), hvilket betyder, at undersøgelsen viser, at der er flere i gruppen, der er opvokset i Tanzania, der mener, at deres nuværende problemer i nogen grad eller i høj grad skyldes opvækst i udlandet end i gruppen, der er opvokset i Danmark.

Kommentarer fra BOT-gruppen

- "Min mor var syg i en periode og måtte hjem til Danmark. I den forbindelse fik jeg et større ansvar derhjemme, og den afsked, jeg havde med hende, kan jeg godt stadig i dag synes var hård...jeg tror i hvert fald det har sat spor i mig. De mange afskeder har sikkert noget at gøre med, at jeg i dag ikke bryder mig om farveller, jeg lever meget i nuet...jeg ved, hvad jeg har, og ikke hvad jeg får...Tja, og så er der noget med det at være alene, der kan minde mig om nogle oplevelser dernede. Men det er noget, jeg arbejder med, men det er bare for at sige, at jeg tror, det har sat sine spor på den ene eller anden måde, Jeg kan også godt have den fornemmelse dybt nede ikke 100 procent at høre til".*
- Lidt i form af at en volontørs arachnofobi i den grad har smittet af på mig, hvor jeg ellers i mange år i udlandet ikke havde det problem. Desuden er jeg lidt bange for fulde mennesker pga. nogle oplevelser i min barndom, hvor husfolk, jeg stolede på og så op til, var fulde. Dog kun få gange inden for arbejdstiden".*
- "har haft meget Vrede mod Gud og mine forældre for at tvinge mig af sted på internatskole. + skyldfølelse over mine følelser + alle de gemte følelser fra perioden på internatskolen Det har været med til i bestemte konfliktsituationer at give mig en passiv aggressiv adfærd"*

- *"Jeg fik konstateret, at jeg havde en borderline for ca. halvandet års tid siden. Indtil da fik jeg konstateret angst og depression. Jeg har fået medicin i 7 år og er først ved at være trappet ud af den nu. Jeg begyndte at trappe ud, da jeg fik konstateret borderline, som jeg har været i behandling for det sidste års tid og har endnu et år tilbage af behandlingen".*

Kommentarer fra kontrolgruppen.

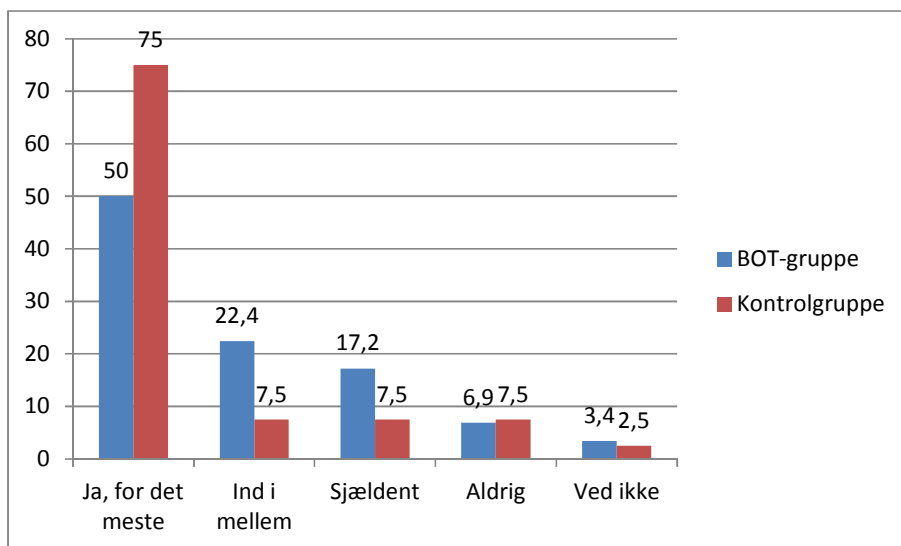
- *"Jeg fik en depression ca. 4 år efter, jeg var færdig på efterskolen og kom i behandling med anti-depressiv, men når jeg ser tilbage, tror jeg, den var undervejs - også mens jeg gik på efterskole".*
- *Er pt. sygemeldt pga. stress*
- *Pga. sociale problemer var arbejdsvejen lav*
- *Jeg havde et parforhold, der gik skævt, noget jeg lærte af personlig og ikke sådan problemer. Men der kunne godt være ting jeg gerne ville gøre anderledes i dag.*
- *Forældreforholdet er mindre tillidsfuldt, og jeg ved, hvor uforstående de kan være over for psykiske problemer.*
- *Min depression ligger i en oplevelse, som jeg havde som 9-årig*
- *Jeg synes, det var rigtig svært at være teenager og være sammen med så mange andre jævnaldrende, der også havde det svært/havde det dårligt med sig selv - og jeg tror faktisk, at hvis jeg kunne vælge om i dag, ville jeg ikke være taget på efterskole... Det eneste gode, jeg kan fremhæve, er de venskaber, som jeg stadig har fra dengang*

8.6. Socialt liv og nære relationer.

Der undersøges i de næste afsnit, om der er forskel på socialt liv og nære relationer hos missionærbørn frem for børn opvokset i Danmark

8.6.1. Oplevelse af at tilhøre en gruppe

Deltagerne bliver spurgt, om de efter hjemkomsten til Danmark har oplevelsen af at høre til i en gruppe eller være en del af en gruppe. Spørgsmålet er brugt tidligere i rapporten til sammenligning mellem børnenes oplevelse af at høre til i en gruppe i TZ og i Danmark.

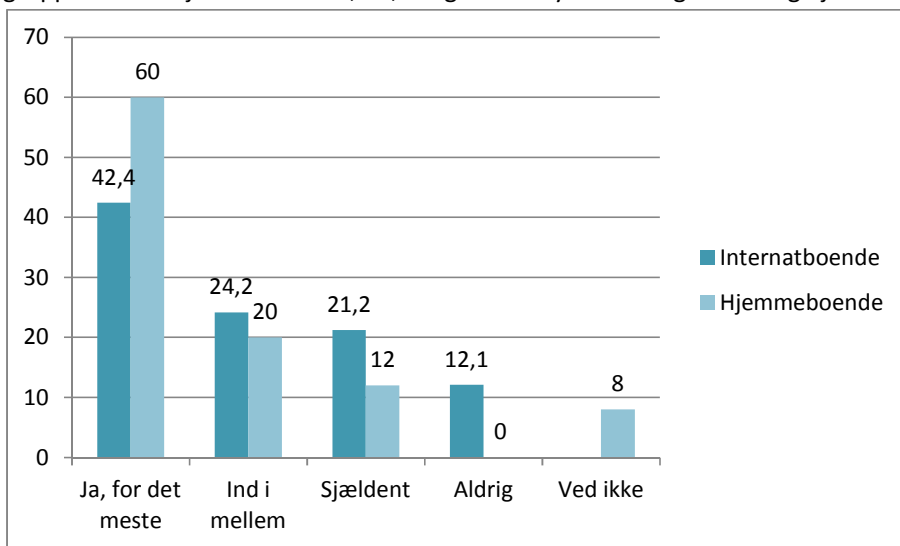
Overordnet set er der en stor forskel på BOT gruppen og kontrolgruppen bortset fra de to sidste kategorier. Det vil sige de få procent i begge grupper, der aldrig har haft oplevelsen af i Danmark at høre til i en gruppe.

Næsten halvdelen (46,5 %) af BOT-gruppen svarer, at de som voksne kun ind i mellem, sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, mens kun 22,5 % i kontrolgruppen svarer tilsvarende.

Forskellen på hvor mange i BOT-gruppen sammenlignet med kontrolgruppen, der som voksne det meste af tiden oplever at høre til i en gruppe (i forhold til kun ind i mellem, sjældent eller aldrig at opleve at høre til i en gruppe), er statistisk signifikant ($P=0,01$).

Det vil altså sige, at denne undersøgelse viser, at flere af dem, der er opvokset i Tanzania i mindre grad end andre oplever at høre til i en gruppe.

I selve BOT-gruppen er der også forskel idet, der er færre internatboende, der oplever at føle sig hjemme i en gruppe end de hjemmeboende, 12,1 % giver udtryk for aldrig at føle sig hjemme i en gruppe.

Kommentarer fra BOT-gruppen:

- *"de første 2 år efter vi kom hjem var svære for mig. Jeg savnede Tanzania meget. jeg fik dog gode venner, og det var godt at være i Danmark igen. Men jeg følte ikke, at jeg kunne fortælle om mine oplevelser til venner, fordi de ikke rigtig gad høre på det. Så det var lidt svært, men jeg har fået mange venner og glæder mig over at bo i Danmark."*
- *"Efter at være kommet hjem har jeg oplevet, at det er sværere at falde helt til et sted og komme ind i en gruppe. Ikke fordi de andre holder mig udenfor, men fordi jeg selv tager lang tid om at åbne mig, og jeg er ikke så udadvendt. Ender som regel med et godt forhold til alle, men er kun tætte venner med en lille del af fællesskabet fx i klassen og LMU. Ender tit i periferien af fællesskabet, men har fundet ud af, at jeg har det okay med det. Det kunne være fedt at være mere en del af det store fællesskab, men har svært ved at overskue flere nære venner og har altid fået et par nære venner i alle fællesskaberne. Er altid meget bange for at trænge mig på, være til byrde eller være en medlidenheds ven. Har tit oplevet, at det var mig, der skulle tage kontakt til mine venner, og at det ikke skete så meget den anden vej."*
- *"Det er først for få år siden, jeg begyndte at føle mig som en del af en gruppe."*
- *"Jeg forstår ikke rigtig, hvorfor I stiller spørgsmål mht. det at være en del af en gruppe"? Jeg tror en af de største fordomme om børn, der opvokser i forskellige kulturer er, at de skulle have sværere ved at føle sig som en del af en gruppe og tilpasse sig nye fællesskaber - der er jo den omstilling, de har allermest erfaring med, og der er dermed vel nærmest ikke noget, de er bedre til end netop det... problematikken er til gengæld at "gruppen" ikke altid værdsætter/forstår historien som det tværkulturelle barn har med i bagagen, og derfor bliver barnet tvunget til at opbygge en ny historie og langt hen af vejen glemme den gamle.. hvilket jo vel også er ganske logisk, og ikke noget man kan klandre gruppen for".*
- *kommer an på hvordan man definerer en gruppe". Har oplevet at være en del af flere venne-grupper, rundt omkring, men har været meget periodisk og tit en lille gruppe mennesker. Men vil også sige, at jeg har oplevet at*

andre af mine venner følges mere med en "gruppe" end jeg gør. Det vil sige at det mere er enkelte mennesker jeg føler tilhørsforhold til end "grupper", selv om det også hænder. "

- Føler ikke at jeg er med i en bestemt gruppe, men jeg har det godt med dem, jeg er sammen med. Så jeg er ikke udenfor fællesskabet, hvis det er det, der hentydes til med spørgsmålet.
- Jeg er ikke Dansker
- Ja, nu efter 14 år har jeg, nu føler jeg mig som dansker. Men lige da jeg kom hjem, følte jeg mig meget anderledes og følte mig kun hjemme", og normal og at jeg hørte til i en gruppe, når jeg var sammen med andre gamle missionærbørn. "
- Jeg føler især et bånd til de andre fra DDS og andre missionærbørn generelt. De er de eneste, der forstår mig, uden at jeg behøver at forklare.
- Jeg følte mig SÅ udenfor og malplaceret. Følte mig slet ikke klædt på til mødet med dansk ungdomskultur. INGEN syntes andet, end at jeg var en underlig giraf i min egen aldersgruppe, både i skolen, LMU og alle andre steder. Selv familien syntes jeg var forkert".
- Det er lidt svært at definere gruppe". Min opvækst har nok ført det med sig, at jeg forholder mig meget til de personer, der er omkring mig i nuet. Dvs., jeg er ikke særlig god til at holde kontakt med f.eks. efterskole- og gymnasievenner, når jeg ikke er i hverdag med dem. Da jeg kom hjem, startede jeg i 8. kl. i en dansk klasse, og jeg husker det som svært at komme ind og være en del af en gruppe der. Men siden da har jeg altid været en del af et fællesskab - på efterskole, i menigheden, i gymnasiet og på højskolen.

Kommentarer fra kontrolgruppen:

- Vi nære venner holder stadig sammen
- Jeg startede på gym, men skiftede pga. den sociale omgang der var med hinanden. Hvis man ikke havde været i området på efterskole eller folkeskole, så var man ikke en del af det store fællesskab. Derfor flyttede jeg til Hf, hvor jeg fik det helt optimale sociale fællesskab.

8.6.2. Har opvæksten i udlandet påvirket deres forhold til forældrene i dag?

Deltagerne bliver her spurgt om livet som skolebarn i udlandet har påvirket deres forhold til deres forældre i dag. De havde mulighed for at afkrydse flere muligheder.

	BOT gruppen	Internatboende	Hjemmeboende	Kontrolgruppen
Jeg har fået et stærkt og fortroligt forhold til dem	55,2	54,5	56	30
Jeg har et forhold, der er på det jævne	34,5	33	36	47,5
Jeg føler mig svigtet, og bærer på en smerte over det	8,6	12,1	4	7,5
Jeg har taget afstand fra mine forældre	1,7	1,7	0	2,5
Ved ikke	5,2	1,7	8	25

Over halvdelen giver udtryk for at have fået et stærkt og fortroligt forhold til forældrene, og knap 90 % giver udtryk for at have enten et forhold, der går fra det jævne til et stærkt og fortroligt forhold. Til sammenligning har kun 30 % fra kontrolgruppen et stærkt og fortroligt forhold, og 78 % et forhold fra det jævne- stærkt og fortroligt forhold. Det vil sige, at flere fra gruppen af børn med opvækst i udlandet har et stærkt og fortroligt forhold til forældrene end børn opvokset i Danmark, hvorimod kontrolgruppen har størstedelen et forhold på det jævne til forældrene.

8,6 % af deltagerne føler sig svigtet og bærer på en smerte over det. 6,9 % er børn, der har været sendt på internatskole. 1,7 % har taget afstand fra forældrene, og også her handler det om barn, der har været sendt på internatskole.

8.6.3. Relation til mor, far og søskende.

I det følgende spørges ind til den relation deltagerne har i dag til deres mor, far og søskende. De kunne afkrydse flere muligheder.

		Mor	Far	Søskende
Kærlig og omsorgsfuld	BOT-gruppe i %	98,3	75,8	91,4
	Internatboende	87,9	66,6	84,8
	Hjemmeboende	93	88	100
	Kontrolgruppe	77,5	55	65
Fortrolig		81	60,3	77,6
		81,8	63,6	72,7
		80	56	84
		60	32,5	55
Tryk		86,2	75,8	84,5
		81,8	78,8	84,8
		93	72	84
		77,5	67,5	55
God, men ikke dyb og nær		15,5	37,9	12
		21	33	18
		8	44	4
		37,5	45	47,5
Utryk		0	3,5	0
			3	
			4	
			5	
Svigtet		1,7	6,9	0
		3	6	
			8	
		2,5	10	
Fraværende		3,5	13,8	1,7
		6	16	3
			12	
		5	10	7,5
Problematisk		0	6,9	1,7
			9	
		5	4	4
			7,5	2,5
Konfliktsky		8,6	17,24	5,2
		6	21	3
		12	12	8
		2,5	5	7,5
Ved ikke		1,7	0	1,7
		3		3
		0	10	

De fleste i BOT-gruppen beskriver relationer til henholdsvis mor, far og søskende i dag som kærlig og omsorgsfuld. I forhold til kontrolgruppen beskriver flere i BOT-gruppen relationen til forældre og søskende som kærlig, omsorgsfuld, fortrolig og tryk. Der tegner sig et billede af, at der i BOT-gruppen er tættere relationer til

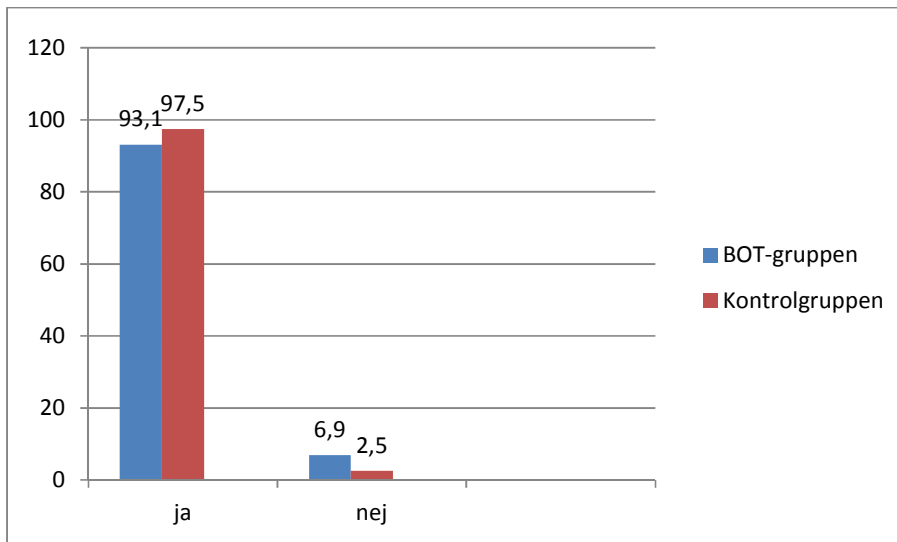
søskende end der er i kontrolgruppen (der er ca. en fjerdedel flere i BOT-gruppen end i kontrolgruppen, der beskriver søskenderelationer som meget nære).

Der er færre både i BOT-gruppen og i kontrolgruppen, der beskriver relationen til far på samme måde som relationen til mor. Knap 40 % beskriver relationen til far som god men ikke dyb og nær. Der er ikke den store forskel på BOT-gruppens beskrivelse af relationerne og kontrolgruppens. Dog er der 17 % der beskriver relationen til far som konfliktsky, mens kun 5 % i kontrolgruppen giver udtryk for det samme.

I forhold til indbyrdes forskelle i BOT-gruppen ses det ved relationen til far, som beskrives som konfliktsky og fraværende, som flere i internatgruppen angiver end i gruppen med hjemmeboende. Til gengæld er der flere i internatgruppen, der karakteriserer forholdet til far som værende fortroligt. I gruppen med hjemmeboende er der flere end i gruppen med internatboende, der beskriver relationen som kærlig og omsorgsfuld, men ikke dyb og nær.

8.6.4. En god ven eller veninde

Her bliver deltagerne spurgt om de i dag har mindst en god ven eller veninde.

8.7. Tilfredshed

Deltagerne er blevet spurgt om, hvor tilfredse de er med deres liv, og har mulighed for at svare helt enig, delvist enig, hverken enig eller uenig, delvist uenig og helt uenig til flg. udsagn:

	Helt enig	Delvist enig	Hverken enig eller uenig	Delvist uenig	Helt uenig
På de fleste områder er mit liv tæt på det ideelle for mig	31	43	15,5	10,3	0
Mine livsbetingelser er rigtig gode	50	37,9	3,5	0	0
Jeg er tilfreds med mit liv	32,8	51,7	5,2	10,3	0
Indtil nu har jeg opnået det, der er vigtigt for mig	27,6	43	17,24	12	0
Hvis jeg kunne have levet livet en gang til, ville jeg næsten ikke have ændret noget.	19	36,2	24,1	17,2	3,5

88 % er enige eller delvist enige i at deres livsbetingelser er rigtig gode.

70-80 % er helt enige eller delvist enige i flg. udsagn:

På de fleste områder er mit liv tæt på det ideelle for mig.

Jeg er tilfreds med mit liv

Indtil nu har jeg opnået det, der er vigtigt for mig

Mellem 10-12 % er uenige i ovenstående.

Der er størst spredning på udsagnet: Hvis jeg kunne have levet livet en gang til, ville jeg næsten ikke have ændret noget. 55 % er helt eller delvist enige, 24 % er hverken enige eller uenige, 17 % er delvist uenige og 3,5 % er helt uenige.

Opsamling

Uddannelse og beskæftigelse

Ud fra undersøgelsen viser det sig, at deltagerne i projektet, der er opvokset i Tanzania har et langt højere uddannelsesniveau end resten af befolkningen. Besvarelsene viser, at andelen af BOT, der har gennemført en videregående uddannelse er på 44,86 %. Til sammenligning har 25,9% af de 20-34-årige i den danske befolkning gennemført en videregående uddannelse. I BOT gruppen har 15,5 % gennemført en lang videregående uddannelse, hvorimod kun 6,7 % af de 20-34-årige i den generelle danske befolkning har en lang videregående uddannelse.

I forhold til beskæftigelse er over en tredjedel studerende, mens knap en tredjedel arbejder med det, de er uddannet til. Ledighed er det samme som den generelle danske befolkning.

Civilstand

Sammenlignet med Danmarks statistik er der i gruppen med BOT en langt større del (16 %), der er gift end i den generelle danske befolkning, og skilsmisseraten er også lavere, der er 2,3 % færre i BOT gruppen end i den generelle danske befolkning, der er skilt.

Selvurderet helbredstilstand

I BOT-gruppen vurderer 90 %, at de kun har få fysiske problemer eller ingen fysiske problemer. Den selvurderede fysiske tilstand er noget bedre i BOT-gruppen end i den generelle danske befolkning (78 %).

Psykisk sundhed.

Ensomhed. Der er ingen statistisk forskel på deltagere i BOT-gruppen som ensomhed sammenlignet med kontrolgruppen. Det vil sige, i denne undersøgelse er der fundet, at deltagere, der er opvokset i Tanzania ikke oplever ensomhed oftere end de, der er opvokset i Danmark.

Selvværd. Der er ingen statistisk signifikant forskel mellem BOT-gruppen og kontrolgruppen i forhold til lavt selvværd.

Dog er der statistisk signifikant forskel mellem hjemmeboende og internatboende, hvor internatboende scorer højere i lavt selvværd end hjemmeboende. Der er dog tale om små tal, og derfor er chi-square-testen muligvis ikke valid.

Angst. Der er signifikant flere i BOT-gruppen, der af og til eller ofte oplever angst end i kontrolgruppen. Det vil sige, at der i denne undersøgelse er fundet en højere forekomst af angst hos deltagere, der er opvokset i Tanzania end hos deltagere, der er opvokset i Danmark.

Dette svarer også til den norske undersøgelse, hvor der er større forekomst af angst hos gruppen af voksne missionærbørn end i den generelle norske befolkning.

Det antages, at ca. 4,5 % af den danske befolkning lider af angst²⁸, hvilket svarer til kategorierne "af og til", "det meste af tiden" og "ofte" i undersøgelsen. Der er en større procentdel af BOT-gruppen, (24,2%) der har oplevet udpræget angst end i den øvrige danske befolkning. Dog skal der tages forbehold for, at der i denne undersøgelse er en forholdsvis lille undersøgelsesgruppe (N=58), hvorfor det stadig kan være tilfældigt, at der i BOT-gruppen er en større forekomst af angst.

I den udspecificerede del af BOT-gruppen er der ingen statistisk signifikant forskel (P=0,9) mellem hjemmeboende og internatboende.

²⁸ Psykiatrifonden: Landsindsatsen mod angst. Internet

Depression. Der er umiddelbart flere fra BOT-gruppen, der oftere oplever depressive følelser i 14 dages perioder end kontrolgruppen.

Der er flere i BOT-gruppen, der har symptomer på depression end i den generelle danske befolkning. I den danske befolkning skønnes det at 2-3 % har moderat eller svær depression. I denne undersøgelse er tallet på 10,3 %. Der er dog tale om små tal, og derfor kan det være tilfældigt. Sammenlignet med kontrolgruppen er der ingen statistisk signifikant forskel på de to grupper i forhold til hvor mange, der har depression (målt i ingen depression over for let, moderat og svær depression).

I forhold til fordelingen mellem internatboende og hjemmeboende af de, der har depression, er der ingen statistisk signifikant forskel.

Deltagerne bliver efterfølgende spurgt til, hvorvidt de har søgt hjælp pga. psykiske problemer, fx angst eller depression.

37,9 % i BOT-gruppen har søgt hjælp til psykiske problemer, fx angst og depression, 62,1 % svarer nej til dette. I kontrolgruppen svarer 20 % ja og 75 % nej.

Her har næsten 38 % en enten periodevis eller permanent reducere i arbejdsevne, mens det er 11,1 % hos kontrolgruppen.

På parametrene med psykisk sundhed er der flere i BOT-gruppen end i den generelle danske befolkning eller i kontrolgruppen, der har haft forskellige psykiske problemer /symptomer i form af angst og depression. Flere af de, der har boet på internatskole, har oplevet selvværdsproblemer, end de, der har boet hjemme ved forældrene.

Der er 12 %, der mener, at deres problemer i høj grad skyldes opvækst i udlandet, og 6,9 % der mener problemerne i nogen grad skyldes deres opvækst. Til sammenligning svarer kontrolgruppen 2,5 % på begge kategorier. Forskellen er statistisk signifikant ($P=0,002$), hvilket betyder, at undersøgelsen viser, at der er flere i gruppen, der er opvokset i Tanzania, der mener, at deres nuværende problemer i nogen grad eller i høj grad skyldes opvækst i udlandet end i gruppen, der er opvokset i Danmark.

Socialt liv og nære relationer

Næsten halvdelen (46,5 %) af BOT-gruppen svarer, at de som voksne kun ind i mellem, sjældent eller aldrig oplever at høre til i en gruppe, mens kun 22,5 % i kontrolgruppen svarer tilsvarende.

Forskellen på hvor mange i BOT-gruppen sammenlignet med kontrolgruppen, der som voksne det meste af tiden oplever at høre til i en gruppe, er statistisk signifikant.

Det vil altså sige, at denne undersøgelse viser, at flere af dem, der er opvokset i Tanzania i mindre grad end andre oplever at høre til i en gruppe.

Over halvdelen giver udtryk for at have fået et stærkt og fortroligt forhold til forældrene, og knap 90 % giver udtryk for at have enten et forhold, der går fra det jævne til et stærkt og fortroligt forhold. Til sammenligning har kun 30 % fra kontrolgruppen et stærkt og fortroligt forhold, og 78 % et forhold fra det jævne- stærkt og fortroligt forhold. Det vil sige, at flere fra gruppen af børn med opvækst i udlandet har et stærkt og fortroligt forhold til forældrene end børn opvokset i Danmark, hvorimod kontrolgruppen har størstedelen et forhold på det jævne til forældrene.

8,6 % af deltagerne føler sig svigtet og bærer på en smerte over det. 6,9 % er børn, der har været sendt på internatskole. 1,7 % har taget afstand fra forældrene, og også her handler det om barn, der har været sendt på internatskole.

De fleste i BOT-gruppen beskriver relationer til henholdsvis mor, far og søskende i dag som kærlig og omsorgsfuld. I forhold til kontrolgruppen beskriver flere i BOT-gruppen relationen til forældre og søskende som kærlig, omsorgsfuld, fortrolig og tryk. Der tegner sig et billede af, at der i BOT-gruppen er tættere relationer til søskende, end der er i kontrolgruppen (der er ca. en fjerdedel flere i BOT-gruppen end i kontrolgruppen, der beskriver søskenderelationer som meget nære).

93 % i BOT-gruppen har i dag en god ven/veninde, mens 6,9 % svarer, at de ikke har en god ven/veninde. Til sammenligning svarer 97,5 % af kontrolgruppen, at de har en god ven/veninde.

Tilfredshed med livet

88 % er enige eller delvist enige i, at deres livsbetingelser er rigtig gode.

70-80 % er helt enige eller delvist enige i flg. udsagn:

"På de fleste områder er mit liv tæt på det ideelle for mig."

"Jeg er tilfreds med mit liv"

"Indtil nu har jeg opnået det, der er vigtigt for mig"

Mellem 10-12 % er uenige i ovenstående.

Der er størst spredning på udsagnet: *"Hvis jeg kunne have levet livet en gang til, ville jeg næsten ikke have ændret noget"*. 55 % er helt eller delvist enige, 24 % er hverken enige eller uenige, 17 % er delvist uenige og 3,5 % er helt uenige.

Litteratur

- Andrews, L. (1995). *The measurement of adult MKS' well-being*. Evangelical missions quarterly. (31) 4 418-426.
- Anderäs, L. (2009). *Enkätundersökning bland missionärsbarn. Från utlandsskolorna under perioden 1966-2004*. Pingst Internationellt.
- Batholomew, K.; Kwong, M. J. og Hart, S. D. (2001): Attachment. I: Liveslaj, W. J. (red): *Handbook of Personality Disorders. Theory, Reaseach, and Treatment* (side 196-230). Guilford.
- Bergås, U. (2008). *Barnas plass i misjonshistorien. En dokumentationsrapport om barns erfaringer fra Normisjons internatskoler i utlandet. Normisjon*.
- Boserup & Merrild (2009). *Omsorgssvigt. Et redskabshæfte til professionelle. Børns vilkår*.
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base. Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*.
- Christensen, Else (1992). *Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden*. Socialforskningsinstituttets Rapport 92:7.
- Danmarks Statistik - statistikbanken.Danmark
- Drønen, T.S & Skjortnes, M. (2010). *Med hjertet på flere steder. Om barn, misjon og flerkulturell oppvekst*. Tapir akademisk forlag.
- Eplov, LF & Lauridsen, S. *Fremme af mental sundhed - baggrund, begreb og determinanter*. Sundhedsstyrelsen, 2008.
- Kvam MH (2003). *Seksuelle overgrep mot synshemmede barn i Norge*. En retrospektiv analyse av situasjonen i barndommen for 502 voksne blinde og svaksynte. Oslo: SINTEF Unimed rapport, februar
- Karin Helweg-Larsen & Helmer Bøving Larsen. (2000) *Seksuelle overgrep mod børn i Danmark*. Statens Institut for folkesundhed.
- Lie & Abrahamsen. (2009). *Oppvekst og skolegang i utlandet. Spørreundersøkelse om oppvekst i utlandet, med vekt på skolegang i regi av Det Norske Misjonsselskap (NMS) og Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM)*. Rapport IRIS.
- Odgaard, K. (2008) *Perspektiver på læring, kognition og Udvikling*. Ikke udgivet.
- Olweus, D. (2002) *Mobning i skolen. Hvad vi ved og hvad vi kan gøre*. Hans Reitzels forlag.
- Pollock & Van Reken. (1999). *Third Culture Kids*.
- Pollock & Van Reken. (2003). *Hvor er hjemme*.
- Psykiastrifonden: *Landsindsatsen mod angst*. Internet
- Tamb K. (1994). *Undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Statens Institut for Folkehelse.
- Rasmussen, M & Due, P. (2007) *Skolebørnsundersøgelsen 2006*. HBSC. Københavns Universitet, Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Statens Institut for Folkesundhed. *Skolebørnsundersøgelsen* (2010) (Internet)

Statens Institut for Folkesundhed. *Sundheds og sygelighedsundersøgelserne 1987-2005*. (Internet)

Statistisk sentralbyrå (2005). *Levekårsundersøkelsen 2005* (internet)

Stevnhøj A. (2011). *Børn og seksualitet. Om børns seksuelle udvikling og adfærd, om seksuelle overgreb og om pædagogisk praksis. Til professionelle og forældre. Børns vilkår*.

Sundhedsstyrelsen: *Psykisk mistrivsel blandt 11-15-årige – bidrag til belysning af skolebørns mentale sundhed* (2011). (Internet)

WHO, 2001. *The World health report 2001. Mental Health: New Understanding, New Hope*.

WHO, 2005a. *Mental Health Action Plan for Europe - Facing the Challenges, Building Solutions*.

Zimmermann, Ola Ekholm, & Tine Curtis. (2005). *Arbejdsnotat om udviklingen i social ulighed i selvvurderet helbred og sundhedsadfærd i Danmark*. Statens Institut for Folkesundhed.

Bilag

- 1. Udsendte breve**
- 2. Tilladelse fra datatilsynet**
- 3. Spørgeskema vedhæftet særskilt**

Hillerød, d. xx august 2010

Til forældre, som har været udsendt af Luthersk Mission til missionærtjeneste i Tanzania, og som har haft barn/børn på Den danske Skole (DDS) i Iringa som dag- eller internatelev og/eller tilknyttet DDS via en "lilleskole".

Kære forældre til voksne missionærbørn!

For en del år tilbage var I udsendt af Luthersk Mission til missionærtjeneste i Tanzania. Under jeres udstationering havde I et eller flere børn, som enten var dag- eller internat-elever på Den danske Skole i Iringa eller gik på en lokal "lilleskole", der var underlagt skolen.

Når jeg skriver til jer, er det for at informere om, at Luthersk Missions ledelse har besluttet at lave en anonym spørgeundersøgelse blandt de elever, der har gået på skolen i Iringa, evt. boet på internaten og/eller som har gået på en lilleskole tilknyttet DDS. Undersøgelsen vil være rettet mod dem, som var tilknyttet skolen fra dens oprettelse i 1987 og fremefter, og som i dag er over 18 år og dermed myndige.

LM har lavet en aftale med "**Center for Psykiatri og Eksistens**" i København, ledet af Jørgen Due Madsen om i efteråret 2010 at lave en spørgeskemaundersøgelse. LM vil ikke få besvarelsene at se.

På baggrund af undersøgelsesmaterialet laves en samlet rapport, som vil tilgå LM og de tidligere elever samt blive gjort offentlig tilgængelig. Vi vil oplyse **Center for Psykiatri og Eksistens** om børnenes adresser / e-mails. Vi håber, at de vil deltage i undersøgelsen så

den kan blive så dækkende og nuanceret som muligt, men det er selvfølgelig frivilligt, om man vil respondere på den.

Ønsket om en undersøgelse er opstået efter at et par norske missionsorganisationer sidste år lavede en spørgeundersøgelse blandt tidligere missionærbørn om deres opvækst og skolegang i udlandet. LM's landsstyrelse har på den baggrund ønsket at finde ud af, hvordan de danske børn, der har været tilknyttet skolen i Tanzania, har oplevet deres opvækst og skoleforhold under en skoleordning, som LM har haft ansvar for.

Fra LM's side vil vi gerne høre børnenes oplevelser af at være skolebarn i Tanzania. LM håber at kunne lære noget fra deres erfaringer, sådan at vi kan bruge det positivt og fremadrettet. Der kan være forhold for missionærbørnene, der bør have større fokus, end det har i dag. LM vil gerne fremadrettet sikre så gode opvækstbetingelser som muligt for de missionærbørn, vi får et medansvar for.

Med undersøgelsen ønsker LM også at afdække, om nogen har haft svære eller smertefulde oplevelser i forbindelse med deres skole- eller internatskoletid, som der på en eller anden måde bør følges op på. Jeg vil samtidig gerne sige, at LM's ledelse ikke i dag har kendskab til, at der er foregået ting i skolemiljøerne, der ikke burde være forekommet.

Vi synes, at I som forældre skal være orienterede om, at jeres barn/børn, som opfylder kriterierne for deltagelse, engang i efteråret vil få tilsendt et spørgeskema vedr. deres tid på skole/internat/lilleskole. Det kan være, at det også afføder et ønske hos jeres nu store børn til at snakke med jer om ting fra deres barndom og opvækst. En færdig rapport forventes i løbet af 2011.

Bedste hilsner

Bent Olsen, missionssekretær i LM.

CENTER FOR PSYKIATRI & EKSISTENS

D.21.12.2010

Kære XXX

Forespørgsel om deltagelse i spørgeskemaundersøgelse om trivsel og opvækst i Tanzania.

Baggrund og hensigt

Dette er en henvendelse til dig om at deltage i en spørgeskemaundersøgelse for at give information om opvækstvilkår blandt elever, der har gået på lilleskoler og Den Danske Skole i Iringa (DDS), drevet af Luthersk Mission.

Undersøgelsen retter sig til alle børn, hvad enten de er børn ansat af missionærer udsendt fra Luthersk mission eller børn af forældre ansatte i andre organisationer. Henvendelsen er rettet til alle som i dag er 18 år eller ældre.

Hensigten med undersøgelsen er, at belyse hvordan det var at have en sådan opvækst og at dokumentere hvilke mulige konsekvenser, det kan have fået for den enkelte i voksenlivet. Undersøgelsen vil inkludere spørgsmål om, hvordan det var at gå i skole, bo på internatskole, være adskilt fra forældrene, mulige traumer og om flytning, hjemkost og sundhed.

Ved at svare på denne undersøgelse bidrager du til et historisk kortlægningsarbejde, som aldrig før har været lavet i denne størrelsesorden i Danmark. Der er for nylig lavet lignende undersøgelser i Sverige og Norge, men der er endnu ingen dokumenteret viden om børns opvækst på lilleskoler og internatskole i Tanzania. Vi inviterer dig til at komme med dine erfaringer - både positive og negative for at medvirke til at dokumentationen bliver så korrekt og nuanceret som muligt. Det vil være grundlaget for forebyggende indsats mod børn i vores egen tid, og for eventuel opfølgning og nødvendig hjælp, hvis der var noget galt.

Alle oplysninger om dig vil blive behandlet uden navn, fødsels- eller CPR-nr. eller andre direkte genkendelige oplysninger. En kode knytter dig til dine oplysninger gennem en navneliste, og det er kun en enkelt ansat på Center for Psykiatri og Eksistens, der er tilknyttet projektet, som har adgang til spørgeskema og navnelister. Navnelisten vil blive slettet ved afslutningen af projektet i juni i år. Data anonymiseres for indirekte identificerende oplysninger (som fx oplysning om alder og køn) inden for 3 år. Projektet er godkendt af datatilsynet og Videnskabsetisk komité.

Resultaterne for undersøgelsen vil blive offentliggjort gennem en rapport til Luthersk Mission og artikler. Det vil ikke være muligt at identificere dig i resultaterne, når disse publiceres.

Frivillig deltagelse

Du kan gå ind på spørgeskemaet ved at benytte dette link:

<http://www.cff-cpe.dk/LMprojekt2010/LMprojekt2010-login.htm>

og taste dit personlige password: XXXXXX

Hvis du i stedet foretrækker et spørgeskema i papirform bedes du henvende dig til undertegnede hurtigst muligt.

Det er selvfølgelig frivilligt, om du vil deltage i spørgeskemaundersøgelsen. Hvis du har spørgsmål til undersøgelsen eller til selve udfyldelsen af skemaet, kan du kontakte:

Maria Techow, Center for Psykiatri og Eksistens. Tlf: 29 703 700 eller mkt@psykiatri-eksistens.dk

Frist for besvarelsen af spørgeskemaet er **mandag d. 10.1.2011.**

Hvis du ønsker videre opfølgning efter at have udfyldt spørgeskemaet, så send en mail til:

Maria Techow, Psykolog ved Center for Psykiatri og Eksistens: mkt@psykiatri-eksistens.dk

og angiv om du ønsker:

1. Den færdige rapport tilsendt pr. mail
2. Mulighed for at mødes med andre fra skolen, for at tale om jeres historie.
3. Et møde med nogen fra Luthersk missionsforenings ledelse, så I har mulighed for at fortælle jeres historie
4. Høre om der er mulighed for evt. opfølgende samtaler hos professionelle.

Ønsker du efter undersøgelsen selv at tage direkte kontakt til Luthersk Mission, kan du kontakte:

Bent Olsen, missionskonsulent

Telefon: 48 20 7672

E-mail: bo@dml.dk

Venligst besvar spørgeskemaet senest d. 10.1.2011.

Med venlig hilsen

Maria Techow, Psykolog

Center for Psykiatri og Eksistens, Østergade 5,2, 1100 Kbh. K. Tlf: 29 703 700.

Mail: mkt@psykiatri-eksistens.dk

Reminder om deltagelse i undersøgelsen udsendt pr. brev og pr. mail.

Kære ##name##

Vi minder dig igen om undersøgelsen. Der er rigtig mange, der allerede har besvaret, men vi mangler dine besvarelser.

Det er rigtig vigtigt, at så mange som muligt deltager i undersøgelsen for at få flest mulige pålidelige data. I, der har en opvækst i Tanzania, er en forholdsvis lille gruppe, og derfor har det rigtig stor betydning, at du svarer på spørgeskemaet.

Vi håber derfor, du vil tage dig tid til at svare på spørgeskemaet.

Vi har gengivet links, passwords og baggrund for spørgeskemaet nedenfor i denne mail.

Vi beder dig svare på skemaet inden **mandag d. 21.2.2011**.

Hvis du allerede har svaret på skemaet, kan du se bort fra henvendelsen.

Forespørgsel om deltagelse i spørgeskemaundersøgelse om trivsel og opvækst i Tanzania.

Baggrund og hensigt:

Dette er en henvendelse til dig om at deltage i en spørgeskemaundersøgelse for at give information om opvækstvilkår blandt elever, der har gået på lilleskoler og Den Danske Skole i Iringa (DDS), drevet af Luthersk Mission.

Undersøgelsen retter sig til alle børn, hvad enten de er børn ansat af missionærer udsendt fra Luthersk mission eller børn af forældre ansatte i andre organisationer. Henvendelsen er rettet til alle som i dag er 18 år eller ældre.

Hensigten med undersøgelsen er, at belyse hvordan det var at have en sådan opvækst og at dokumentere hvilke mulige konsekvenser, det kan have fået for den enkelte i voksenlivet.

Undersøgelsen vil inkludere spørgsmål om, hvordan det var at gå i skole, bo på internatskole, være adskilt fra forældrene, mulige traumer og om flytning, hjemkost og sundhed.

Ved at svare på denne undersøgelse bidrager du til et historisk kortlægningsarbejde, som aldrig før har været lavet i denne størrelsesorden i Danmark. Der er for nylig lavet lignende undersøgelser i Sverige og Norge, men der er endnu ingen dokumenteret viden om børns opvækst på lilleskoler og internatskole i Tanzania. Vi inviterer dig til at komme med dine erfaringer - både positive og negative for at medvirke til at dokumentationen bliver så korrekt og nuanceret som muligt. Det vil være grundlaget for forebyggende indsats mod børn i vores egen tid, og for eventuel opfølgning og nødvendig hjælp, hvis der var noget galt.

Alle oplysninger om dig vil blive behandlet uden navn, fødsels- eller CPR-nr. eller andre direkte genkendelige oplysninger. En kode knytter dig til dine oplysninger gennem en navneliste, og det er kun en enkelt ansat på Center for Psykiatri og Eksistens, der er tilknyttet projektet, som har adgang til spørgeskema og navnelister. Navnelisten vil blive slettet ved afslutningen af projektet i juni i år. Data anonymiseres for indirekte identificerende oplysninger (som fx oplysning om alder og køn) inden for 3 år. Projektet er godkendt af datatilsynet og Videnskabsetisk komité.

Resultaterne for undersøgelsen vil blive offentliggjort gennem en rapport til Luthersk Mission og artikler. Det vil ikke være muligt at identificere dig i resultaterne, når disse publiceres.

Du kan gå direkte ind på spørgeskemaet med dit eget password ved at benytte linket i denne mail:

##link##

Alternativt kan du gå ind på skemaet ved at benytte dette link:

<http://www.cff-cpe.dk/LMprojekt2010/LMprojekt2010-login.htm>

og taste dit personlige password: ##pw##

Hvis du i stedet foretrækker et spørgeskema i papirform bedes du henvende dig til undertegnede hurtigst muligt.

Det er selvfølgelig frivilligt om du vil deltage i spørgeskemaundersøgelsen. Du kan forvente, at det vil tage ca. 1 times tid at udfylde skemaet.

Hvis du har spørgsmål til undersøgelsen eller til selve udfyldelsen af skemaet, kan du kontakte: Maria Techow, Center for Psykiatri og Eksistens. Tlf: 29 703 700 eller mkt@psykiatri-eksistens.dk

Frist for besvarelsen af spørgeskemaet er Mandag d. 21.2.2011.

Hvis du ønsker videre opfølgning efter at have udfyldt spørgeskemaet, så send en mail til:

Maria Techow, Psykolog ved Center for Psykiatri og Eksistens

og angiv om du ønsker:

1. Den færdige rapport tilsendt pr. mail
2. Mulighed for at mødes med andre fra skolen, for at tale om jeres historie.
3. Et møde med nogen fra Luthersk missionsforenings ledelse, så I har mulighed for at fortælle jeres historie
4. Evt. høre om der er mulighed for opfølgende samtaler hos professionelle.
5. Andet:

Ønsker du efter undersøgelsen selv at tage direkte kontakt til Luthersk Mission, kan du kontakte:

Bent Olsen, missionskonsulent

Telefon: 4820 7672

E-mail: bo@dml.dk

Venligst besvar spørgeskemaet senest d. 21.2.2011.

Med venlig hilsen

Maria Techow, Psykolog

Center for Psykiatri og Eksistens

Østergade 5,2

1100 Kbh. K

Tlf: 29 703 700

Mail: mkt@psykiatri-eksistens.dk

Følgebrev til kontrolgruppen

Forespørgsel om deltagelse i spørgeskemaundersøgelse om trivsel og opvækst på efterskole i Danmark.

Baggrund og hensigt:

Dette er en henvendelse til dig om at deltage i en spørgeskemaundersøgelse for at give information om opvækstvilkår blandt elever, der som har gået på efterskole i Danmark eller lilleskoler og Den Danske Skole i Iringa (DDS), drevet af Luthersk Mission.

Henvendelsen er rettet til alle som er 18 år eller ældre. Er du under 18 år, bedes du se bort fra denne henvendelse.

Hvis du er opvokset eller har gået på skole i Tanzania og allerede har fået tilsendt spørgeskema om dette, skal du også se bort fra dette spørgeskema.

Besvarelser fra tidligere efterskoleelever er beregnet på at danne en kontrol og sammenligningsgruppe i forhold til børn opvokset i Tanzania. Derfor kan nogle af spørgsmålene umiddelbart virke noget irrelevante for jer, men vigtige til at danne sammenligningsgrundlag med børn opvokset i Tanzania. Vi ved spørgeskemaet er langt og vil tage ca. 1 time at udfylde, men vi er taknemmelige for jeres svar.

Hensigten med undersøgelsen er at belyse, hvordan det var at have en sådan opvækst og at dokumentere hvilke mulige konsekvenser, det kan have fået for den enkelte i voksenlivet. Undersøgelsen vil inkludere spørgsmål om hvordan det var at gå i skole, bo på internatskole/efterskole, være adskilt fra forældrene, mulige traumer og om flytning og sundhed.

Ved at svare på denne undersøgelse bidrager du til et historisk kortlægningsarbejde som aldrig før har været lavet i denne størrelsesorden i Danmark. Der er for nylig lavet lignende undersøgelser i Sverige og Norge, men der er endnu ingen dokumenteret viden om børns opvækst på lilleskoler og internatskole i Tanzania og heller ingen sammenligning med en normalgruppe på efterskole. Vi inviterer dig til at komme med dine erfaringer - både positive og negative for at medvirke til at dokumentationen bliver så korrekt og nuanceret som muligt. Det vil være grundlaget for at kunne fremover at kunne yde en forebyggende indsats over for børn i vores egen tid, og for eventuel opfølgning og nødvendig hjælp, hvis der var noget galt.

Alle oplysninger om dig vil blive behandlet uden navn, fødsels- eller CPR-nr. eller andre direkte genkendelige oplysninger. En kode knytter dig til dine oplysninger gennem en navneliste, og det er kun en enkelt ansat på Center for Psykiatri og Eksistens, der er tilknyttet projektet, som har adgang til spørgeskema og navnelister. Navnelisten vil blive slettet ved afslutningen af projektet i juni i år. Data anonymiseres for indirekte identificerende oplysninger (som fx oplysning om alder og køn) inden for 3 år. Projektet er godkendt af datatilsynet og Videnskabsetisk komité.

Resultaterne for undersøgelsen vil blive offentliggjort gennem en rapport til Luthersk Mission og artikler. Det vil ikke være muligt at identificere dig i resultaterne, når disse publiceres.

Du kan gå direkte ind på spørgeskemaet med dit eget password ved at benytte dette link: **##link##**

Alternativt kan du gå ind på skemaet ved at benytte dette link:
<http://www.cff-cpe.dk/kontrolgruppe/kontrolgruppe-login.htm>

og taste dit personlige password: ##pw##

Hvis du i stedet foretrækker et spørgeskema i papirform bedes du henvende dig til undertegnede hurtigst muligt.

Det er selvfølgelig frivilligt om du vil deltage i spørgeskemaundersøgelsen. Hvis du har spørgsmål til undersøgelsen eller til selve udfyldelsen af skemaet, kan du kontakte: Maria Techow, Center for Psykiatri og Eksistens. Tlf: 29 703 700 eller mkt@psykiatri-eksistens.dk

Frist for besvarelsen af spørgeskemaet er 10.1.2011.

Hvis du ønsker videre opfølgning efter at have udfyldt spørgeskemaet, så send en mail til: Maria Techow, Psykolog ved Center for Psykiatri og Eksistens

og angiv om du ønsker:

1. Den færdige rapport tilsendt pr. mail
2. Mulighed for at mødes med andre fra skolen, for at tale om jeres historie.
3. Et møde med nogen fra Luthersk missionsforenings ledelse, så I har mulighed for at fortælle jeres historie
4. Evt. tilbud om mulighed for opfølgende samtaler hos professionelle.
5. Andet:

Ønsker du efter undersøgelsen selv at tage direkte kontakt til ledelsen på efterskolen, kan du kontakte:

Xxxx

Venligst besvar spørgeskemaet senest d. 10.1.2011.

Med venlig hilsen

Maria Techow, Psykolog

Center for Psykiatri og Eksistens

Østergade 5,2

1100 Kbh. K

Tlf: 29 703 700

Mail: mkt@psykiatri-eksistens.dk

Bilag 3. Tilladelse fra datatilsynet

Ovennævnte projekt er den 1. oktober 2010 anmeldt til Datatilsynet efter persondatalovens § 48, stk. 1.

25. oktober 2010

Vedrørende anmeldelse af: "Børns opvækst og trivsel ved Den Danske Skole i Tanzania. En undersøgelse af børns erfaringer og oplevelser fra skoletid ved Den Danske Skole i Tanzania i perioden 1987-2009"

Datatilsynet

Borgergade 28, 5.

1300 København K

Der er samtidigt søgt om Datatilsynets tilladelse.

CVR-nr. 11-88-37-29

Det fremgår af anmeldelsen, at De er dataansvarlig for projektets oplysninger.

Telefon 3319 3200

Fax 3319 3218

Det fremgår endvidere, at projektet er bestilt af Luthersk Mission. Det er desuden oplyst, at Luthersk Mission ikke modtager personoplysninger men alene den færdige rapport udarbejdet på anonyme besvarelser.

E-post

dt@datatilsynet.dk

www.datatilsynet.dk

Behandlingen af oplysningerne ønskes påbegyndt 25. oktober 2010 og forventes at ophøre 1. juni 2011.

J.nr. 2010-41-5308

Oplysningerne vil blive behandlet på følgende adresse:

Center for Psykiatri og Eksistens, Østergade 5, 2., 1100 København K.

Sagsbehandler

Chanett Jensen Vodder

Direkte 3319 3247

TILLADELSE

Datatilsynet meddeler hermed tilladelse til projektets gennemførelse, jf. persondatalovens § 50, stk. 1, nr. 1. Datatilsynet fastsætter i den forbindelse nedenstående vilkår:

Generelle vilkår

Tilladelsen gælder indtil: 1. juni 2011

Ved tilladelsens udløb skal De særligt være opmærksom på følgende:

Hvis De ikke inden denne dato har fået tilladelsen forlænget, går Datatilsynet ud fra, at projektet er afsluttet, og at personoplysningerne er slettet, anonymiseret, tilintetgjort eller overført til arkiv, jf. nedenstående vilkår vedrørende projektets afslutning. Anmeldelsen af Deres projekt fjernes derfor fra fortegnelsen over anmeldte behandlinger på Datatilsynets hjemmeside.

Datatilsynet gør samtidig opmærksom på, at al behandling (herunder også opbevaring) af personoplysninger efter tilladelsens udløb er en overtrædelse af persondataloven, jf. § 70.

1. Psykolog Maria Techow er ansvarlig for overholdelsen af de fastsatte vilkår.
2. Oplysningerne må kun anvendes til brug for projektets gennemførelse.
3. Behandling af personoplysninger må kun foretages af den dataansvarlige eller på foranledning af den dataansvarlige og på dennes ansvar.
4. Enhver, der foretager behandling af projektets oplysninger, skal være bekendt med de fastsatte vilkår.
5. De fastsatte vilkår skal tillige iagttages ved behandling, der foretages af databehandler.
6. Lokaler, der benyttes til opbevaring og behandling af projektets oplysninger, skal være indrettet med henblik på at forhindre uvedkommende adgang.
7. Behandling af oplysninger skal tilrettelægges således, at oplysningerne ikke hændeligt eller ulovligt tilintetgøres, fortabes eller forringes. Der skal endvidere foretages den fornødne kontrol for at sikre, at der ikke behandles urigtige eller vildledende oplysninger. Urigtige eller vildledende oplysninger eller oplysninger, som er behandlet i strid med loven eller disse vilkår, skal berigtiges eller slettes.
8. Oplysninger må ikke opbevares på en måde, der giver mulighed for at identificere de registrerede i et længere tidsrum end det, der er nødvendigt af hensyn til projektets gennemførelse.
9. En eventuel offentliggørelse af undersøgelsens resultater må ikke ske på en sådan måde, at det er muligt at identificere enkeltpersoner.
10. Eventuelle vilkår, der fastsættes efter anden lovgivning, forudsættes overholdt.

Elektroniske oplysninger

11. Identifikationsoplysninger skal krypteres eller erstattes af et kodenummer el. lign. Alternativt kan alle oplysninger lagres krypteret. Krypteringsnøgle, kodenøgle m.v. skal opbevares forsvarligt og adskilt fra personoplysningerne.
12. Adgangen til projektdata må kun finde sted ved benyttelse af et fortroligt password. Password skal udskiftes mindst én gang om året, og når forholdene tilsiger det.
13. Ved overførsel af personhenførbare oplysninger via Internet eller andet eksternt netværk skal der træffes de fornødne sikkerhedsforanstaltninger mod, at oplysningerne kommer til uvedkommendes kendskab. Oplysningerne skal som minimum være forsvarligt krypteret under hele transmissionen. Ved anvendelse af interne net skal det sikres, at uvedkommende ikke kan få adgang til oplysningerne.
14. Udtagelige lagringsmedier, sikkerhedskopier af data m.v. skal opbevares forsvarligt aflåst og således, at uvedkommende ikke kan få adgang til oplysningerne.

Manuelle oplysninger

15. Manuelt projektmateriale, udskrifter, fejl- og kontrollister, m.v., der direkte eller indirekte kan henføres til bestemte personer, skal opbevares forsvarligt aflåst og på en sådan måde, at uvedkommende ikke kan gøre sig bekendt med indholdet.

Oplysningspligt over for den registrerede

16. Hvis der skal indsamles oplysninger hos den registrerede (ved interview, spørgeskema, klinisk eller paraklinisk undersøgelse, behandling, observation m.v.) skal der uddeles/fremsendes nærmere information om projektet. Den registrerede skal heri oplyses om den dataansvarliges navn, formålet med projektet, at det er frivilligt at deltage, og at et samtykke til deltagelse til enhver tid kan trækkes tilbage. Hvis oplysningerne skal videregives til brug i anden videnskabelig eller statistisk sammenhæng, skal der også oplyses om formålet med videregivelsen samt modtagerens identitet.
17. Den registrerede skal endvidere oplyses om, at projektet er anmeldt til Datatilsynet efter persondataloven, samt at Datatilsynet har fastsat nærmere vilkår for projektet til beskyttelse af den registreredes privatliv.

Indsigtsret

18. Den registrerede har ikke krav på indsigt i de oplysninger, der behandles om den pågældende.

Videregivelse

19. Videregivelse af personhenførbare oplysninger til tredjepart må kun ske til brug i andet statistisk eller videnskabeligt øjemed.
20. Videregivelse må kun ske efter forudgående tilladelse fra Datatilsynet. Datatilsynet kan stille nærmere vilkår for videregivelsen samt for modtagerens behandling af oplysningerne.

Ændringer i projektet

21. Væsentlige ændringer i projektet skal anmeldes til Datatilsynet (som ændring af eksisterende anmeldelse). Ændringer af mindre væsentlig betydning kan meddeles Datatilsynet.
22. *Ændring af tidspunktet for projektets afslutning skal altid anmeldes.*

Ved projektets afslutning

23. *Senest ved projektets afslutning skal oplysningerne slettes, anonymiseres eller tilintetgøres, således at det efterfølgende ikke er muligt at identificere enkeltpersoner, der indgår i undersøgelsen.*
24. Alternativt kan oplysningerne overføres til videre opbevaring i Statens Arkiver (herunder Dansk Dataarkiv) efter arkivlovens regler.
25. Sletning af oplysninger fra elektroniske medier skal ske på en sådan måde, at oplysningerne ikke kan genetableres.

Ovenstående vilkår er gældende indtil videre. Datatilsynet forbeholder sig senere at tage vilkårene op til revision, hvis der skulle vise sig behov for det.

Datatilsynet gør opmærksom på, at denne tilladelse alene er en tilladelse til at behandle personoplysninger i forbindelse med projektets gennemførelse. Tilladelsen indebærer således ikke en forpligtelse for myndigheder, virksomheder m.v. til at udlevere eventuelle oplysninger til Dem til brug for projektet.

En videregivelse af oplysninger *fra* statistiske registre, videnskabelige projekter m.v. kræver dog, at den dataansvarlige har indhentet særlig tilladelse hertil fra Datatilsynet, jf. persondatalovens § 10, stk. 3.

Anmeldelsen offentliggøres i fortegnelsen over anmeldte behandlinger på Datatilsynets hjemmeside www.datatilsynet.dk.

Persondataloven kan læses/hentes på Datatilsynets hjemmeside under punktet "Lovgivning".

Advarsel – ved brug af Excel, PowerPoint m.v.

Den dataansvarlige skal til enhver tid sikre sig, at dokumenter og andre præsentationer, som publiceres eller på anden måde gøres tilgængelig for andre på internettet, usb-nøgle eller på andet elektronisk medie, ikke indeholder personoplysninger.

Der skal vises særlig agtpågivenhed i forbindelse med brug af grafiske præsentationer i Excel og PowerPoint, da de uforvarende kan indeholde indlejrede persondata i form af regneark, tabeller mv. Præsentationer, der gøres tilgængelig på internettet, bør derfor omformateres til Portable Digital Format (PDF), da dette fjerner eventuelle indlejrede Excel-tabeller.

Med venlig hilsen

Chanett Jensen Vodder
